

DOORBRAAK

MAGAZINE

03

JUNI 2022
Driemaandelijks €12

ARM BRUSSEL

DE VERLOEDERING IN BEELD

JAN JAMBON:

“MEERDERHEID VB & N-VA
BIEDT INTERESSANTE
ONDERHANDELINGSPOSITIE”

HOE DE EU DE RADICALE ISLAM SPONSORT

METROPOLE
HOTEL

Bovendien strijk je met deze
thematiek de moslims tegen
de haren in! Nog eens
5 strafpunten!

Hoe fout mogen De Kiekeboes zijn?

120

P927370

— FILIP HUYSEGEMS

FILIP HUYSEGEMS

De vrouw met de gouden arm

een woke satire

DOORBRAAK

'De Vrouw met de gouden arm' van Filip Huysegems is een meer dan leeswaardige roman, en dit om ten minste vier redenen, essentieel om een boek aan te bevelen: het is niet alleen relevant, maar ook goed geschreven, met een onverwacht en verrassend einde en met vooral een grote dosis humor. Het is een verhaal van deze tijd, met aan de ene kant overtuigende, dolgedraaide wokers en daartegenover blinde gelovelingen in gekke complottheorieën.

Allen zijn ze heel erg zeker van hun eigen gelijk: het zijn redeloze radicalen die steeds radicaler worden en al wie anders denkt dan zij de brandstapel willen opsturen.

Beide groepen lijken op elkaar: les extrêmes se touchent. Het zijn zelfverklaarde revolutionairen met een missie. Ze willen dat alles anders wordt en belijden het TEOTWAWKI-dogma: The End Of The World As We Know It.

<https://boeken.doorbraak.be>

EEN
WOKE SATIRE

Brusselse nachten

- Pieter Bauwens

Hoofdredacteur

Er is iets rot in Brussel. Zowel in de stad als in de Europese instellingen die er huizen. Een nachtelijke wandeling in Brussel brengt je naar een andere wereld. De mooie autovrije boulevard tussen Brussel-Noord en Brussel-Zuid is bij nacht verlaten. Op de slapende daklozen na. De verloedering van de hoofdstad is er zichtbaar, tastbaar. Niet enkele daklozen, maar vele daklozen liggen er. In Brussels by night fonkelen de lichtjes niet, er zijn wel veel strangers in de straat. Je waant je niet in Brussel, maar in een of ander ontwikkelingsland. Het stemt triest.

Bij de regelmaat van de klok zijn in Franstalige Brusselse kringen pleidooien te horen om Brussel uit te breiden. Liefst tot zo goed als geheel de oude provincie Brabant. Maar hoe kan zo een pleidooi ooit ernstig genomen worden als je ziet in welke deplorabele staat Brussel is. Dat is het gevolg van het beleid van stad, gemeenten en Gewest. Als Nederlandstalige kan je amper in je taal terecht in het ziekenhuis. De schulden stapelen zich er op de de samenlevingsproblemen. Zelfs de brandweer wordt op straat bekogeld met stenen. Hoe lang nog moet Brussel die vernederingen ondergaan?

Brussel moet niet uitbreiden, maar onder curatele worden gezet. De partijen die het besturen zijn de pedalen kwijt. Ze laten zich leiden door de belangen van groeiende subgroepen in de stad. Het algemeen belang dat ze zouden moeten dienen, is vervangen door particuliere belangen. Islamo-gauchisme wordt het wel genoemd. Progressieve partijen zien de moslimbevolking als de nieuwe proletariërs waarvoor ze dan allerlei toegevingen denken te moeten doen. Ook om hun stemmen te winnen. Het politieke discours en de politieke overtuiging worden aangepast aan de veronderstelde belangen van een groeiende minderheid. Daklozen stemmen niet.

Die welwillende aandacht voor de islam heeft perverse effecten. Gewiekste radicale moslims verenigen zich in allerlei verenigingen en weten zich met de juiste woorden en vleierijen in de gunst te werken van subsidiërende overheden allerhande. Zeker in Brussel, ook in Euro-Brussel.

De EU wordt al eens geroemd voor haar grote verwezenlijkingen. Zoals één stekker voor elektronische apparaten die ons leven zoveel makkelijker maakt. Maar wie de EU bewierookt, vergeet wel eens op de stinkende potjes te wijzen. Bijvoorbeeld dat die enorme politieke bureaucratie makkelijk beïnvloedbaar blijkt voor lobbyisten en activisten van allerlei slag. Wie de juiste buzz-woorden van de EU-wereld op de goede manier weet te verpakken en bij de juiste mensen te brengen, kan op steun rekenen. De controle blijkt te gering. Zo steunt de EU onder het mom van de strijd tegen racisme en islamofobie de radicale islam. Die weet zich handig te vermommen. Het is niet enkel naïef, het is nalatig en het is schadelijk voor onze samenleving. Terwijl de EU zich blind staart op Polen en Hongarije, sponsort het groeperingen die echt onze basiswaarden ondermijnen. Enkel omdat ze de juiste woorden gebruiken en in het correcte plaatje passen en van de correcte subgroep zijn. De strijd tegen racisme en discriminatie wordt zo ondergraven.

De EU sponsort religieuze onverdraagzaamheid en radicalisering. Brussel focust zich te veel op het belang van één groep en verwaarloost andere én de stad. Het zijn progressieve dromen die een nachtmerrie worden. De Brusselse Noord-Zuidverbinding, ze zou de stad ruimte geven, lucht en liefde, mensen dicht bij elkaar brengen. Ze is een symbool geworden voor de eenzaamheid van de stad, een slaaplaan voor daklozen.

*Brussel, gij waart onze stad.
Kersten en ketters van binnen.
Ruusbroec en Bloemaerdine,
Leeuwen op al uw tinnen.
Brussel, vergeet gij dat?*

*Brussel, oud hart, oude stad.
Hart van de Nederlanden,
Stad van de stokebranden.
Brussel, uw kruid is nat.
Zeg wat gij wilt,
Zeg wie gij zijt.
Brussel, het is meer dan tijd.*

Binnenland

- 14. Interview Jan Jambon: 'Onderhandelen met de PTB? Waarom niet, als ons dat helpt om het confederalisme te realiseren.'

- 26. Fotoreportage **Brussels by night**: Fotograaf Teun Voeten ging op zoek naar lichtjes, maar vond vooral verloedering.

- 54. **Walter De Donder** maakt zich grote zorgen over de toekomst van zijn partij. 'Ik vraag me af wie deze situatie nog recht kan trekken.'

Buitenland

- 58. Woke op z'n **Bosnisch**: na de ruïnes, het kunstzinnige militantisme

- 68. Kruitvat **Kaukasus**, waar de Armeniërs hun wonden likken

Cultuur

- 72. Interview: hoe Merho, de **geestelijke vader van Kiekeboe**, taboes blijft doorbreken.

- 78. **Brouwerij Vrijstaat Vanmol** brouwt Belgian Raw Ale zoals de Vikings.

Maatschappij

- 06. De Profeet en het Europese manna: hoe allerlei NGO's en lobbygroepen met een **islamistische agenda** jaarlijks flink wat Europese subsidies binnenrijven.
- 34. Dubbelinterview: Siegfried Bracke en Luc Pauwels fileren de **media in Vlaanderen**.
- 41. Het energiedebat: "Honderd procent hernieuwbare energie is onmogelijk. Tenzij elektriciteit een luxeproduct wordt."
- 61. Interview met Mattias De Smet, de **luis in de pels** van het Vlaamse wetenschappelijke en politieke establishment.

Opinie

- 24. **Alain Grootaers** waarschuwt voor het einde van de soevereine staat.
- 48. **Johan Sanctorum** hekelt de geheime agenda van de internationale voetbalbobo's.

- 80. De mediatips van **Siegfried Bracke**: Doorbraak, uiteraard, maar vergeet u zeker ook Dag Allemaal niet.

Economie

- 20. La Wallonie, mon amour: Vlaanderen is de **belangrijkste directe investeerder** in Wallonië.
- 50. Interview **Bart Van Craeynest (Hoofdeconoom Voka)**: "De Belgische belastingbetaler krijgt systematisch te weinig waar voor zijn geld."

Foto: Teun Voeten

FILIP MICHIELS

Hoe Europese subsidies het islamistische gedachtegoed dienen

De profeet en het Europese manna TWEË HANDEN OP ÉÉN BUIK

Een Europese affichecampagne waarin gesluierde vrouwen symbool staan voor de vrijheid? Te gek voor woorden, zou je denken, maar pas na zwaar protest vanuit Frankrijk verdwenen de affiches. De campagne was niet zomaar een Europees *accident de parcours*, zo blijkt uit nader onderzoek. Onder het mom van de strijd tegen discriminatie of islamofobie, rijven lobbygroepen, ngo's en activistische verenigingen met een soms onverbloemd islamistische agenda, jaarlijks voor miljoenen euro's aan Europese subsidies binnen.

'Echte schoonheid vind je enkel terug in verscheidenheid, net zoals je de vrijheid terugvindt in de hijab.' De slogan zou zo uit de koker van een reclamebureau in pakweg Koeweit of Qatar kunnen komen, maar niet is minder waar: het was de Raad van Europa die er in november vorig jaar mee uitpakte. De slogan maakte deel uit van een campagne tegen de discriminatie van moslims én voor de vrijheid om een hoofddoek te dragen. Die Raad van Europa is een mensenrechtenorganisatie die vanuit Straatsburg rond integratie en antidiscriminatie werkt en waarvan zowat alle Europese landen lid zijn.

Terwijl het in de rest van Europa aanvankelijk overdoovend stil bleef, schoten heel wat Franse politici prompt in een Franse colère. Hoe was het mogelijk dat er in Europa een hoofddoek werd opgevoerd in een campagne voor de vrijheid, terwijl die hijab in heel wat landen net symbool staat voor de onderdrukking van vrouwen? Kort nadien nam de Raad van Europa zelf ook uitdrukkelijk afstand van de campagne, en werd ze offline gehaald. 'De mate waarin het islamistische gedachtegoed effectief geïnfiltreerd is in de coulissen van de Brusselse en de Europese politiek valt moeilijk precies

af te meten', erkent Florence Bergeaud-Blackler. De Franse onderzoekster is al jarenlang actief bij het befaamde Franse onderzoeksinstituut CNRS (Centre National de la Recherche Scientifique) en schreef onder meer een boek over de spectaculaire opgang van de halal-cultuur en van de islamitische normen de voorbije jaren. 'Op basis van eigen onderzoek bij onder meer verenigingen, politieke partijen en in het economische weefsel, kan ik alleen maar vaststellen dat er absoluut sprake is van almaar meer en almaar strengere eisen en voorschriften die puur religieus geïnspireerd zijn. Die trend blijft uiteraard niet beperkt tot Brussel, maar de massale aanwezigheid van heel wat Europese instellingen en lobbygroepen blijkt ook een ideale voedingsbodem voor een klimaat waarin het communautarisme en het religieuze fundamentalisme steeds beter gedijen.'

Mede om die reden was Bergeaud-Blackler vorig jaar in Brussel ook betrokken bij de oprichting van het Observatoire des Fondamentalismes. Een soort waakhond tegen verschillende vormen van religieus fundamentalisme, zeg maar. 'Dat observatorium hebben we in het leven geroepen vanuit de vaststelling dat een open debat over de groei van het islamisme in Brussel, toch de hoofdstad van Europa, blijkbaar niet langer mogelijk is', legt directrice Fadila Maaroufi uit. Als gewezen straat-hoekwerkster en antropologe spreekt zij ook uit eigen ervaring: ze werd al meermaals met de dood bedreigd. 'We wilden de burger beter informeren over het verschil tussen moslims, islamisten en jihadisten, zodat niet iedereen over eenzelfde kam wordt geschoren.'

Maaroufi ontkent niet dat het observatorium zich vooral op het islamisme focust, maar dat is ook niet onlogisch, vindt ze. 'Als we het over de gevaren van godsdienstig fundamentalisme hebben, vormt het islamisme anno 2022 veruit de grootste bedreiging. Mensen met islamistische ideeën zijn hier vandaag geïnfiltreerd in zowat alle lagen van het verenigingsleven én in zowat alle politieke partijen. Wanneer we bijvoorbeeld politieke partijen hier in Brussel onze expertise willen aanbieden, wordt dat aanbod ook systematisch afgeslagen. De moslimstem is electoraal zo belangrijk geworden dat haast geen enkele partij het islamisme nog openlijk durft te veroordelen.'

Moslimbroeders

Dé spin in het web van streng religieuze en vaak ronduit islamistische verenigingen en lobbygroepen in Europa zijn de Moslimbroeders. Deze transnationale organisatie werd bijna honderd jaar geleden in Egypte opgericht. Vooral in de jaren '80 en '90 won de beweging sterk aan invloed, onder meer dankzij financiële steun vanuit Qatar. Toen steeds meer Arabische landen de organisatie in het vizier namen, niet in het minst omwille van haar groeiende politieke invloed, focusten de Moslimbroeders ook steeds meer op de grote moslimgemeenschappen in Europa. Hierbij genoten ze ook de steun van de Turkse regering. De Moslimbroeders werpen zich op als voortrek-

kers in de sociale en intellectuele emancipatie van de moslims in Europa, en zitten vaak diep vertakt in het verenigingsleven en niet zelden ook in de politiek en in het onderwijs. Tegelijk houden ze intern vast aan een onverbloemd fundamentalistische agenda en zijn ze voorstander van de invoering van de sharia. Florence Bergeaud-Blackler: 'Allerlei onderzoeksinstellingen en zelfs universiteiten spelen een sleutelrol in de opgang van het zogenaamde frérisme (de ideologie van les frères musulmans, nvdr). Ze maken daarbij dankbaar gebruik van de woke-ideologie en het dekolonialisme, die in deze kringen doorgaans ook behoort

“ De islam is veel meer dan een ideologie, het is een dagdagelijkse praktijk en manier van leven. Dat aspect, en de invloed die daarvan uitgaat, onderschatten wij hier in Europa — Florence Bergeaud-Blackler ”

lijk wijdverspreid en populair zijn. Onder het mom van de strijd tegen racisme en discriminatie slagen ze er moeiteloos in om heel wat geld en subsidies los te weken voor zogenaamd onderzoek of voor projecten die de "oprukkende islamofobie" moeten aanpakken. Een rechtstreekse link met de Moslimbroeders is vaak moeilijk aan te tonen, maar hun invloed reikt bijzonder ver, ook hier in Brussel. Ze kunnen daarbij ook terugvallen op een zeer gedegen kennis van het Europese recht en van de Brusselse én Europese politieke structuren.' Een van de speerpunten in de lobbymachine tegen de zogenaamde islamofobie en het racisme op het

▼ De grote moskee in Brussel vlakbij de Europese wijk

niveau van de Europese instellingen is het ENAR (European Network Against Racism). Dit netwerk verenigt een hondertal Europese ngo's en noemt zichzelf "het enige pan-Europese netwerk tegen racisme". In ons land vallen 13 verenigingen onder de ENAR-koepel, onder meer KifKif, Hand in Hand tegen Racisme, LEVL (het vroegere Minderhedenforum), de vzw Orbit en BePax. ENAR steekt niet onder stoelen of banken dat het financieel gesteund wordt door het Europese Rights, Equality and Citizenship-programma, dat onder de bevoegdheid van Europees Commissaris Helena Dalli valt. Het heeft tot doel 'de in de EU-Verdragen verankerde rechten en waarden te beschermen en te bevorderen'. Met name door steun te verlenen aan maatschappelijke organisaties die actief zijn op lokaal, regionaal, nationaal en transnationaal niveau. Gesneden koek dus voor verenigingen en lobby-organisaties die de strijd tegen discriminatie en racisme hoog in het vaandel beweren te voeren.

In de periode 2014-2020 ging er in totaal zomaar eventjes 426,8 miljoen euro naar dat programma. 35 procent van dat budget, 149,6 miljoen euro, was bestemd voor projecten die specifiek mikten op de strijd tegen discriminatie en op de bestrijding van racisme en vreemdelinghaat. ENAR is een schoolvoorbeeld van een lobby-machine die de weg naar het Europese manna moeiteloos wist te vinden. Zomaar eventjes 69,3 procent van hun totale jaarbudget is afkomstig van het Europese Rights, Equality and Citizenship-programma, zo blijkt uit het meest recente jaarverslag. Ook Open Society Foundations (OSF), de stichting die in het leven werd geroepen door de Hongaarse miljardair George Soros, is al sinds 2002 een financiële partner van het ENAR. In 2008 werd Open Society

Foundations ook een structurele financier ('core-founder'). Dat is ook bittere noodzaak: de Europese Commissie financiert immers enkel verenigingen die ook elders aanspraak kunnen maken op subsidies. Anders gesteld: zonder die Europese subsidies zou het ENAR geen dag kunnen overleven.

“ De moslimstem is electoraal zo belangrijk geworden dat geen enkele partij het islamisme nog openlijk durft te veroordelen

— **Eadila Maaroufi**

”

Wat online-speurwerk toont evenwel aan dat de strijd tegen racisme en discriminatie door ENAR nogal voluntaristisch en eenzijdig wordt ingevuld. Wie de zoektermen 'ENAR en 'islamophobia' intikt, krijgt al meteen 24.100 resultaten voorgeschoteld. Gaande van een ENAR-rapport dat schetst hoe de Europese strijd tegen terrorisme tot veroordelen tegen moslims leidt (over de impact van het islamitisch geïnspireerde terrorisme op niet-moslims waren wellicht geen cijfers te vinden) tot een rapport dat moet aantonen hoe zelfs Covid19 bijdroeg tot nog meer discriminatie van moslims.

Fransen presidentsverkiezingen

Duiken we wat dieper in de twintig 'anti-racistische organisaties' die volgens de Hongaarse persbericht van 11 mei 2020 op hun beurt samen 200.000 euro kregen toegekend van de aanverwante ENAR Founda-

▼ Topfiguur van de Moslimbroederschap staat terecht in Egypte

tion, dan blijken er zomaar eventjes negen daarvan zich te focussen op de discriminatie van moslims. Al minstens even veelzeggend is dat het ENAR in de periode 2014-2020 in de figuur van Michael Privot een algemeen directeur had van wie de geloofsbrieven toch stevig in vraag kunnen worden gesteld. Niet in het minst voor een organisatie die beweert alle vormen van discriminatie te willen bestrijden. Privot is een bekende academicus aan de overkant

“ Nadat het moslimterrorisme de voorbije jaren honderden slachtoffers maakte in Europa, draaien de Moslimbroeders de zaak nu om, en laten ze het uitschijnen alsof de strijd tegen het terrorisme in de EU ook tot meer discriminatie van moslims leidt

— **Florence Bergeaud-Blackler**

”

van de taalgrens, die zich jaren geleden al tot de islam bekeerde. Daarna was hij ook enkele jaren lid van, jawel, de Moslimbroeders, iets wat hijzelf overigens ook grif toegeeft. Naar eigen zeggen zou hij die vereniging evenwel al jaren geleden de rug hebben toegekeerd. Sindsdien zet hij zichzelf graag in de etalage als een fervent voorvechter van de 'verlichte islam'. Toch blijft het hoogst merkwaardig dat een man die ooit deel uitmaakte van een vereniging die al openlijk pleitte voor het vermoorden van homoseksuelen, het blijkbaar zomaar tot directeur kan schoppen van een groot pan-Europees

netwerk dat opkomt tegen discriminatie. Ook in de aanloop naar de recente Franse presidentsverkiezingen liet ENAR zich allerminst onbetuigd. Zo was Julie Pascoet, senior advocacy officer bij ENAR, op maandag 9 mei te gast in de ontbijtshow van de Britse zender Voice of Islam. Ze mocht daar haar licht laten schijnen over islamofobie, in het bijzonder over de kwesties van genderdiscriminatie en de zogenaamde voortdurende stigmatisering van moslimvrouwen die de hijab dragen in Frankrijk. Eind vorig jaar had ENAR zich, samen met enkele tientallen andere burgerrechtenorganisaties, al openlijk solidair verklaard met Femyso. Deze pan-Europese ngo, die enkele tientallen Europese jongerenorganisaties vertegenwoordigt, had zich immers uitgesproken tegen de 'islamofobe heksenjacht' bij onze zuiderburen. 'De afgelopen maanden heeft de Franse regering talloze administratieve procedures opgestart om door moslims geleide organisaties, moskeeën, scholen en zelfs door moslims gerunde snackbars te sluiten', schreef Femyso in november 2021 in een persbericht. 'Ondanks een totaal gebrek aan bewijs of gerechtelijke procedures heeft zij dit gedaan door zich te beroepen op banden met de Moslimbroederschap.'

Die focus op Frankrijk is allerminst toevallig: door strikt vast te houden aan de scheiding tussen kerk en staat, heeft Frankrijk zich de voorbije jaren niet alleen ontpopt tot het favoriete doelwit van islamitisch geïnspireerd terrorisme. Ook allerlei ngo's en moslimorganisaties viseren de Franse overheid, vanuit het besef dat het Franse voorbeeld om de islam zoveel mogelijk uit het openbare leven te weren elders in Europa wel eens navolging zou kunnen krijgen.

Wijdvertakt netwerk

'Wanneer we nader onderzoek doen naar verenigingen die tegen islamofobie strijden, dan belanden we haast altijd bij de Moslimbroeders', bevestigt ook Florence Bergeaud-Blackler. 'Zij zijn er de voorbije jaren in geslaagd om geruisloos een voet tussen de deur te krijgen bij de meest uiteenlopende verenigingen en lobbygroepen, vooral dan in Brussel. Die groepen pleiten dan bijvoorbeeld voor het toelaten van een burkini in openbare zwembaden, zoals onlangs in Grenoble. Of ze spannen gerechtelijke procedures aan tegen het hoofddoekenverbod op school.'

'Maar we moeten dit in een breder kader zien dan de Moslimbroeders zelf', vervolgt Bergeaud-Blackler. 'Le frérisme, zoals ik het omschrijf, is een ideologie die zich perfect heeft ingepast in de Europese politiek en sociale context. We maken in het Westen nog te vaak de fout om in hiërarchische structuren te blijven denken, zoals de meeste politieke partijen bij ons nog altijd zijn opgebouwd. Het gaat in dit geval veeleer om een zeer breed en wijdvertakt netwerk, met als centrale drijvende kracht de islam. Die islam is veel meer dan een ideologie, het is een dagdagelijkse praktijk en manier van leven. Dat aspect, en de

invloed die daarvan uitgaat, onderschatten wij hier in Europa.'

'Het netwerk onder de ideologie is er de voorbije jaren ook meesterlijk in geslaagd om de moslims in Europa in de rol van slachtoffer te wringen. Ze hebben een identitair slachtofferdiscours gefabriceerd dat bijzonder goed aanslaat.' Last but not least, zo onderstreept Bergeaud-Blackler, komt daar het electorale belang van de moslimstem bovenop. In een stad als Brussel kan geen enkele politieke partij het zich vandaag nog veroorloven om de 'moslimstem' links te laten liggen. 'De MR is wellicht nog de enige uitzondering, maar de demografische evolutie in Brussel draagt er almaar sterker toe bij dat je niet meer aan de macht raakt als je niet minstens op de steun van een deel van de moslimbevolking kan rekenen. Het probleem is dat deze bevolking almaar meer wordt gecontroleerd door een relatief kleine minderheid van harde islamisten en activisten, die voor hun wervende communautaristische projecten ook flink wat financiële steun vanuit het buitenland, denk maar aan Qatar en Turijke, ontvangen. Ook daar komen de Moslimbroeders opnieuw in beeld.'

“Waardevolle partners van Europese instellingen”

Hamvraag is dan uiteraard: hoe is het mogelijk dat een militante organisatie zoals de Moslimbroeders, die in een aantal Arabische landen maar ook in Oostenrijk als terroristische organisatie werd bestempeld, blijkbaar moeiteloos kan infiltreren in tal van ngo's en zelfverklaarde burgerrechtenorganisaties? Vragen in die zin stelde onder meer Europees parlements lid Filip De Man (Vlaams Belang) al enkele keren aan de Europese Commissie. Zo legde hij eind vorig jaar, samen met een aantal andere Europese parlementsleden, Europees commissaris Ylva Johansson, bevoegd voor Binnenlandse Aangelegenheden, de vraag voor naar de aanwezigheid van Femyso op het Europees Jongeren-evenement in Straatsburg. Die organisatie zou volgens de betrokken parlementsleden immers ook nauwe banden onderhouden met het *Collectif contre l'islamophobie Belgique*, dat op zijn beurt weer gelieerd is aan het *Collectif contre l'islamophobie France*. Die organisatie werd in Frankrijk ontbonden na de gruwelijke moord op Samuel Paty.

Het antwoord van Johansson riep meer vragen op dan het antwoorden opleverde. Volgens haar zijn niet-gouvernementele organisaties waardevolle partners van de Europese instellingen bij hun inspanningen om jongeren te bereiken en sociale uitsluiting, marginalisering en alle vormen van discriminatie tegen te gaan. 'In dat verband is het mogelijk dat Femyso werd uitgenodigd op een evenement dat antiracisme, antidiscriminatie en uitsluiting promoot, zoals het Europees Jongeren-evenement', klonk het. Johansson erkende ook dat Femyso eerder al partner was voor twee projecten binnen het Europese "We can for human rights speech"-programma. 'Die projecten gingen respectievelijk in 2013 en 2019 van start en ontvingen in

totaal een EU-bijdrage van bijna 45.000 euro. Daarnaast ontving het ook nog eens ongeveer 125.000 euro financiering uit EU-onderwijsprogramma's.'

Dat Femyso net gelinkt wordt aan religieus extremisme was daarbij blijkbaar geen punt. Onder de Femyso-paraplu valt bijvoorbeeld ook Milli Görüs. Deze van oorsprong Turkse vereniging die in heel Europa actief is, wordt door sommige westerse inlichtingendiensten als antidemocratisch en staatsgevaarlijk gekwalificeerd. Een van de doelstellingen van Femyso is, zo blijkt uit de statuten, het aanmoedigen van de verdere ontwikkeling van

▲ De moslimstem wordt steeds belangrijker
Foto: ©Belga

een Europese moslimidentiteit. Een aantal Franse onderzoekers geven ook aan dat het niet meer is dan de jonge en transnationale uitloper van de Unie van Islamitische Organisaties in Europa. Die structuur leunt op zijn beurt dan weer nauw aan bij de Moslimbroederschap.

Begin november vorig jaar, na het zware Franse protest tegen de hijab-campagne, haalde Femyso-topvrouw Hande Taner, zelf gewezen voorzitter van de studentenafdeling van Mille Görüs, op haar Twitter-account nog zwaar uit naar Frankrijk. 'Parijs is momenteel de hoofdstad van de westerse vooroordelen, en racisme is het belangrijkste export-product van Frankrijk', klonk het. U leest het goed, dit uit de mond van een organisatie die gefinancierd wordt met EU-subsidies.

Haar uithaal illustreerde beter dan wat ook hoe de Moslimbroeders vandaag zowel het officieuze woke-jargon als de officiële Europese instellingen feilloos voor hun kar weten te spannen in een soft power-strategie die er op gericht is om de weerstand in Europa tegen islamisme weg te nemen. Ook financieel plukken allerlei min of meer aanverwante organisaties daar de vruchten van. Specifiek rond de financiering van ENAR bevestigde Europees commissaris Didier Reynders in maart vorig jaar dan weer aan Filip De Man dat die organisatie in de periode 2015-2017 en de periode 2018-2021 in totaal zomaar eventjes 4,1 miljoen aan Europese financiering ontving. Hoofdzakelijk in de vorm van exploitatiesubsidies in het kader van het programma Rechten, Gelijkheid en Burger-schap.

Op een nieuwe vraag van De Man aan de Europese Commissie welke controlemechanismen ze dan precies hanteert om te voorkomen dat EU-belastinggeld naar organisaties gaat die de islamisering van Europa voorstaan, volgde een al even administratief als ontwijkend antwoord. 'Om de financiële belangen van de unie te beschermen, past de commissie de mechanismen toe waarin het financieel reglement en contractuele documenten voorzien (...). Bij de ontvangers van EU-financiering moet elke uitsluitingsgrond zoals omschreven in het financieel reglement ontbreken. De controles op de uitsluitingscriteria zijn gebaseerd op een verklaring op erewoord van de entiteit, aangevuld met relevante bewijsstukken.' Of zo'n verklaring op erewoord veel indruk maakt op organisaties met dubieuze connecties én een uitdrukkelijk activistische agenda kan sterk worden betwijfeld.

Ecolo-lijst

Ook in eigen land lijken de tentakels van de Moslimbroeders almaar verder te reiken. Op 23 en 24 juni 2018 organiseerde het Collectif Contre l'Islamophobie en Belgique (CCIB) een online-infosessie over het respect voor de mensenrechten. 'In het kader van onze permanente educatie en in de strijd tegen de onverdraagzaamheid en islamofobie', klonk het in de uitnodiging. Deze activiteit kreeg de financiële steun van de Fédération Wallo-

nie-Bruxelles binnen een project 'om de intercultureeliteit en het burgerschap te ondersteunen'.

Het CCIB werd in 2014 opgericht, en stelt zich op de eigen website voor als een 'anti-racistische, pluralistische en niet-confessionele organisatie'. Hoe dit te rijmen valt met een voorzitter als Mustapha Chairi is een meer dan terechte vraag. Van Chairi, die ooit nog op een Ecolo-lijst figureerde, circuleren er op sociale media tal van foto's waarop hij fier het Rabia-handgebaar maakte. Dit gebaar - vier vingers opgestoken en de duim tegen de handpalm geklemd - symboliseert al jarenlang de verbondenheid met de Moslimbroeders. Datzelfde CCIB was overigens ook betrokken bij een project waar ook het gelijkekansencentrum Unia mee de schouders onder zette, ter gelegenheid van de *Brusselse Week van de Acties tegen Haat en Islamofobie* in het najaar van 2020. Unia hield toen mee de pen vast voor de ontwikkeling van 25 aanbevelingen ter bestrijding van islamofobie jegens moslimmeisjes en -vrouwen, in het kader van alweer een Europees project: MEET, More Equal Europe Together. Een van de partners daarbij was het CCIB. Of hoe dus ook een onafhankelijke openbare instelling zich al dan niet onbewust voor de kar laat spannen van initiatieven waar ook organisaties met een ronduit islamistische agenda bij betrokken zijn

'Het probleem is dat Europa geen vragen stelt bij bepaalde geldstromen, zolang de begunstigde verenigingen geen rechtstreekse steun verlenen aan terroristische of jihadistische activiteiten', geeft Bergeaud-Blackler aan. 'Dat doen ze uiteraard niet: ze kennen perfect de Europese wetgeving en kleuren altijd netjes binnen de lijntjes. Ze beperken zich tot het beïnvloeden van de moslimbevolking

▼ Florence Bergeaud-Blackler

Observatoire des Fondamentalismes

MAATSCHAPPIJ

in Europa. Ze houden hen voor dat ze superieur zijn aan de verderfelijke Europese cultuur en proberen hen er tegelijk van te overtuigen dat ze net omwille van hun geloof constant gediscrimineerd en achtergesteld worden. Zo voeden ze wel gevoelens van wrok bij een gedeelte van de moslimbevolking én creëren ze een vruchtbare voedingsbodem voor hun discours en hun acties, maar dit is uiteraard niet strafbaar. Tegelijk spelen ze ook perfect in op het schuldgevoel van heel wat Europeanen: kijk eens wat jullie kolonisatie heeft veroorzaakt! Sterker nog: nadat uitgerekend het moslimterrorisme de voorbije jaren honderden slachtoffers maakte in Europa draaien zij de zaak nu om, en laten ze het uitschijnen alsof de strijd tegen het terrorisme in de EU ook tot meer discriminatie van moslims leidt. En dus wordt de jihadistische strijd eigenlijk een gevolg van de Europese onverdraagzaamheid en van het discours van radicaal-rechts in Europa.

'Het is een pervers mechanisme: het islamisme ten dienste van de emancipatie. Maar het werkt perfect. En het maakt al decennialang deel uit van de strategie van onder meer de Moslimbroeders. In de meeste Europese grootsteden zijn de moslimvrouwen almaar vaker gesluierd. Persoonlijk beschouw ik een hoofddoek of een lang kleed bij 28 graden niet bepaald als een teken van emancipatie, maar zo stellen zij het wel voor. En helaas vinden ze daarvoor dus steeds vlotter gehoor voor bij allerlei Europese én nationale instellingen.'

Volgens Bergeaud-Blackler moeten we ook de hand in eigen boezem steken. Enerzijds omdat heel wat Europese comités en instellingen die vandaag de criteria voor nieuwe projectoproepen of subsidieregelingen bepalen, de voorbije jaren succesvol geïnfilteerd zijn door academici, lobbyisten en onderzoekers die dit discours en deze ideologie genegen zijn. 'Deze evolutie is al minstens twintig jaar

bezig', klinkt het. Het is een ons-kent-ons-clubje, dat elkaars onderzoeken legitimeert én financiert. Anderzijds kunnen we ook niet om de vaststelling heen dat heel wat politici van rechtse signatuur een heilige schrik hebben om het etiket "extremerechts" of "racistisch" opgekleefd te krijgen. Willen we het tij keren, dan zie ik maar één oplossing: we moeten ophouden de strijd tegen de zogenaamde islamofobie te financieren, en net veel meer inzetten op onderzoek naar de sluipende voortgang van

“ We moeten ophouden de strijd tegen de zogenaamde islamofobie te financieren, en net veel meer inzetten op onderzoek naar de sluipende voortgang van het islamisme ”
— **Florence Bergeaud-Blackler**

het islamisme in Europa. Maar het huidige woke-klimaat op heel wat Europese universiteiten maakt dit soort onderzoek vandaag bijna onmogelijk. Ikzelf heb het grote geluk dat ik in Parijs echt voltijds met onderzoekswerk kan bezig zijn. Maar hierover ook nog les geven, is anno 2022 haast een utopie geworden. □

Bestel nu het boek bij de bekroonde reeks

Met:
Lector gezondheidswetenschappen
drs. **Sam Brokken**

Vaccinoloog
prof. dr. **The Schetters**

Gezondheids- en welzijnseconoom
prof. dr. **Lieven Annemans**

Klinisch psycholoog
prof. dr. **Mattias Desmet**

Sociaal geograaf, statisticus en opinie-
peiler drs. **Maurice de Hond**

Privacyspecialist
prof. dr. **Paul De Hert**

Jakobien Huisman | Alain Grootaers | Mark Sanders

DOORBRAAK

<https://boeken.cafe/boek/tegenwind-alain-grootaers-jakobien-huisman-mark-sanders>

Journalisten Jakobien Huisman, Alain Grootaers en regisseur Mark Sanders ontvingen in Andalucia zes wetenschappers voor een documentaire met zes persoonlijke portretten en een rondetafelgesprek over de coronacrisis, de maatregelen, het beleid, de vaccins, privacy en de toekomst van onze samenleving. De documentaire werd een eclatant online succes met inmiddels meer dan vier miljoen bezoekers.

Dit boek is een weerslag van de interviews, biedt een blik achter de schermen van de productie en is een tijdsdocument van een ongeziene wereldcrisis en een houvast voor iedereen die in deze storm de rug rechthoudt.

CHRISTOPHE DEGREEF

Jan Jambon:
“Een N-VA & VB-meerderheid is een interessante onderhandelingspositie. Op voorwaarde dat N-VA marktleider is”

Voor Vlaams minister-president Jan Jambon moet 2024 het kantelpunt worden voor België. Bevoegdheden moeten zoveel mogelijk naar de deelstaten. Mogelijk moet daarbij met de PTB worden onderhandeld. ‘Als de Waalse democratie de communisten naar voren schuift, dan is dat maar zo. Zolang ze de factuur maar niet doorschuiven.’

De voorbije legislatuur was moeilijk. Toch is Jan Jambon (N-VA) optimistisch. ‘De begroting is in orde, en Vlaanderen is een kenniscentrum voor technologie en farmaceutische productie. Dat mogen we niet vergeten. Als er problemen rijzen, dan lossen we die op, liefst in samenspraak met de burger en met belangengroeperingen. Als bestuur moet je op zoek gaan naar het evenwicht.’ En toch. Toch moet er ernstig gepraat worden. Over Covid. Over de Oosterweelverbinding. Over milieu-keuzes.

De Oosterweelverbinding is een voor Vlaanderen cruciale werf. Maar dan is er het PFOS-probleem. De PFOS-norm die men hanteert in Antwerpen, is met 70 microgram per kubieke meter grond veel toleranter dan de 3 microgram die men bijvoorbeeld in Nederland hanteert. De indruk bestaat dan toch dat Vlaanderen het niet zo nauw neemt met het mogelijke risico dat PFOS inhoudt?

Jambon: ‘Oosterweel is de werf van de eeuw, met een immens budget. Eerst was er de Lange Wapperbrug, die fel werd gecontesteerd. Vervol-

gens werd er in samenspraak met een collectief van burgerbewegingen een oplossing uitgedacht. Hetzelfde doen we nu met het bijkomende containerdok in de Antwerpse haven, het Saeftinghedok. Uiteindelijk is daar een verbond tot stand gekomen waarbij het havendorp Doel behouden blijft. Zo krijg je een context waarin vooral de zoektocht

“ We willen in Vlaanderen niet te ver vooruitlopen door de allerstrengste PFOS-normen te hanteren ”

naar oplossingen centraal staat.’
 ‘Iedereen is ervan overtuigd dat de Oosterweelverbinding er moet komen. Vooraleer de eerste auto over de nieuwe verbinding rijdt, zullen er nog problemen opduiken die we moeten oplossen. De politieke wil om dit project te doen slagen is sterk. Ook de meeste burgers staan achter het project. Het gaat niet zomaar om een nieuw stuk snelweg, maar over de leefbaarheid van heel Antwerpen en Vlaanderen.’

De discussie is of men vervuilde grond eerst moet saneren vooraleer men er in begint te porren. En of de oplossing die nu bedacht is – vervuilde grond met folie afdekken en laten liggen als berm rond de Oosterweelverbinding – voldoende is. De Raad van State vindt van niet. Daardoor ligt de werf nu stil. ‘We gaan dat probleem aanpakken. Oosterweel komt er toch, tot spijt van wie ’t benijdt.’

Actievoerder Thomas Goorden, die het probleem met PFOS aan de oppervlakte bracht, maakt er geen geheim van dat hij een tegenstander is van de Oosterweelverbinding.
 ‘We leven in een vrije samenleving. Iedereen mag een andere mening hebben, en de wet gebruiken om die misnoegdheid te kanaliseren. Mijn verantwoordelijkheid als minister-president is om dit project afgewerkt te krijgen.’

“ Oosterweel komt er, tot spijt van wie ’t benijdt ”

Krijgt u uit Nederland vragen over het PFOS-dossier? Men twijfelt er nu of de Hedwigepolder in Zeeuws-Vlaanderen onder water moet gezet worden zoals gepland, omdat men vreest dat het Scheldewater te veel PFOS bevat. Zoals gesteld: de normen zijn in Nederland zeer streng...
 ‘We hebben in Vlaanderen getracht om ons te conformeren aan de Europese normen. Maar we willen niet te ver vooruitlopen door de allerstrengste normen te hanteren. Toen 3M begon met de productie van PFOS, waren er helemaal geen normen. Je moet alles in zijn tijdskader zien. Nederland mag doen wat het meent te moeten doen. Ze zijn ook

niet tevreden met de goedkeuring van de nieuwe Ineos-fabriek in de Antwerpse haven. Vlaanderen heeft dan weer strengere stikstofnormen dan Nederland. Daar kijken zij nu van op.’
Vindt u het een algemeen probleem dat in het dichtbevolkte Vlaanderen het steeds moeilijker lijkt om natuur te verzoenen met wat inwoners willen en met wat de industrie wil? Gezien de huidige geopolitieke situatie: wordt het misschien niet tijd om de keuzes opnieuw meer richting industrie en landbouw te laten vallen?

‘Landbouw en industrie zijn strategische sectoren, natuur is iets dat we allemaal willen. Actiegroepen hebben de luxe om er eendimensionaal tegenaan te gaan. De overheid moet de tegenstrijdige belangen met elkaar verzoenen. Ik was gisteren in Litouwen, een land dat vier keer zo groot is als België qua oppervlakte, en maar 3 miljoen inwoners heeft. Daar is het makkelijker om te verzoenen. Maar alles voor deze of gene sector, dat is niet de toekomst van Vlaanderen. Laat ons vooral het evenwicht benadrukken. Dat is al moeilijk genoeg.’
 ‘De Oosterweelverbinding is een goed voorbeeld van een evenwicht: oorspronkelijk was het een mobiliteitsproject. Door de dialoog aan te gaan met burgerfora is een compromis gevonden en is er meer aandacht gekomen voor leefomgeving. Zo moeten we vaker te werk gaan.’

Vlaanderen heeft evenwel nog een traject af te leggen om een transparantere bestuurscultuur te worden. Thomas Goorden heeft een punt wanneer hij de Vlamingen een volk van quick fixers vindt, een volk dat graag onderling akkoordjes sluit om korte termijnoplossingen te bedenken die iedereen min of meer tevreden moeten houden. Ook in het bestuur schemert dat door. Zowel burger als overheid doen graag dingen achter ’t gat. Maar met een grote haven met dito industrie is zo’n cultuur niet gezond. Vervuilingsproblemen worden er niet proactief mee aangepakt.

‘Ik vind onze bestuurscultuur bijzonder transparant. U noemt één actievoerder, maar met Bond Beter Leefmilieu en Greenpeace heb ik betere gesprekken, waaruit ook wij als Vlaamse overheid leren. De BBL en Greenpeace zien het belang in van betere mobiliteit, want dat is uiteindelijk ook beter voor het milieu. Er staan te veel auto’s in de file stikstof uit te stoten op een veel te kleine oppervlakte. Die organisaties begrijpen dat en redeneren vanuit het algemeen belang.’

Laat het ons over de Vlaamse Covidaanpak hebben. Vooral het gebruik van het Covid Safe Ticket in een regio waar mensen zich uit eigen beweging massaal lieten vaccineren, heeft kwaad bloed gezet. Hoe is dat kunnen gebeuren?
 ‘Het CST was er al voor we wisten dat we een vaccinatiegraad van meer dan 90% zouden behalen. We wisten vooraf niet dat we een vaccinatiegraad van 95% zouden behalen. Ik was altijd een koele minnaar van het CST, om niet te zeggen dat ik er ronduit tegen ben. Maar we zaten met verschillende regeringen rond de tafel. We moesten met een consensus naar buiten komen. Erger zou zijn

wanneer we naar buiten zouden komen met de boodschap dat we geen consensus konden vinden. In volle gezondheidscrisis zou de bevolking dat niet pikken.'

'Op een bepaald moment moest er een vergelijk komen. Ofwel zou in de herfst van 2021 de horeca dicht blijven zonder CST, ofwel zou ze open kunnen mét een CST. Ik vond dat laatste toen verdedigbaar. Trouwens: de contestatie tegen het CST zat ook maar in een kleine minderheidsgroep. De brede bevolking had er minder moeite mee. Maar goed: het was vaak zo dat we als Vlaamse regering met zaken naar buiten moesten komen waar we niet of niet volledig achter stonden. Dat is eigen aan de manier waarop België nu werkt. Er was geen maatschappelijke consensus rond de aanpak van covid. Sommigen wilden voorzichtig zijn, anderen niet.'

Dus was het antwoord iets tussenin. Het was geen gemakkelijke periode om daar als bestuur een antwoord op te geven.'

Die politieke context is één zaak. Gaandeweg werd duidelijk dat het CST ook geen wetenschappelijke onderbouwing had. Dat werd niet door mensen in de marge in de samenleving gezegd. Waarom volstond dat niet ter overtuiging van de andere regeringen?

'Kijk, we kunnen er nog honderden keren over discussiëren. Ik ben tegen het CST, en voor mij moet dat ding zeker uit te coronabarometer verdwijnen. Ik denk dat het CST een vals gevoel van veiligheid heeft gegeven. Wij dachten aanvankelijk ook dat er na de vaccinatiecampagne niets meer zou kunnen gebeuren. Dat bleek niet waar te zijn, ook de wetenschappelijke wereld is daarin te voluntaristisch geweest.'

'De grond van de zaak is dat we in een Vlaamse context geen CST nodig hadden, zo durf ik denken. Maar of we de anderen daarvan hadden kunnen overtuigen? Nu is de situatie fundamenteel anders. Op 30 juni zijn de Coronamaatregelen normaal gezien afgeschaft, en daarna zullen andere regeringen echt moeite moeten doen om ons te overtuigen van het verdere nut van het CST.'

Krijgt u hoogte van Frank Vandenbroucke?

'Vraagt u maar aan hem hoe en wat hij denkt, niet aan mij.'

Waar komen zaken als het CST en lockdowns eigenlijk vandaan? Wie heeft er in dit land voor het eerst met het idee van lockdowns en CST's gespeeld?

'De Risk Assessment Group en de Risk Management Group, het covidsecretariaat en sommige experts, zoals Erika Vlieghe en Marc Van Ranst. Omdat zij beslagen wetenschappers zijn, luisterden wij vaak naar hen. Zijn we hen in alles gevolgd? Neen, dat nu ook weer niet. Wij moesten namelijk volksgezondheid verzoenen met geestelijk welzijn en economie. Het politieke niveau is altijd zijn rol blijven spelen.'

Nu lijkt het wel of wetenschappers be-

“ Het idee van lockdowns en CST's komt van De Risk Assessment Group, de Risk Management Group, het covid-secretariaat en sommige experts, zoals Erika Vlieghe en Marc Van Ranst. Toch is het politieke niveau altijd zijn rol blijven spelen ”

Langrijke politieke beslissingen hebben genomen, beslissingen die alleen verkozen politici toekwamen.

'Dat is niet zo. Beslissingen nemen was niet de bevoegdheid van de experts. Het overlegcomité, daár werden de politieke beslissingen genomen. Ook de experts hebben er een leercurve opzitten.'

“ Ik wil met de duivel onderhandelen. Als die duivel helpt om aan de nodige leden te geraken om het confederalisme door te voeren. Als Wallonië de PTB naar voren schuift, dan kunnen we dat alleen maar vaststellen ”

In het begin geloofden zij dat modellen van griep-epidemieën zouden volstaan om het verloop van covid te voorspellen. Ik verwijt hen dat niet, want deze ziekte was nieuw. Inzichten evolueren. Maar ik ontken dat we de experts politieke beslissingen hebben laten nemen. Dat zou ingaan tegen mijn gevoel van wat politieke verantwoordelijkheid is,

en wat niet.'

'Wat natuurlijk wel zo is, is dat wanneer je als politicus afwijkt van het expertenadvies, je uit het goede hout moet gesneden zijn om die beslissing te verantwoorden.'

U hebt vaak herhaald dat Vlaanderen alleen stond in bijvoorbeeld het verzet tegen bepaalde maatregelen. Wilde men de Vlaamse regering isoleren?

'Neen, die indruk had ik niet. Net als onder de bevolking, zijn er bij politici mensen die meer de nadruk leggen op volksgezondheid, en mensen die meer de nadruk leggen op vrijheid. Die nuance had je dus ook rond de onderhandelingstafel. Maar niemand heeft de pandemie misbruikt om Vlaanderen een hak te zetten.'

'De Vlaamse regering – dus niet alleen ik – was meer uitgesproken verenigd over andere dingen dan volksgezondheid alleen. De federale regering heeft heel de covidperiode lang zelden veel tekenen van eenheid gegeven. Frank Vandenbroucke kon nooit alleen beslissen zonder consensus binnen zijn regering, en heeft dat ook nooit gedaan. Wat hij wel vaak heeft gedaan, is aangegeven dat hij niet akkoord ging met de compromissen van het overlegcomité. Maar dat is iets anders.'

'De covidcrisis is wat deze Vlaamse regering betreft achter de rug. We hebben de economische gevolgen van covid goed opgevangen. Onze begroting streeft nog altijd naar een evenwicht, nadat we heel diep in onze zakken hebben getast. Maar nauwelijks is deze crisis voorbij of de Oekraïne-crisis dient zich al aan. Die zal de koopkracht en het consumentengedrag aantasten en de kosten voor de overheid doen stijgen. Hoe zit het met de aanvoer van grondstoffen en goederen? We weten het niet. Er zijn veel onzekerheden. Maar los daarvan blijven we ons richten op het regeerakkoord. Er zijn nog belangrijke dingen die we willen realiseren, zoals de Vlaamse Canon die eind dit jaar wordt verwacht en het museum van de Vlaamse geschiedenis en de Vlaamse cultuur dat in de steigers staat. Daarnaast wil ik dat de Vlaming meer zou beseffen dat wij wel degelijk een kennisregio zijn, en dat we ons in de wereldtop bevinden qua technologische innovatie.'

U lijkt er gerust in dat nog tot 2024 Vlaanderen de crisis het hoofd zal bieden?

'Ik denk dat wel. Wij nemen op tijd maatregelen en voorkomen dat de problemen onoplosbaar worden. Budgettair spelen wij kort op de bal. Dat is natuurlijk ook dankzij vorige Vlaamse regeringen, die ons altijd begrotingen in evenwicht hebben geschonken. Waardoor er marge was. Ondanks de crisis wil ik de volgende regering na 2024 ook een gezonde begroting schenken.'

Het eeuwige probleem blijft natuurlijk wel dat, zo lang Vlaanderen binnen de Belgische context blijft, mindere prestaties van de andere regio's wegen op het globale resultaat van Vlaanderen.

'Niet wat betreft de rating door internationale

BINNENLAND

kredietbeoordelaars, want daar wordt Vlaanderen afzonderlijk gewogen. Wat betreft de financiële transfers hebt u natuurlijk wel gelijk, maar dat is een ander paar mouwen. Als Vlaamse entiteit hebben we alleen last van de overige regio's als we het over de transfers, en dan vooral de transfers via de sociale zekerheid, hebben.'

Is het dan de bedoeling om tegen 2024 naar een 'historisch akkoord' met Wallonië te gaan?

'Ja, maar het politieke landschap in Wallonië is natuurlijk zeer complex. Alle partijen, op *Les Engagés* na, zijn min of meer even groot. Zelfs de communisten van PTB, ten koste van een grote PS. De Waalse socialistische vakbond dringt aan op meer eigen economische bevoegdheden omdat zij een trauma overgehouden hebben aan de Zweedse coalitie. De logica is dan dat ze zelf het heft in handen willen nemen. Wat hun goed recht is, en wij natuurlijk toejuichen. Laat ons het dan elkaar niet moeilijk maken. Elkeen mag eigen recepten toepassen die passen bij de eigen samenleving. Zolang de factuur maar niet doorgeschoven wordt.'

'Ik denk dat iedereen onderhand wel inziet dat de institutionele situatie veel te complex is. Het debat gaat echter in twee richtingen: ook herfederalisering is voor sommigen geen vies woord. Dat kan voor ons dan weer niet. Maar welke richting het uitgaat, dat moet vooral de kiezer bepalen.'

Wie weet moet u met de PTB in Wallonië gaan onderhandelen in 2024.

'Och, ik wil zelfs met de duivel onderhandelen. Maar niet over het vormen van een regering uiteraard. Als die partij helpt om aan de nodige leden te geraken om het confederalisme door te voeren, dan kunnen we daarover met hen praten. Uiteraard niet over hun idiote economische en maatschappelijke plannen.'

'Als de Waalse democratie de PTB naar voren schuift als eerste partij, dan kunnen we dat alleen maar vaststellen. Sommigen zullen natuurlijk sneller bereid zijn het gesprek aan te gaan met ons, anderen dan weer minder.'

Wat is het minimum dat u in 2024 wil bereiken om een gezonde hervorming van de staatsarchitectuur te bereiken?

'Het is zelden verstandig om vooraf te veel eisen op tafel te leggen. Maar wat voor mij al duidelijk is geworden, is dat de gezondheidszorg volledig in handen moet komen van de gemeenschappen. Idem voor de arbeidsmarktbevoegdheden en de financieringswet. Het leger mag nog confederaal blijven. Maar voorts mag het overige in grote mate naar de deelstaten.'

Dé vraag is natuurlijk hoe u naar het Vlaams Belang kijkt. Zijn zij voor u niet te links als regeringspartner?

'Op sociaaleconomisch vlak concurreren zij met de PS, lijkt het inderdaad soms. Maar goed, ik ben niet mijn broeders hoeder. Dat ze vooral hun eigen koers varen, ik wil niet te veel commentaar leveren

op inzichten en strategieën van anderen. Wij hebben geen plannen, noch intenties om met het VB samen te werken. Zeker niet zolang die partij is wat ze nu vaak etaleert. Zowel N-VA als het VB strijden om het politieke marktleiderschap in Vlaanderen. Voor N-VA is de inzet het marktleiderschap te behouden.'

En als u beiden een Vlaamse meerderheid bereikt?

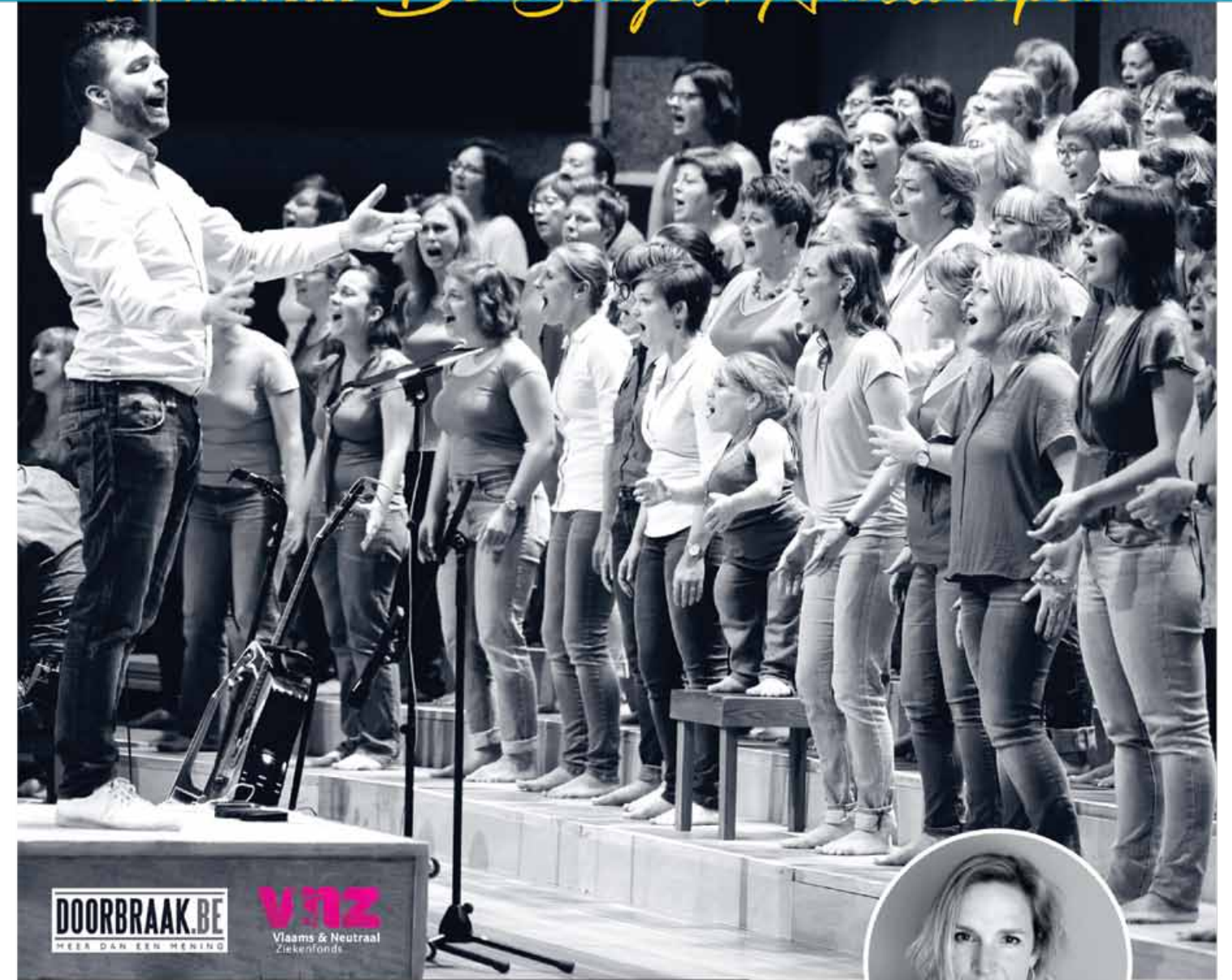
'Tja, dat kan ons in een interessante positie brengen om op federaal vlak de fronten in beweging te krijgen. Ik zeg hiermee niet dat wij met hen een meerderheid gaan vormen. Maar als beide partijen opgeteld een meerderheid aan zetels hebben in het Vlaams parlement, dan is dat een interessante positie om op het federale niveau verregaande onderhandelingen te voeren. Op voorwaarde dat N-VA het marktleiderschap heeft, natuurlijk.'

NEKKA EN ZATERDAG / ZONDAG PRESENTEREN

DE LAGE LANDENLIEDJES

3 EN 4 SEPT 2022 *De Singel, Antwerpen*

HANS PRIMUSZ,
HET LAGE LANDENKOOR & TINE EMBRECHTS
Met speciale gast WANNES CAPPELLE

RESERVATIE KAARTEN: [HTTPS://NEKKA.BE/LAGELANDENLIEDJES_2022/](https://nekka.be/lagelandenliedjes_2022/)

FRANS CROLS

VERGEET COUCKE, DE VLAAMSE GOLF OVERSPOELT WALLONIË AL 20 JAAR

Geen week gaat voorbij of Vlaamse investeerders kiezen voor Wallonië. En het zijn echt niet enkel Marc Coucke of Willy Naessens die het zuiden bestrooien met euro's.

Ruim 8400 jobs en 2,5 miljard euro Vlaams geld versterken sedert 2000 de Waalse economie. Vandaag zijn agrifood, mechaniek en logistiek de top drie. Bier is vloeibaar agrifood, en Brouwerij Moortgat bezit sedert 2006 het populaire Ardennerbier La Chouffe dat flaminganten bevalt. Zo was bijvoorbeeld Mark Grammens een liefhebber en dat liet hij graag horen.

De paternoster van Vlaamse bedrijfsoprichtingen en overnames in Wallonië is lang. ExtraShop heeft 44 winkels in Wallonië, verkoopt moderne interieurwaren en is eigendom van Greet Huysen-truyt en Stephan Lesage. Zij begonnen in 1992 in Komen en Ploegsteert, aan de West-Vlaamse rand van Wallonië.

Coucke

Ok, toch even aandacht voor Marc Coucke in dit stuk. De man is fan en verzamelaar van het dada-

◀ Veertigste verjaardag van de brouwerij Achouffe

Michel Moortgat,
Chris Bauweraerts,
Marc Caprasse,
Jean-Lou Barbette

isme en overweegt om zijn collectie in Durbuy te tonen. Aanvankelijk was er een locatie gepland in de mini-stad Couckeville, maar vandaag denkt hij eerder aan een plek buiten Durbuy: een museum in het groen waar deze stoute kunst met meer passie kan bloeien.

Wallonië blijft Coucke's dada, hoewel hij betreurt dat het aantal starters er eerder beperkt blijft en het beschikbare Waalse kapitaal in zowat alles wordt gestopt met uitzondering van het ondernemerschap. Als Durbuy in de equipe van Coucke besproken wordt, staat de rentabiliteit op de 17de plaats, want wat hij daar doet is ook amusement en liefdewerk, laat hij horen in interviews. Hiphip voor deze Vlaamse zendeling in 'les Ardennes bleues'.

Leuven en Louvain-la-Neuve

De Naamse jezuïetenuniversiteit Unamur leert tot vandaag honderden Vlaamse rechtenstudenten 'hun' Frans. De Waalse dienst voor export en investeringen Awex beschouwt hen als ambassadeurs van Wallonië in Vlaanderen. De KU Leuven en LLN (Louvain-la-Neuve) bij Ottignies werken samen voor initiatieven in het buitenland. Alphi Cartuyvels van Awex ziet een stroomversnelling onder de huidige rectoren, Luc Sels (KU Leuven) en Vincent Blondel (JC Louvain): 'De twee katholieke universiteiten wisselen reeds twintig jaar burgerlijk ingenieurs uit voor een interne Erasmus, wat al heeft geleid tot investeringen. Zij tonen zich in het buitenland regelmatig als een duo-universiteit en vieren in 2025 samen hun 600ste verjaardag.'

De heren en dames van Awex jagen op investeringen en wonen in een moderne kantoorwijk bij een Naamse spaghetti van autowegen. Bij Awex is Vlaanderen populair, want het is de belangrijkste directe investeerder in Wallonië. In de voorbije jaren waren er 440 dossiers voor een totaal van 2,5 miljard euro en minstens 8400 werknemers voor initiatieven schommelend van een handvol werknemers tot 500 à 1000. 273 dossiers betroffen

“ Bij Awex is Vlaanderen populair want het is de belangrijkste directe investeerder in Wallonië ”

een eerste vestiging, 161 dossiers sloegen op uitbreidingen. Awex en de intercommunales vormen blok: de ene voor de investeerders, de andere voor de beschikbare terreinen. Van de taalgrens tot de Maas lopen alle beschikbare bedrijfsterreinen meer en meer vol met Vlaamse vestigingen.

Twintig jaar

Marc Coucke is zeer zichtbaar in Wallonië met zijn ondernemingslust in Durbuy, maar de Vlaamse Golf is al twintig jaar bezig, oordeelt Alphi Cartuyvels, senior executive van Wallonia.be (Awex). Hij woont in Landen en pronkt met een Vlaamse familienaam, net zoals Frédéric Claerhout, de regiomanager The

Netherlands-Flanders. Het Nederlands is bij Awex een conversatietaal. Awex, Flanders Investment & Trade (FIT), Invest-Export Brussels, de ministeries van Buitenlandse Zaken en Financiën hebben een verbindingscomité. Daar worden bijvoorbeeld de buitenlandse missies afgestemd. Voor de campagne om het European Medicine Institute (EMI) naar België te halen - wat niet lukte - werkten de diensten samen. Het EMI, een jonge toezichthouder à la de Amerikaanse Food & Drug Administration (FDA), verhuisde van Londen naar Amsterdam.

Natuurlijke economische partners

De hoofdbelastingen zijn alsnog federaal maar per gewest verschillen de reglementeringen, de vergunningen, de milieueisen. Cartuyvels: 'Awex is de verkeersagent voor de investeringen van buiten Wallonië. De werving van de directe buitenlandse investeringen werd toegewezen aan de gewesten door de staatsvormingen. Daarom worden de Vlaamse investeringen in Wallonië apart geboekt, zoals de zogenaamde *Direct Foreign Investments*, de FDI's, de echte buitenlandse investeringen. Brussel als investeerder in Wallonië is onbestaande en dat heeft alles te maken met het verwasemen van de traditionele Belgische holdings. De groep Frère is Waals, evenwel zonder een specifiek Waalse politiek, en klassiekers als Sofina investeren in het verre buitenland, bijvoorbeeld India.'

De Vlaming Luc Vansteenkiste, ex-Recticel, stond aan het hoofd van les pôles de compétitivité wallons op vraag van de vorige economie-minister Jean-Claude Marcourt. Hij deed dat omdat hij uit ervaring wist, zei hij toen in alle interviews, dat de Vlaamse en de Waalse economie verstrengeld zijn: 'De natuurlijke economische partner van Vlaanderen is de Waalse regio. Ondernemers kennen perfect deze economische waarheid. Er is ruimte, er is de aandacht van de overheid voor minder administratieve lasten en de Waalse regering schiet wakker.' Van Steenkiste werd opgevolgd door André Petitjean.

Get Up Wallonia

Bart Van Craeynest, hoofdeconoom Voka, kent het Waalse relanceplan: 'Het project *Get Up Wallonia* is lovenswaardig, maar het botst met de programmapunten van PS en PTB. Ook nu lijkt er in Wallonië meer animo te bestaan voor allerlei voorstellen die de situatie op de arbeidsmarkt eerder verslechteren dan verbeteren. De voorstellen voor stevige loonstijgingen, fors hogere minimumlonen, meer brugpensioen en een lagere pensioenleeftijd, die zowel van PTB als PS steun krijgen, zullen niet meer mensen aan het werk krijgen.'

Alphi Cartuyvels ziet een mentaliteitsverschil met twintig jaar geleden: 'Toen bleef de Waal onverschillig voor het Nederlands, vandaag leert hij de taal of betreurt hij sterk te niet te kennen. Het imago van de Vlaamse ondernemers is zeer positief in Wallonië.'

Nederlands verplicht?

Hier past nochtans enige nuance. Vandaag kiest één op drie Waalse leerlingen op de middelbare school voor het Nederlands, het laagste cijfer ooit. Bijna tweederde kiest voor het Engels. De verdeling was twintig jaar geleden nog fifty-fifty. Nederlands en Duits zijn in Wallonië niet verplicht op school, alleen het Frans is dat. De Franstalige groene regeringspartij Ecolo pleit er reeds enige tijd voor om het Nederlands ook in Wallonië verplicht te maken op scholen. Dat geeft meer banenkansen aan de jonge Walen. Een grote hervorming van het onderwijs in de Franse gemeenschap is binnenkort gepland en dat taalvoorstel zou daarin kunnen opgenomen worden.

“ Na corona en de maanden zonder kantoorcontact bloeien de teambuildings op en daarvoor is het België boven de Maas ideaal ”

Wallonië heeft ruimte zat, is minder verziekt door reglementitis (het heeft de *permis unique* waardoor administratieve rompslomp bij bijvoorbeeld de gemeente beperkt blijft) en werknemers zijn er vlot te vinden. Aanvankelijk sijpelden de Vlaamse investeringen dicht over de taalgrens binnen: Moeskroen en Henegouwen genieten en genoten ervan. Tubeke, Edingen, Doornik zijn aantrekkingspolen. De muurpanelen Spanolux, van Flip Balcaen, deels overgenomen door Mohawk, zijn typisch. Belignum fabriceert coatings op hout in Moeskroen. In de provincie Luxemburg, met een mentaliteit die sterk aansluit bij de West-Vlaamse, werden al 25 jaar geleden investeringen opgezet in de houtindustrie.

Toerisme

De eerste sector die Vlamingen naar het zuiden lokte, was het toerisme. Maar vandaag zijn de sectoren velerlei, met bijvoorbeeld Mithra en zijn vrouwenmedicijnen bij Luik, waar Marc Coucke kind aan huis is. Die Coucke wordt bestendig vastgepind op zijn Knokke-in-Durbuy maar zaait de euro's breder uit. Met de Vlaming Christian Teunissen, bekend van de Xior-studentenkamers in binnen- en buitenland, kocht hij een hotel met 42 kamers in Han-sur-Lesse, omwille van de synergieën met Durbuy. In de herfst is het hotel gerenoveerd en er volgt een vestiging van het onvolprezen en iconische Désiré De Lille, de tearoom-klassieker uit Antwerpen die Teunissen kocht in 2016 en uitbouwt tot een keten. De vestiging in Durbuy verkoopt al wafels, gebak en ander zoet.

Voor Teunissen en Coucke is het fijn dat een derde van alle toeristische overnachtingen in Wallonië van Vlamingen komt. De Nederlanders en de Walen zijn goed voor elk een vijfde. Zij zijn niet de enigen die daarvan profiteren. Unibricks uit Gent ontwikkelt of herontwikkelt hotels of vakantiecentra in Malmédy, Spa, Luik, Han-sur-Lesse en Bouillon. Vakantiegroep Molenheide van Houthalen-Helch-

teren kocht campings in Hotton en Rochefort.

Ardennor uit Eeklo wil bij het oude hotel Le Cap au Vert in Grandvoir bij Neufchâteau 75 lodges bouwen voor een vakantiegehucht. Plopsa uit De Panne baat Plopsa Coö, vroeger Telécoo, uit sedert 2005. De Vlaamse toerismepioniers waren Sunair/Sunparks van Rudolf Vanmoerkerke die een vakantiedorp opende in Vielsalm en Marc en Lieve Ponnet-Vanderwaeren bouwden met Ourthe&Somme een vakantieoord bij Virton in dezelfde tijd.

Kasteeltje

Nergens mag tussen het Waalse loof een beeldig, doch vervallen, kasteeltje piepen of Vlaamse centen rollen er naar toe. Ze zijn aantrekkelijk, betaalbaar en doen dromen van familievakanties, jachtpartijen en scoutskampen. Geen verhaal verschijnt over Wallonië in de Vlaamse media of op de achtergrond prijkt de gevel van een petit château. Thierry Beirens bijvoorbeeld onderneemt in bouwmaterialen. Hij vernieuwbouwde Château Beausaint in La Roche tot een luxueuze bed & breakfast. Hij zocht in 2014 naar een tweede verblijf in de Ardennen en viel op een vervallen kasteeltje met oude beuken en treuressen in een dorp hoog boven de vallei van La Roche. Deal.

De belangstelling is groot en zelfs Beirens moet reserveren in zijn eigen B&B, die hij laat uitbaten door Sally Bruyneels en Alain Smet. Ontwikkelaar Evy Meylaerts uit Oostduinkerke liet zich meeslepen door de Coucke-vlaag in Durbuy en bouwt 15 luxeappartementen boven op de rots van het stadje, waarvan er voor de constructie al 10 verkocht waren, aan Vlamingen. Na corona en met de maanden zonder kantoorcontact bloeien de teambuildings op en daarvoor is het België boven de Maas ideaal. Bij de Vlamingen Frank Descamps en Dominiek Dumoulin van Wildtrails in Jupille rinkelt de telefoon dagelijks.

Ruimte zat

Antwerpen en Luik zijn verbonden door het Albertkanaal en die waterweg is voor containers een autostrade. De containerterminal Atif is een cluster met uitstraling naar Oost-Frankrijk en het Saarland. De luchthaven van Luik is bij de vijf grootste van Europa en sterk in vracht. De grote speler in Luik blijft Fedex, in Charleroi is Ryanair de locomotief. Frédéric Claerhout: 'Het aantal ondernemingen rond Luik groeit hand over hand en het bedrijvenpark van Gosselies bij Charleroi is een sterke hub. Biotech en life sciences met Vlaamse connecties duiken daar op.'

Ook vastgoedontwikkelaars voor magazijnen als WDP, Montea, Intervest, Groep Heylen springen in Wallonië op de kar, want Vlaanderen is als logistieke kern bezet tot overbezet. Alle magazijnen zitten vol tot aan de nok. De regio Charleroi lokt stilaan die investeerders. De Vlaamse Sofie Houtmeyers, vice-president van Skechers, is voorzitter van Logistics in Wallonia. Joost Uwents, CEO van WDP dat een oog heeft op logistiek vastgoed in Wal-

lonië, tilt niet te zwaar aan de oorlogsverklaring van PS-voorzitter Magnette aan de e-commerce (een hefboom voor magazijnenbouw): 'Hij heeft dat achteraf gerelativeerd, maar zo'n uitspraak blijft hangen. Het maatschappelijk draagvlak voor logistiek is veel groter in Nederland dan bij ons. Of we dat nu willen of niet, het is een sector van de toekomst.' Luc De Schrijver, topman van de pakjesverdelers GLS, ziet een rem op zijn omzet door

een gebrek aan ruimte in Vlaanderen. Xavier van Reeth, logistiek expert bij vastgoedmakelaar CBRE, kent zijn probleem: 'De volgende stap is Charleroi, want dat is de enige regio met leegstand. Tegenargumenten zijn er ook. Er is geen vrachtluchthaven en er zijn weinig containerterminals. Maar het Albertkanaal schept betere toeganke-lijkheid. De troeven van Charleroi zijn ruimte en goedkope grond.' □

Bloeien in Beauraing

Een huwelijk tussen een Kempense en een Waals-Brabander leidde van Antwerpen naar Zangra in Beauraing. Zangra vernieuwt en ontwerpt schakelaars, armaturen, snoerlampen, grepen, beslag in porselein en borden en koppen in emaille. Een Waalse vakantie woning en dé Franse porseleinstad Limoges vormden de inspiratie.

Sporen naar Beauraing is oogstrelend. Na Anseremme aan de Maas meandert de trein langs de Lesse. Stroomversnelingen, kajakkers, kastelen en groen verfraaien de tocht. Bij Beauraing, een bedevaartsdorp, staan zes kubussen op het industriepark. De middelste is Zangra van Eve Van Dyck en Thierry Donnay. Zij is architect, hij designer en verwant met de Donnay's die in de Famenne tennisrackets maakten, een concurrent van Snauwaert in Roeselare. Donnay en Snauwaert zijn intussen geschiedenis.

Zangra boekt dit jaar zeven miljoen euro omzet, exporteert 90%, en is winstgevend van bij de stichting. Jaarlijks wordt de opbrengst geherinvesteerd. Eve en Thierry, jonge vijftigers, werden een paar in Antwerpen en kochten krotten die manlief na zijn daguren bij Microsoft in Brussel opkalfaterde voor de verhuur.

Eve Van Dyck: 'Voor de ontspanning en om dicht bij de natuur te zijn met de drie kinderen kochten wij in de buurt van Beauraing een vervallen hotelletje als vakantiehuis. Tussen Namen en de Franse grens staat een paternoster van woningen en kasteeltjes die vroeger zomerverblijf waren voor bourgeois uit Brussel. Veel is vervallen en wordt gekocht door Vlamingen. Ook in Waulsort, tot ergernis van de dorpingen, (glim-

lacht), *la colonisation flamande, quoi!* In het pand botst het echtpaar op beeldige armaturen, grepen, beslag en schakelaars, wat hen naar het Franse Limoges bracht voor de porseleinfabrieken. Thierry: 'Limoges produceerde wat wij zagen in het hotelletje maar in die traditie zat de mot. Allebei werden wij verliefd op wat wat wij ontdekten.' Eve: 'Het idee groeide om die porseleintraditie te doen herleven en dat in combinatie met een verhuis naar de Maasvallei. De kinderen kwamen terecht in de dorpschool met de eerste drie jaar van het lager onderwijs in één klas en de laatste drie jaar in een tweede klas. Thierry en ik hielden ons hart vast, ten onrechte. Het onderwijs was er uitstekend en de kinderen en wij genieten, tot vandaag, van de schoonheid van het dorp, de stroom, de schapen en koeien, het groen en de rust.'

Thierry: 'Brood op de plank was noodzakelijk en na een proefjaar aan de Maas, met Eve die de verkoop leidde vanuit de slaapkamer, zochten wij voor Zangra-gedoopt naar een chanson van Jacques Brel- een plek om te ontwerpen, te produceren, te assembleren en te verkopen. Beauraing werd ons ondernemingsadres, de burgemeester hielp enthousiast en werd een vriend.'

Eve: 'In de eerste uren van Zangra ver-

kochten wij 1 stuk per dag, dat werden er snel 10 per dag en op een natuurlijke manier, zonder reclame, reed ons bedrijf met de TGV. Thierry en ik waren overvallen ondernemers en Covid-19 joeg ons schrik aan. De verkoop zakte naar nul en 's nachts lagen wij wakker. Met verdriet hebben wij jobs geschrapd om niet te zinken. We werken vandaag met 35 mensen, daarbij ook personen met een handicap, mensen van Fedasil en personeel van beschutte werkplaatsen.'

De verkoop van Zangra gebeurde reeds voor Covid-19 online. Eve: 'Oudere klanten die in een winkel kochten, ontdekten al doende het gemak van een computerbestelling 's avonds in pyjama. Assembleren, inpakken en posten is vandaag sterker een hoofdtaak.'

Werd er gedacht aan eigen productie in Limoges? Thierry: 'Wij produceren daar, zonder een fabriekje gekocht te hebben.' En de medewerkers? Thierry: 'De jeugd van de regio studeert aan de universiteiten in de grote steden en keert vaak niet terug. Het rekruteren van personeel met talenkennis is een breinbreker.' Walen zijn lui en hun vakbonden stroef, is de Vlaamse kijk? Eve: 'Ik spreek dat tegen, Walen zijn zuiderlingen en misschien gezapiger dan Vlamingen, en de vakbonden (zucht), ik kan niet vergelijken met hun tegenhangers in Vlaanderen.' □

ALAIN GROOTAERS

HET EINDE VAN DE SOEVEREINE STAAT?

Alain Grootaers is journalist, tv-maker en Doorbraak-columnist.

Laaten we het eens hebben over de soevereiniteit van de nationale staat, want het is een begrip dat stilaan aan het verdwijnen is. Met de amendementen die er aan zitten te komen op het Pandemic Treaty van de Wereldgezondheidsorganisatie (WHO), wordt die soevereiniteit zelfs volledig uitgewist. Een goedkeuring van deze overeenkomst zou namelijk niet meer of niet minder betekenen dat we de sleutels van het land overhandigen aan een supranationale instelling waar afgevaardigden van schurkenstaten, van ngo's en van het speeltje van een multimiljardair genaamd Bill Gates de dienst uitmaken.

Het lijkt een slecht scenario uit een oude James Bond-film, maar het is de ernstige realiteit, toegelicht op de voorbije bijeenkomst van het World Economic Forum door de 1% rijken en machtigen en kritiekloos gemeld door naïeve journalisten in 's werelds toonaangevende massamedia. De trots dat

ze zich even mochten aanschurken tegen de rijken en beroemden spatte van de krantenpagina's, van Brussel over Washington tot Berlijn. Wat is er aan de hand? In het internationaal recht is soevereiniteit een basisconcept omdat het in sé gaat over het recht op zelfbeschikking binnen het territorium van een nationale staat. Het raakt dus aan de grenzen van een nationale staat en geeft aan dat andere landen niet het recht hebben om zich te moeien in het territorium en de binnenlandse aangelegenheden van een andere soevereine staat. Het gaat dus over territoriale integriteit die gerespecteerd dient te worden en die afdwingbaar is.

Er is een verschil tussen een soevereine staat die misschien wel wettelijk bestaat (de jure), maar niet (meer) de facto. Tijdens WO2 bijvoorbeeld bestond de Belgische Staat nog wel de jure, maar niet langer de facto, want Duitsland had België bezet, de leiders zaten in Berlijn en de Belgische rege-

ring bevond zich in ballingschap in Londen. Om over soevereiniteit te spreken, heb je dus grenzen nodig, een volk dat binnen die grenzen onderworpen is aan een soevereine macht, in casu het parlement, én de erkenning van de grenzen van de soevereine staat door andere landen.

Stilaan heeft de Europese Unie mondjesmaat de soevereiniteit van zijn leden steeds meer uitgehold. We hebben bijna stoemelings alsmaar meer macht overgedragen aan de Eurocraten, die ver weg van het gepeupel in Plock, Polen tot Varna, Bulgarije of Evora in Portugal beslissen over ons dagelijkse

“ Wie tegen meer Europa was, werd van de weeromstuit beschuldigd van provincialisme of nationalisme, of in het ergste geval van racisme ”

doen en laten. Dat leek ons allemaal een goed idee bij aanvang, want waren we niet allemaal *putain putain, tous des Européens*? De kern van de zaak is dat hier vaak het culturele en sociale element opzettelijk werd gemengd met de economische en politieke doelstelling, net zoals dat gebeurde en gebeurt in het multi-culturele debat.

Wie tegen meer Europa was, werd van de weeromstuit beschuldigd van provincialisme of nationalisme, of in het ergste geval van racisme. Wie opkwam voor de rechten van de soevereine staat was een conservatief fossiel. Wie vraagtekens zette bij de introductie van de euro was niet minder dan een idioot. Wie pleitte voor het gezonde principe van subsidiariteit (alles wat lokaal kan georganiseerd worden moet niet worden overgedragen aan een hogere instantie) was kortzichtig.

“ Wie opkwam voor de rechten van de soevereine staat was een conservatief fossiel ”

De Britten vonden het op een bepaald moment welletjes en besloten tot ieders verbijstering -niet in het minst die van hun eigen leiders- uit de EU te stappen. Meewarig werd er vervolgens met het Verenigd Koninkrijk gegniffeld, want economisch zal het de Britten de komende jaren niet voor de wind gaan. Daar zullen de Eurocraten voor zorgen door hen het leven zuur te maken, export en import te bemoeilijken en zo de Britse economie de zuurstof af te snijden. Dat is overigens goed aan het lukken: de export vanuit het VK naar Europa wordt zo bemoeilijkt dat er vorige maand een daling was van maar liefst 22%.

Het is een vorm van internationale racketeering waarbij wie niet langer bescherming geniet van de maffia wel eens iets ergs kan overkomen. Het doet me denken aan die meme van die godsdienstwaan-zinnige die aan een deur klopt en roept: “Geloof in mijn god, want hij zal u beschermen!”. “Waartegen gaat je god me beschermen, dan?” vraagt de stem achter de gesloten deur. “Tegen dat wat je gaat overkomen als je niet in mijn god gelooft”, antwoordt de religieuze colporteur.

Hetzelfde is ons aan het overkomen met de EU die zijn lidstaten niet alleen macht afneemt, maar ook voortdurend onder druk zet om hun soevereine politiek of wat daar van overblijft bij te sturen naar het dictaat van Brussel. Polen of Hongarije kunnen er van meespreken.

Bureaucraten

Intussen zijn we door deze losgeslagen globalistische beweging zo ver gekomen dat we de facto bestuurd worden door supranationale instellingen waar we als burger totaal geen vat meer op hebben. Dat is zo met de EU op dit moment en dat dreigt nog veel erger te worden als ze de sleutels van het land overhandigen aan de World Health Organisation. Want onder het mom dat een gecoördineerde mondiale aanpak nodig is voor het bestrijden van pandemieën, overhandigen we onze burgerlijke vrijheden en autonomie aan een WHO, waar landen als pakweg China of Oost-Timor mee gaan beslissen over het feit of u in een lockdown Chinese stijl moet gaan.

Sterker nog; de directeur-generaal en zijn niet-verkozen bureaucraten kunnen eigenhandig een noodtoestand uitroepen. Waarom? Daarom! Voorstanders van deze aanpak zeggen dat het zo'n vaart niet zal lopen en dat elk land nog steeds de uiteindelijke beslissingsmacht heeft. Dat zal dan afhangen van wie op welke sleutelposities in die landen beland. Want andere inzichten over de aanpak van een pandemie, zoals bijvoorbeeld die van Zweden, worden dan onmogelijk gemaakt.

Staatsviroloog

Overigens heeft de WHO vorige maand de ongehoorzame Zweedse staatsviroloog Anders Tegnell flink bij zijn edele delen genomen. Tegnell nam ontslag als Zweeds staatsviroloog omdat hem een job bij de WHO was aangeboden. Waarna Tegnell volgens de WHO plots toch niet met het jobprofiel overeen kwam en Tegnell tussen wal en schip viel, vermalen door ‘the powers that be’. Rusland, Brazilië, India, China en Zuid-Afrika (de Brics-landen) en 47 Afrikaanse landen hebben inmiddels aangegeven dat ze niet meestappen in dit waanzinnige voorstel. De EU en de VS vinden het nog altijd een prima plan. De WHO heeft nu een jaar de tijd om de weigerachtige landen in de pas te laten lopen. Benieuwd of dat gaat lukken. De WHO moet zich beperken tot de rol van informatiecentrum. Alles daarbuiten is gevaarlijke machtstoeëiging van bureaucraten.

BRUSSELS BY NIGHT weg zijn de lichtjes

CHRISTOPHE DEGREEF
FOTO'S: TEUN VOETEN

Tien jaar geleden protesteerden honderden veelal Nederlandstalige Brusselaars aan het Brusselse Beursplein. Hun eis: autovrije centrale lanen voor de stad van morgen. Anno 2022 is de Brusselse voetgangerszone een feit, maar is de Brusselse noord-zuidas er erger aan toe. Fotograaf Teun Voeten en journalist Christophe Degreef wandelden enkele keren van de nord naar de midi en brengen de toestand in beeld en woord. Met pijn in het hart.

Snel nog even
wat cash halen

Aan het Zuidstation
is het wandelen
tussen het vuilnis

“ De toekomst van onze planeet kan alleen verzekerd worden als de inwoners van het ‘Noorden’ veel minder natuurlijke hulpbronnen verbruiken dan ze vandaag doen, wat alleen te bereiken is door in de steden dichter bij elkaar te wonen. Bij gebrek aan privéruimte zal een aangename en veilige openbare ruimte steeds belangrijker worden voor een evenwichtig leven voor ieder van ons ”

- Philippe Van Parijs,
opiniestuk Brussel Deze Week, 24 mei 2012.

“ Het is een feit dat auto's voetgangers en fietsers doden, niet alleen door er af en toe een van de weg te maaien, maar vooral door de viezigheid die ze als een sluipend gif in onze longen jagen. Bovendien ontnemen de auto's de inwoners het plezier aan de stad: ze domineren de openbare ruimte, helpen het landschap naar de bliksem en kwellen de oren met hun lawaai ”

- Philippe Van Parijs,
opiniestuk Brussel Deze Week, 24 mei 2012.

Dromen mag, en niemand was daar in 2012 beter beslagen in dan filosoof Philippe Van Parijs. De bekende Brusselaar en polyglot had in zowel Brussel Deze Week, Le Soir als het Engelstalige The Bulletin hetzelfde opiniestuk gepubliceerd waarin hij opriep om de Brusselse centrale lanen autovrij te maken. Het bleef niet bij woorden. Op 10 juni 2012 wist hij enkele honderden bevlogen burgers te laten picknicken op het wegdek aan de Brusselse beurs, in een vlaag van burgerlijke ongehoorzaamheid. →

▲ Aan het Noordstation

▲ Geen commentaar

→ Koppig

Van Parijs had geluk. Een welwillend stadsbestuur onder de nochtans koppige en controversiële toenmalige burgemeester Yvan Mayeur (PS) bouwde de voetgangerszone uit, van het De Brouckèreplein tot aan Fontainas. Zelfs Van Parijs was een beetje verbaasd over deze politieke daadkracht. Mayeurs opvolger Philippe Close – van dezelfde partij – opende ze plechtig in 2021.

Op zich is de voetgangerszone in Brussel geslaagd. Het is de grootste van Europa. Het groen, de zitbankjes en de grijze steen mogen er zijn. De auto is hier weg, en de mensen kunnen er flaneren. Mooi. Maar, nu komt het: eigenlijk is het nog erger dan ervoor.

Hoe? De centrale lanen van 2012 waren lelijk, zeker. Maar in die tijd floreerde het vijfsterrenhotel Metropole op het De Brouckèreplein nog. Er waren nog niet zo veel saaie winkelketens. Er waren zwervers en illegale migranten die op straat sliepen, maar niet zo veel. Nu slapen diezelfde migranten en zwervers in het portiek van het ondertussen failliete Metropolehotel. Post-corona sluiten vele cafés in het centrum van deze miljoenenstad om middernacht. Het nachtleven is een schim van wat het ooit was, enkele uitzonderingen niet te na gelaten. Je kan er niet naast kijken: de centrale noord-zuidas van de Europese hoofdstad is smerig, chaotisch en vanaf middernacht het desolate domein van de verworpenen der aarde. En dit ná de renovatie.

Kat is een kat

Dit is een aanklacht. Niet van Brusselbashers. Maar van een oorlogsjournalist die enkele dagen moest bekomen van zoveel armoede, leed en smerigheid in een stad die hij vroeger leuk vond. En van een journalist die tien jaar geleden nog mee protesteerde. Maar nu een kat een kat durft noemen: dit is niet de bedoeling.

Ondertussen staat de Brusselse samenleving en politiek erbij, en kijken ze ernaar. Wie kan dit wat schelen? Arm Brussel.

Europa-esplanade,
Zuidstation

Agenten bewaken de
gezelligheid in het
stadscentrum

“

Het is vooral een succesverhaal, de zone werkt en je ziet er een heel divers Brussels publiek. Het is niet in de eerste plaats een zone voor bobo's, toeristen of pendelaars geworden, maar voor iedereen. En als het welstellende publiek uit bijvoorbeeld Ukkel niet komt, dan is dat maar zo

- Ans Persoons (Vooruit),
schepen voor Stedenbouw in Bruzz, 8 juni 2022

”

Een van de vele
matrassen

Permanente bewoning
aan de tramhalte

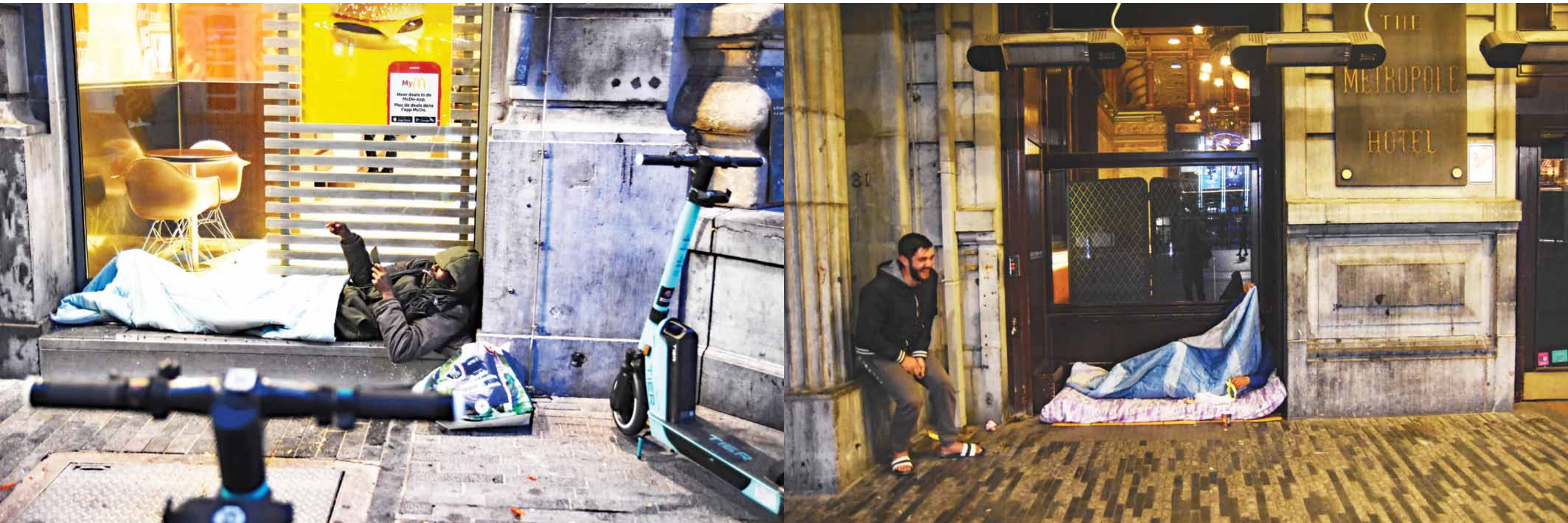
“

Het centrum wordt steeds aantrekkelijker als woongebied. De voetgangerszone draagt daartoe bij en heeft ook nog eens die breuklijn gelijmd die dwars door de stad liep. Veel mensen staken de boulevard gewoon niet over

- Brussels burgemeester
Philippe Close (PS), Bruzz, 8 juni 2022

”

▲
Voor de Mc Donald's

▲
Hotel Metropole,
vergane glorie

“

Filosoof Lieven De Caeter zei ooit dat de voetgangerszone de diversiteit heeft van de dijk in Blankenberge. En als je naar buiten kijkt is dat ook zo. De picknick, dat was inderdaad een bepaalde groep, maar de gebruikers, die tonen een Brusselse en vaak minder gegoede diversiteit

- Activist Gerben Van den Abbeele,
in Bruzz, 8 juni 2022

”

“

Men zegt me vaak dat Brussel een dode stad is. Mensen die mij dat zeggen, antwoord ik: neem 's avonds uw wagen en probeer maar eens een parkeerplaats te zoeken in het stadscentrum

- Voormalig Brussels burgemeester Freddy Thielemans (PS),
zoals aangehaald in La Dernière Heure,
6 november 2021

”

CHRISTOPHE DEGREEF
FILIP MICHIELS

FOTO'S: TIM DIRVEN

Siegfried Bracke en Luc Pauwels fileren de Vlaamse journalistiek

“SOMS VOLSTAAT HET OOK OM WAT MEER NA TE DENKEN”

Moeten we ons zorgen maken over de journalistiek in ons land? Voormalig VRT-journalist Siegfried Bracke publiceert een verzameling columns die niet zelden messcherp zijn voor het ‘huis van vertrouwen’. En ook Luc Pauwels, al jarenlang als onderzoeksjournalist aan de slag bij diezelfde VRT, heeft net een boek uit dat bij momenten behoorlijk kritisch is voor de journalistiek in ons land. We brachten beide heren samen voor een gesprek over journalistieke luiheid, arrogante factcheckers en de verstikkende *pensée unique* in de media.

Mijnheer Bracke, u wil ‘het debat openen’. Nochtans knetterde het de voorbije jaren al vaak overdovend hard op Twitter en andere sociale media en lijkt gescheld onder politici en opiniemakers haast normaal geworden. Welk debat mist u dan precies?
Siegfried Bracke: ‘Zie het als een oproep naar de klassieke media. Uw opmerking over de sociale media is terecht, maar het debat daar is toch vooral een bron van constante misleiding. In de politieke partij waar ik nog altijd deel van uitmaak, de N-VA, worden die sociale media rigoureuze in de gaten gehouden. Maar intussen is wel gebleken dat niets zo beïnvloedbaar is én beïnvloed wordt als diezelfde sociale media. Zij vervalsen het debat dus veel sterker dan de traditionele media. Ik denk dat het grote publiek er baat bij zou hebben om opnieuw meer bij de hand te worden genomen door professionele journalisten. Op één voorwaarde weliswaar: de mainstream-media moeten een heel breed spectrum van opinies aan bod laten komen. Net daar ligt het kalf vandaag gebonden. Vandaag regeert vooral de *pensée unique*, terwijl je net zoveel mogelijk, ook sterk afwijkende menin-

gen, aan bod moet laten komen. De berichtgeving tijdens de Covidpandemie heeft dat op bijzonder pijnlijke wijze geïllustreerd.’

De media als poortwachter dus. Was het dan vroeger zoveel beter, toen de media niets anders dan poortwachter waren? Toen u nog hoofdredacteur was van de VRT-nieuwsdienst, kloeg het toenmalige Vlaams Blok ook al steen en been dat het te weinig aan bod kwam.

Siegfried Bracke: ‘Het was vroeger zeker niet allemaal beter, maar ik had wel het gevoel dat er toen wel minstens de ingesteldheid was om zoveel mogelijk opinies te laten weerklinken. En inderdaad, er was altijd veel discussie over de omgang met het Vlaams Blok, maar los daarvan bestond er een grotere openheid. Denk ik.’

Mijnheer Pauwels, u geeft in uw boek zelf ook aan dat de verslaggeving op de VRT tijdens de pandemie ook op de redactie niet bepaald onomstreden was. Wij citeren: ‘Een aantal collega’s vond dat het best allemaal wat kritischer mocht. Ze benadrukten dat we bij momenten wel heel ver waren afgedreven van de kritische journalist die de hakken in het zand plaatst en autoriteiten tackelt met de vraag: “Klopt dat wel?” Ze hadden gelijk.’

Luc Pauwels: ‘Ik wil eerst toch even meegeven dat onze corona-verslaggeving over het algemeen wél goed was, dat onder meer terecht gewezen is op de voordelen van vaccinatie. Dat was dus niet zo slecht. Toegegeven, we waren bij momenten ook wat te meegaand. Het was dan ook geen simpele crisis, natuurlijk. Dan maak je fouten. We waren daarin lang niet alleen. Dat heb ik althans begrepen uit mails en reacties van collega’s die niet voor de VRT werken, en die me lieten weten dat wat ik schreef zeer herkenbaar was. Los daarvan: ik ben er wel van overtuigd dat die aanpak niet uit een groot, vooropgezet plan voortvloeit. Ik denk dat er, zeker in het begin van de pandemie, een aantal verkeerde inschattingen zijn gemaakt. Maar ik geloof nooit dat de grote redacties echt een soort marsrichting hebben gevolgd op vraag van de regering, zoals hier en daar gesuggereerd is.’

Siegfried Bracke: ‘Net dat maakt het alleen maar erger. Als een aantal grote redacties in dit land onbewust zo’n *pensée unique* hebben ontwikkeld, dan is dat gewoonweg onrustwekkend. Ik verwacht van professionele journalisten dat zij anders reageren dan de man in de straat. Een redactie wordt namelijk betaald om net héél bewust te reageren. Journalisten mogen zich net níét laten leiden door hun persoonlijke gevoelens. En als dit wél gebeurt, dan is het bijzonder onprofessioneel. En dan moet er iemand opstaan, pakweg een hoofdredacteur, die iedereen opnieuw bij de les brengt.’

Luc Pauwels: ‘Dat gebeurt op de VRT-nieuwsdienst ook hoor. Onze ombudsman Tim Pauwels heeft ons, ook al vóór de pandemie, herhaaldelijk op het gevaar van dergelijke bubbels gewezen.’

Over een *pensée unique* gesproken: in zijn boek suggereert Siegfried Bracke een interessant experiment. ‘Je komt op een redactie, en je vraagt of er

iemand is die zichzelf omschrijft als rechts. Ik vreet mijn hoed op als er ook maar iemand bevestigend antwoordt: Heeft hij een punt?’

Luc Pauwels: ‘Dat klopt echt niet. Ik ben ervan overtuigd dat er op de VRT-nieuwsdienst wel degelijk een aantal handen de lucht zouden ingaan. Er wordt al lang niet meer gescreend op partijkaarten. Op zo’n grote redactie lopen er heus ook wel mensen met eerder rechtse ideeën rond.’

Wij hebben zelf ook op mainstream-krantenredacties gewerkt en kunnen ons toch niet van de indruk ontdoen dat de grote meerderheid van de journalisten daar eerder het linkse gedachtengoed genegen is. Terwijl de meerderheid van de bevolking in Vlaanderen eerder rechts denkt. Dat blijft een enigszins merkwaardige vaststelling.

Siegfried Bracke: ‘Er lopen op de VRT-redactie inderdaad ook enkele overtuigde N-VA’ers rond. Maar die zwijgen in alle talen.’

Luc Pauwels: ‘Zit jij daar soms nog, dan (lacht)?’

Siegfried Bracke: ‘Wie speelt me af en toe wat informatie door, denk je?’

Waarom durven die rechtse journalisten dan niet voor hun mening uit te komen?

Siegfried Bracke: ‘Omdat de groepsdruk ontzettend groot is. Ik neem hen dat ook niet kwalijk, niet iedereen is in de wieg gelegd om de held uit te hangen. Op zich is dat overigens ook niet relevant, maar dat wordt het wél als er een *pensée unique* blijkt te zijn die niet kan worden doorbroken. De oplossing is dan niet dat er enkele journalisten opstaan en zich als rechts outen, de oplossing is vooral dat je professionaliseert en groepsdruk geen kans geeft.’

Mijnheer Pauwels, u breekt in uw boek ook een lans voor meer vakkennis en specialisme in de journalistiek. Enkel dan kan je als journalist politici of experts echt het vuur aan de schenen leggen. Een pleidooi voor meer ernst en sérieux dus, terwijl Siegfried Bracke enkele decennia geleden nog pleit voor voor een minder hermetische journalistiek.

Luc Pauwels: ‘We zijn te ver richting hapklaar en onmiddellijk begrijpbaar geëvolueerd, en dat inzicht lijkt nu stilaan ook breder te groeien. Wij werken nu met meer gespecialiseerde cellen, bijvoorbeeld voor wetenschap, cultuur, noem maar op. Ik zie dat ook op andere redacties, vanuit het besef dat je met goed geïnformeerde specialisten echt nog wel een verschil kan maken. Sterker nog: je wint er lezers, luisteraars of kijkers mee terug.’

Siegfried Bracke: ‘Je hebt inderdaad specialisten nodig op een redactie. Al was het maar omdat zij mee het geheugen vormen van die redactie, wat extreem belangrijk is. Maar toen ik het op de VRT-redactie voor het zeggen had, liepen daar specialisten rond die zo gespecialiseerd waren dat niemand hen nog begreep. Ik heb toen effectief ingegrepen, onder meer door meer emotie te introduceren. Nu stel ik vast dat de slinger op dat vlak naar de andere kant is doorgeslagen.’

De journalistiek zit meer dan ooit vol met managers en hoofdredacteurs die perfect pretenderen

te weten 'wat het publiek wil.' En vandaag zijn dat blijkbaar almaar kortere stukken – bij voorkeur ook niet te moeilijk - of televisiedebatten waarbij de gasten in twee snedige quotes moeten kunnen antwoorden. Misschien is er nu meer dan ooit nood aan langere stukken of debatten, waarin er ook plaats is voor wat meer nuance of voor gasten die het niet in één snedige quote gezegd krijgen.

Siegfried Bracke: 'Je moet daar toch geweldig mee opletten. Dat is ook het klassieke verhaal van de boekenprogramma's op televisie: alle literatuur-liefhebbers tonen zich daar een groot voorstander van. Tot zo'n programma daadwerkelijk op antenne komt, en die boekenlezers dan liever een boek blijven te lezen. Persoonlijk geloof ik niet in debatten van twee uur. Bij mij zijn indertijd de schellen van de ogen gevallen door het kijkersonderzoek dat we hadden opgezet. Doorgaans vonden die kijkers de fragmenten die ikzelf top vond helemaal niet zo geweldig, en omgekeerd.'

Moet dit dan de enige maatstaf zijn?

Siegfried Bracke: 'Dat vind ik wel, ja. Zeker op de VRT, waar je met belastinggeld werkt.'

Luc Pauwels: 'Ik ben daar toch een stuk genuanceerder in. Specialisten kunnen een breed publiek net wijzen op bepaalde aspecten of details die zij over het hoofd zien. We hebben soms de neiging ons publiek te onderschatten.'

Er werd de voorbije jaren hard geklaagd over de journalistiek, die er niet enkel kwalitatief op achteruit zou zijn gegaan, maar blijkbaar ook stevig aan geloofwaardigheid heeft ingeboet. Hoe keren we het tij?

Siegfried Bracke: 'Door journalistiek te maken waarvan de meerwaarde voor elke luisteraar of lezer evident is. Die is er vandaag in mijn ogen niet altijd, en dat is absoluut een deel van het probleem. Daarnaast moeten redacties een stuk diverser durven rekruteren. Niet enkel in termen van kleur of geslacht, maar ook op andere criteria. Last but not least: de journalistiek moet marktcon-

form verlonen. Wie écht goed is, moet ook beter verloond worden.'

Luc Pauwels: 'Die meerwaarde is inderdaad cruciaal. Het kan niet de bedoeling zijn dat je 's avonds op het journaal enkel een doorslagje ziet van het nieuws dat je al de hele dag op sociale media hebt zien circuleren. Er liggen voldoende andere verhalen te wachten die nog niet aan bod zijn gekomen, maar je moet ze wel zoeken uiteraard.'

“ Ik doe aan media-zelfkritiek, Siegfried, maar mijn boek verkoopt nauwelijks. Misschien is Vlaanderen niet geïnteresseerd

— Luc Pauwels ”

Siegfried Bracke: 'Het gaat niet enkel over andere verhalen, soms volstaat het ook om wat meer na te denken. Telkens ik naar *De Afspraak* kijk, maak ik me de bedenking: al die vragen die vanavond alweer niét werden gesteld. Ik noem dat geestelijke luiheid.'

Maakt u dit eens wat concreter?

Siegfried Bracke: 'Neem nu de altijd terugkerende klaagzang over de onderwijskwaliteit in ons land. Ik hoor dan in *De Ochtend* dat de onderwijsnetten meer middelen vragen. 's Avonds wordt dat nog maar eens herhaald in *De Afspraak*. Die ene vraag die dan absoluut moet gesteld worden, komt er evenwel niet: Vlaanderen zit qua onderwijsfinanciering bij de Europese top, wat gebeurt er eigenlijk met al die centen? Nogmaals: de openbare omroep wordt gefinancierd met belastinggeld en beschikt over de grootste redactie van het land. Dus moet ze kwalitatief en kritisch ook de toon zetten.'

Is die financiering met belastinggeld niet net een deel van het probleem? Politici voelen zich daardoor wellicht ook veel sneller geroepen om bij een

iets te kritische berichtgeving de middelen terug te schroeven of dreigtelefoons te plegen. En dus regeert al snel de middelmatigheid?

Luc Pauwels: 'Dat kan ik echt formeel ontkennen. Ik heb al woedende telefoons gekregen van politici van alle mogelijke kleuren en gezindten, maar de VRT is een zeer groot huis waarin iedereen echt zijn ding kan blijven doen.'

Siegfried Bracke: 'Kan je me dan toch even uitleggen waarom de eerste de beste idioot die een boek publiceert op de VRT wordt uitgenodigd, terwijl jij met een zeer gedegen en kritisch boek over de staat van de media in ons land niét wordt uitgenodigd? Ik kan het niet bewijzen, maar ik zou wel durven stellen dat dit een bewuste strategie is. Zoiets is de dood van de journalistiek. De middelmatigheid verheven tot een systeem. Dát is het probleem van onze Vlaamse openbare omroep.'

Luc Pauwels: 'Zoals je zelf aangeeft: je weet het niet, Siegfried. Neem nu mijn boek 'De Keizer van Oostende' over Johan Vande Lanotte. De publicatie daarvan heeft men dus wel toegelaten hé. Ik vraag me daar eerder bij af of dat echt bewust was, dat men ons dat liet schrijven. Of besefte de toenmalige hoofdredacteur gewoon niet waar we

“ Dat factchecken, ik dacht dat dat gewoon journalistiek heette. Blijkbaar is dat tegenwoordig een vak apart

— Siegfried Bracke ”

mee bezig waren?'

Siegfried Bracke: 'Kom nu, Luc. Dat men jouw boek zelfs niet bespreekt, dat men jou niet eens uitnodigt in een programma om er uitleg over te geven, mij maak je niet wijs dat zoiets toeval is.'

Luc Pauwels: 'Tja, Siegfried, ik ben journalist. Ik moet daarvan echte bewijzen op tafel krijgen, zien en horen dat er meer aan de hand is. Mijn boek is uitgekomen in de paasvakantie, toen er geen *De*

Afspraak was. En nadien kwamen de oorlogsmisdaden in Boetsja en kreeg ik van een eindredacteur die wel iets met mijn boek wou doen te horen dat de oorlog even voorrang kreeg. Dat zijn feiten. Ik kan niet zomaar zeggen dat dat een bewuste strategie is om de inhoud van mijn boek van het scherm te houden.'

Siegfried Bracke: 'Lucske, du bist eine schöne Seele.'

Oké, mijnheer Pauwels, maar het is toch een beetje pijnlijk dat een organisatie als de VRT dan helemaal niets doet met uw boek? Dat onder druk van de actualiteit een en ander anders gepland wordt, dat kan. Maar na enkele weken stilte vervalt dat argument toch ook?

Siegfried Bracke: 'Het spreekt boekdelen dat een instituut dat expert zou moeten zijn in de kritische bevraging van de wereld, zichzelf niet kritisch kan bevragen. Na onderzoek raakt de openbare omroep het grootst aantal Vlamingen. Vlaanderen heeft er dus belang bij dat Pauwels' boek wordt besproken op de omroep waar de Vlaming voor afdraagt.'

Laat ons het anders verwoorden, met een verwijzing naar de covidpandemie. Eerder dan dat er een groot complot bestaat, bestaat er een groot stilzwijgen in de media over de gevolgd koers. De mensen voelen dat aan, en net dat stilzwijgen werkt complotdenken in de hand. Hoe meer men in de media die zaken niet wenst in te zien, hoe kwader mensen worden. Want uiteindelijk is stilzwijgen ook een vorm van complot, en alleszins een beleid.

Siegfried Bracke: 'Dat is zeer juist. Als ik bijvoorbeeld kritisch ben voor het hele covid-gebeuren, krijg ik tegenwoordig snel het verwijt op mijn bord dat ik een antivaxer ben. Dat is absurd, want ik heb al gepleit voor verplichte vaccinatie. Maar ik snap met de beste wil van de wereld niet waarom kritische stemmen onmiddellijk moeten doodgezwegen worden. Laat toch kritiek weerklin-

ken! Want anders voed je de polarisatie.'

Luc Pauwels: 'Kritiek laten weerklinken, zelfs zelfkritiek, dat doe ik 247 bladzijden lang in mijn boek. Maar ik beperk me altijd tot harde feiten. Ik kan niet zomaar beginnen gissen over allerhande machinaties. De waarheid is ook dat mijn boek niet goed verkoopt. Wel, dan denk ik ook bij mezelf: tja, dat is Vlaanderen. Misschien is er gewoon geen interesse voor wat ik schrijf.'

Een fenomeen dat in de media opgang maakt, zijn de factchecks. Die zijn niet onomstreden. Enerzijds zijn die factchecks een poging van de media om opnieuw aan geloofwaardigheid te winnen. Anderzijds bestaat meer en meer de overtuiging dat alleen maar bepaalde feiten worden gecontroleerd, en andere helemaal niet, of veel minder. Wat denken jullie?

Luc Pauwels: 'Bij factchecks moet je eerst en vooral kijken naar wat er gecontroleerd wordt: nieuws van andere media, of eigen nieuws? Vaak is het het eerste. Dat is niet fout, want er zijn natuurlijke kwaadaardige zielen die met vals nieuws willen manipuleren. Maar het eigen nieuws controleren, dat moeten we natuurlijk ook doen. Laat me weer iets ongelooflijk naïefs zeggen. Ik weet niet waarom er factchecking nodig is als iedere journalist zijn werk degelijk zou doen. Maar dat vereist dat je continu zeer zelfkritisch bent. Journalisten kunnen zich snel laten meeslepen. Dat is begrijpelijk, want als een verhaal interessant lijkt, dan kan je er echt door opgezogen worden, maar dan kom je natuurlijk in één denkkader terecht. En bovendien: journalisten kunnen zich ook vergissen. Het is altijd goed als je een andere journalist hebt die advocaat van de duivel speelt.'

Siegfried Bracke: 'Nee, dat is het werk van de eindredacteur, of van de hoofdredacteur. Die moet voor én na publicatie of uitzending elk nieuwsitem analyseren en de pijnpunten oplijsten. Maar goed. Dat factchecken, ik dacht dat dat gewoon journalistiek heette. Blijkbaar is dat tegenwoordig een vak apart.'

Luc Pauwels: 'Factcheckers nemen een enorm ambitieuze taak op zich: wij zijn de mannen die het werk nu eens goed gaan doen. Maar het zijn ook mensen, ook zij kunnen zich vergissen. Je moet daar dus heel omzichtig mee omspringen.'

En dan is er ook nog zoiets als feiten versus interpretaties.

Siegfried Bracke: 'Bon, laten we het nu toch eens over de fameuze *Arbiter of tweets* hebben, die onder meer factchecks verzorgt voor de VRT en Knack. Dat is toch een parodie? Die man neemt altijd een heel klein stukje van een verhaal, en checkt dat dan kapot. Bracke dronk geen witbier, maar donker bier. Dus moet Bracke zeker een leugenaar zijn als hij daarover al liegt. En dan dat verschrikkelijke aplomb waarmee die man zijn factchecks schrijft, en zijn arrogantie op Twitter, dat is echt potsierlijk. Wat jij doet, je ergens in vast bijten en je tijd nemen, dát is het echte factchecken. Dat is de essentie van journalistiek. Zo kom je tot nieuwe inzichten. Niet door een arrogante vermaning van de *Arbiter of tweets*.'

Luc Pauwels: 'Vereng je dat nu niet te veel? Niet vergeten dat we als openbare omroep de taak kregen om de gekregen informatie te 'ontmijnen'. De *Arbiter of Tweets* doet meer dan enkel maar de kleur van het bier onderzoeken hoor. Er is voor mij eigenlijk geen verschil tussen journalistiek, onderzoeksjournalistiek en factchecks. Dat zijn geen verschillende categorieën. Vroeger bestond dat allemaal niet.'

Wat vinden jullie van De Morgen-journalist Joël De Ceulaer? Is dat journalistiek, of eerder activisme?

Siegfried Bracke: 'Joël is een fantastisch journalist, behalve wanneer het over covid gaat. Als het over de pandemie gaat, is hij meer dan een activist, het is nog veel erger. Wat met Joël De Ceulaer gebeurt, doet me denken aan wat sommige journalisten overkwam tijdens de Dutroux-periode. Zelfs zeer bekwame mensen kunnen zich laten meeslepen, en langzaam hun kritische zin verliezen.'

Luc Pauwels: 'Ik vind De Ceulaer toch een erg goede journalist, hoor. Hij bereidt zijn interviews voor, en hij denkt na. Hij schrijft goede boeken. Maar Joël is een mens, en met corona heeft hij ondanks zijn obsessie met dat virus alsnog zeer lastige vragen gesteld. Krantenjournalisten hebben ook een iets comfortabelere positie dan journalisten van de openbare omroep: zij kunnen meer hun mening kwijt in hun stukken en hun tweets.'

Wat dan met het oude onderscheid tussen feiten en opinies? Dat was vroeger de standaard op redacties. Moeten we aanvaarden dat er meer opinie in bepaalde feitelijke stukken sluipt?

Siegfried Bracke: 'Journalistiek is geen wiskunde. Wij benaderen de werkelijkheid. Het is niet onze taak om een universele taal te vinden die altijd 100% juist is. Een niet-wiskundige benadering

▲ **Luc Pauwels**

▲ **Siegfried Bracke**

vanuit de werkelijkheid is altijd een perceptie. Je moet er als journalist dus over waken dat je niet altijd analyses maakt vanuit één denkbeeld.'

Goed. Maar zo'n Joël De Ceulaer op Twitter, dat is 100% eigen mening...

Luc Pauwels: 'Hij triggert zo een debat. Zelfs wetenschappers schelden elkaar uit, met studies in de hand. Activisme bestaat overal. Misschien is dat ook niet slecht.'

Siegfried Bracke: 'Het probleem met Joël is dat, wanneer het over covid gaat, ik hem niet meer lees. En eigenlijk is dat jammer.'

Als mensen een krant kopen, verwachten ze toch dat de feiten niet te veel met opinies worden vermengd. Of zijn we nu ouderwets?

Luc Pauwels: 'Als je alle kranten naast elkaar legt, dan krijg je grosso modo het totale plaatje.'

Siegfried Bracke: 'Dat is het juiste antwoord.'

Dat doen journalisten, maar dat kan je niet van het grote publiek toch niet verwachten?

Luc Pauwels: 'Correct. Je kan dat ook niet van de mensen verwachten. Ik vraag me soms af of de huidige polarisatie niet meer te maken heeft met een overdaad aan informatie. Mensen kunnen niet alles meer verwerken, en dan slaan de stoppen soms door. Ook ik heb daar last van. Siegfried misschien iets minder (lacht). Net daarom heeft de journalistiek ook nog baat bij de poortwachtersfunctie. We moeten niet alles zo snel en massaal mogelijk willen meegeven. Kies, en zoek dingen uit.'

Siegfried Bracke: 'Media zijn een aanbod, en daar mag het ophouden. Ze moeten geen levenswandel bepalen. Het aanbod moet zo goed mogelijk zijn, en dat van de openbare omroep moet zelfs nog beter zijn. Laat ons het vooral zo houden dat

iedereen zijn opinie mag hebben. En bied dingen aan waarmee de samenleving misschien geholpen wordt. Maar wat de media met covid hebben gedaan, dat heeft de samenleving achteruitgeholpen. Niet vooruit.'

Luc Pauwels: 'Dat geloof ik niet zomaar. Je moet afwachten.'

Siegfried Bracke: 'Ik voorspel: de dag dat we de verkiezingsresultaten van 2024 moeten analyseren, zal alles terug te voeren zijn op de covidperiode. Mensen gaan niet vergeten dat ze kritiekloos bedolven werden onder domme regeltjes.'

Luc Pauwels: 'Oké, er zijn fouten gemaakt. Maar toch niet met een kwalijke intentie?'

Siegfried Bracke: 'Jawel, Luc. Als journalist mag je ervan uitgaan dat er een zekere mate van kwaad opzet mee gemoeid is. Als hoofdredacteur zou ik jou de opdracht geven om na te gaan hoeveel geld er gemoeid is met de PCR-testlaboratoria van de grote experts. Ik ben benieuwd. Er zijn aanwijzingen dat niet iedereen even onbaatzuchtig actie heeft ondernomen om alleen maar de samenleving te dienen, en dat het testgebeuren gerust nog even mocht blijven duren.'

Slotvraag: mogen we wel optimistisch zijn over de toekomst van de media?

Siegfried Bracke: 'Natuurlijk wel. De media zullen zichzelf herstellen.' De geschiedenis zal zijn werk doen, zoals altijd.'

Luc Pauwels: 'Je bent erg positief, Siegfried.'

Siegfried Bracke: 'Wat me bezighoudt, is dat er politiek niets gebeurt voor de media. De mediaminister durft geen mediabeleid uitstippelen dat prikkelt. Zelfs mijn partij durft niets zeggen, behalve het feit dat er in de beheersovereenkomst voor de VRT genoeg aandacht moet zijn voor het Nederlands. In zo'n beheersovereenkomst moet ook een resultaatsverbintenis zitten. Maak van onpartijdigheid een resultaatsverbintenis. Dat is gebaseerd op vertrouwen. Maar laat dit dan toch om de zoveel tijd onderzoeken. Laat de burger weten wat je doet om onpartijdig te zijn, leg dat uit. Toon dat er aan de weg getimmerd wordt, toon dat je verbetert, dat uit onafhankelijk onderzoek blijkt dat het vertrouwen van de burger in de omroep stijgt. En laat dat open, zonder studies te willen sturen of iets dood te zwijgen. Laat de VRT maar eens uit zijn pijp komen.'

Luc Pauwels: 'Oké Siegfried, maar één ding nog. Jij gelooft dat een op scherp gestelde concurrentie, ook tussen journalisten onderling – een absoluut goed is. Die concurrentie kan evenwel ook te ver gaan, en dan wordt samenwerken onmogelijk. Ik hoop geen opgeklopte concurrentie om mijn werk goed te doen. Ik wil ook zonder concurrentie primeurs halen en nieuws maken. En om me aan te sluiten bij het optimisme: er zijn nog altijd veel journalisten die graag en goed hun werk doen. Journalisten hebben passie. Uiteindelijk trek ik me daaraan op.'

LUC PAUWELS, 'Journalistiek in tijden van fake news: Een gewetensonderzoek van een insider' is uitgegeven bij Kritak.

SIEGFRIED BRACKE, 'Open het debat' is uitgegeven bij Ertsberg.

“Voor mij twee
pintjes, een koffie ...
en een Koch”

[HTTPS://BOEKEN.CAFE/](https://boeken.cafe/)

CHRISTOPHE DEGREEF

“100% hernieuwbare energie IS ONMOGELIJK.”

Tenzij men zegt dat elektriciteit een luxeproduct is

Voormalig Energieminister Marie-Christine Marghem (MR) maakt de balans op van de fel gecontesteerde kernuitstap van België. Zij gaat de verantwoordelijkheid van zowel haar eigen partij, als de voormalige regering-Michel-I, als de N-VA, niet uit de weg.

Marghem gold tijdens de vorige legislatuur al als een voorstander van kernenergie, maar zegt dat ze zich goedschiks aan het vorige regeerakkoord heeft gehouden. Naar eigen zeggen heeft ze altijd benadrukt dat er bij bevoorradingsproblemen geen kernuitstap mocht zijn, wat eveneens in het regeerakkoord stond. Op een typisch politieke manier werd dat regeerakkoord door verschillende partijen anders geïnterpreteerd, met vooral een Open Vld die voorstander was van de kernuitstap, evenals de partijleiding van de MR toen. Interessant is dat Marghem claimt dat het capaciteitsremuneratiemechanisme (CRM, zie kaderstuk) nooit volledig kan bestaan uit hernieuwbare energie en gas alleen. 'Het CRM is energieneutraal. Dat wil zeggen dat ook kernenergie er deel van kan uitmaken.'

Wat was uw standpunt toen u in 2014 als minister van Energie aantrad onder voormalig eerste minis-

ter Charles Michel?

Marie-Christine Marghem: 'Op het moment dat ik gevraagd werd om deel uit te maken van de regering, was het regeerakkoord al ondertekend. Ik heb niet mee aan de onderhandelingstafel gezeten toen de regering in 2014 werd gevormd. Dat regeerakkoord was een ingewikkeld denkstuk. Ingewikkeld, in die zin dat we er goed uit konden opmaken dat het doel was om alles in gereedheid te brengen zodat de wet van 2003 kon toegepast worden. Om de kernuitstap voor te bereiden dus. De onderhandelaars waren merkbaar niet al te zeker van hun zaak, want het regeerakkoord stelde ook dat wanneer er problemen met de bevoorradingszekerheid zouden opduiken, de mogelijkheid werd opengelaten om de reactoren Doel1 en Doel2 in levensduur te verlengen.'

'Daarnaast stipuleerde het regeerakkoord dat er ging geïnvesteerd worden in windmolenparken op zee, en dat er verbindingen moesten worden gelegd met de aangrenzende landen rond de Noordzee. Ook werd toen het capaciteitsremuneratiemechanisme (CRM) ontwikkeld, en werd er gesproken over het behandelen van nucleair afval.' 'Onder Michel-I heb ik me altijd gebaseerd op verschillende studies om een goed beeld te krijgen van de energiesituatie. Dit terwijl de huidige regering alleen maar een beroep doet op de studies van netbeheerder Elia, die in dezen niet neutraal is omdat ze een commercieel beursgenoteerd bedrijf is (maar wel met een meerderheid aan overheids-participatie, nvdr). Al tijdens mijn regeerperiode vertelden alle studies mij dat de kernuitstap in 2025, bij gelijkblijvende energiebehoefte, en a

fortiori bij toename van de vraag, onmogelijk was. Die wetenschap gaat trouwens al veel langer mee dan Michel-I. Ook de regeringen daarvoor konden die informatie moeiteloos uit die studies halen. Als ze dat gewild hadden.'

U zegt dus: zelfs zonder één groene in de regering, heeft men er vanaf 2003 alles aan gedaan om cruciale informatie over onze energieproductie te negeren?

'Ja. Ook de regering-Michel is mee schuldig, net als alle voorgaande regeringen sinds 2003, want ze heeft zoals de vorige regeringen een regeerakkoord afgesloten waarin de kernuitstap tegen 2025 een feit moest zijn. Zowel mijn partij MR, CD&V, Open VLD als de N-VA – ik herhaal: én de N-VA – hebben beslist dat de legislatuur 2014-2019 in het teken zou staan van de volledige kernuitstap tegen 2025. Maar, en dat moet ik er eerlijkheidshalve bij vertellen, mét de clausule dat er altijd een mogelijkheid moest zijn om reactoren open te houden bij bevoorradingsproblemen.'

'De N-VA was in 2014 niet erg beslagen in de federale politiek. Dat verklaart voor mij waarom zij zich zo aan het regeerakkoord wilden houden, terwijl er bij hen best wel wat voorstanders van kernenergie rondliepen.'

'Tijdens de vorige legislatuur hadden we wettelijk gezien Doel1 en Doel2 moeten sluiten, omdat die reactoren hun leeftijd van 40 jaar hadden overschreden. Dat was eigenlijk demagogie, want er is geen enkele studie die zegt dat kerncentrales die ouder zijn dan 40 jaar, gestopt moeten worden

Marie-Christine Marghem
© Belga
ex-Minister van Energie

omdat ze gevaarlijk zouden zijn. Kernreactoren zijn gebouwd om lang mee te gaan en worden om de tien jaar grondig doorgelicht.'

Joy Donné
© Belga

'Men weet al lang dat kernenergie nodig is, zeker met de aankomende elektrificatie van bijvoorbeeld het wagenpark. Dat is ook één van de redenen waarom de Franse president Emmanuel Macron besloten heeft om kernenergie opnieuw een plaats te geven in de energiemix.'

'In 2014 werd ik op een bepaald moment door Het Laatste Nieuws geïnterviewd. Toen de journalist me vlakaf vroeg of de kernuitstap tegen 2025 mogelijk was, heb ik geantwoord dat ik dacht dat dat niet zo was, op basis van wat ik gelezen had in de wetenschappelijke rapporten. In die tijd werd ook voorzien dat er energiebevoorradingsproblemen zouden ontstaan tijdens de winter van 2014-2015. Ik heb toen ook gezegd dat Doel1 en Doel2 moesten worden verlengd. Wat gebeurd is.' 'Maar het feit dat ik dat toen durfde zeggen, is me in de ministerraad erg kwalijk genomen.'

'Marghem moet zich aan het regeerakkoord houden, en mag zulke dingen niet zeggen', was de teneur. Maar goed, dat stoorde me eigenlijk niet. Ik ben tijdens de legislatuur blijven voortwerken, maar de toon was gezet. Dus, ik heb beslist om het regeerakkoord eerlijk uit te voeren, maar ook niets te ondernemen wat de bevoorradingszekerheid zou kunnen compromitteren. Ik heb met andere woorden niets ondernomen wat de sluiting van ons nucleaire park zou bevorderen.'

Was dat zo?

'Voor mij was duidelijk dat de hoofddoelstelling van het CRM, enkel de vervanging van de verouderde gascentrales inhield, niet de sluiting van de kerncentrales. Oude gascentrales nemen nu 4 GigaWatt aan vermogen voor hun rekening en hadden dus moeten vervangen worden door nieuwe en veel performantere gascentrales. Inderdaad, hoe meer hernieuwbare energie deel uitmaakt van de mix, hoe meer flexibiliteit er op het netwerk moet zijn. Maar onze kerncentrales

Joy Donné: 'Een nieuwe coalitie met Ecolo-Groen, was buiten de waard gerekend'

Marie-Christine Marghem meent dat de N-VA tijdens de regeerperiode 2014-2019 wel een voorstander was van kernenergie, maar zich eveneens netjes aan het regeerakkoord heeft gehouden. Kwajijker voor de Vlaamsnationalistische partij is Marghems claim dat men bij N-VA niet wilde begrijpen dat het CRM technologieneutraal was. Dat het bestaan van een subsidiemechanisme voor hoofdzakelijk hernieuwbare energie en gas, met andere woorden kernenergie niet hoeft uit te sluiten.

Joy Donné was van 2014 tot 2018 kabinetschef van toenmalig minister van Binnenlandse Zaken Jan Jambon. Volgens hem is N-VA altijd tegen de kernuitstap geweest. 'De N-VA is altijd tegen de kernuitstap geweest. Je zit echter

niet alleen in een coalitie. Het was toen geen optie om de kernuitstap tegen te houden. Niet alleen bevoorradingszekerheid, maar ook betaalbaarheid is een factor geweest die de kernuitstap kon tegenhouden. Wij zijn daar nooit definitief uitgeraakt. De regering is gevallen voor het CRM definitief beklonken werd.'

'Het managen van een energiemix kan je op verschillende manieren invullen. Vraagbeheer is daar één element van. Technologieneutraliteit is van in het begin wél ons standpunt geweest. Voor ons was het CRM niet louter het voorzien van gascentrales om elektriciteit op te wekken. Over Marghems uitspraken, doe ikzelf geen uitspraken. Ik duid enkel en alleen het standpunt van de N-VA van toen. Wij hebben altijd voor het

CRM gepleit dat dat technologieneutraliteit er deel van uitmaakte, vanaf dag één.' 'We hebben geen oorlogen over de kernuitstap uitgevochten, dat klopt. We gingen ervan uit dat men in de jaren erna toch zou terugkomen op de kernuitstap. Dat er een nieuwe coalitie met Ecolo-Groen zou komen, was buiten de waard gerekend.'

'Voor ons was het niet nodig om blindelings gascentrales te subsidiëren en te bouwen. Wij wilden altijd kernenergie behouden, en daarnaast kijken naar de concrete energievraag van bedrijven en burgers, evenals naar bestaande capaciteit in onze buurlanden. Ons standpunt over gascentrales is onveranderd gebleven de hele regeerperiode van Michel-I lang.'

zijn niet ontworpen om zo flexibel te zijn dat, wanneer er geen wind of zon is, ze snel de weggevallen capaciteit, plus de capaciteit die ze normaal produceren, kunnen opwekken. Die flexibiliteit bestaat vandaag alleen bij onze verouderde gascentrales.’

‘Ik moest dus voorzien in het opvangen van 4 gigawatt aan energie. Die energie moest komen van nieuwe gascentrales. Die maakten deel uit van mijn plan voor de globale energievoorziening. Niet om allemaal tegelijk te gebruiken op volle kracht, maar om extra capaciteit te hebben voor wanneer we er wegens omstandigheden nood aan hebben, zoals bijvoorbeeld wanneer de wind

back-up, en in geen geval een uitsluitend alternatief kan of mag zijn voor eender welke andere energievorm. De NVA heeft blijkbaar deze foute bewerking overgenomen. Kerncentrales kunnen evengoed deel uit maken van het CRM. Het CRM staat toe dat de flexibiliteit gegarandeerd is wanneer hernieuwbare energie uitblijft door de weersomstandigheden. Moeilijk is het eigenlijk niet.’

‘Men denkt dat men bij energietekorten kan bellen naar het buitenland, en vriendelijk de Nederlanders en de Fransen kan vragen of ze extra energie kunnen verkopen. Maar die landen bouwen gestaag hun overcapaciteit af, dus dat venster sluit zich.

“ Men weet al lang dat kernenergie nodig is, zeker met de aankomende elektrificatie van bijvoorbeeld het wagenpark ”

uitblijft en de zon niet schijnt.’ ‘Enkele weken voor de N-VA in 2018 uit de regering stapte, begon die partij echter moeilijk te doen over die gascentrales. Hun argumentatie was nochtans altijd dat het CRM een alternatief was voor de kerncentrales. Ondanks beweringen van Groen-Ecolo moet het CRM een technisch neutraal middel zijn dat alleen dient als

Daar komt nog eens bij dat vorige regeringen erg gul zijn geweest met subsidies voor de bouw van wind- en zonneparken. Dat werd zwaar door gerekend in de factuur van de consument. De eisen van groenestroomproducenten zijn altijd zeer hoog. Omdat zij, per definitie, een lage opbrengst hebben van hun investeringen. Logisch, want met energie die

Het ‘capaciteitsremuneratiemechanisme’, wat is dat?

Het capaciteitsremuneratiemechanisme moet officieel de energiebevoorrading van België verzekeren na de kernuitstap van 2025. Via het CRM kan de Belgische overheid, via netbeheerder Elia, op een legale manier staatssteun geven aan privé- energieproducenten. Dat is iets dat de regels van de Europese Unie normaal gezien verbieden.

Hoe werkt dat? Omdat België ook na 2025 veel energie nodig heeft, moet de overheid de bevoorrading na 2025 veiligstellen. Daarvoor kijkt het naar de privémarkt. Een energieproducent weet echter niet hoeveel productiecapaciteit er na het jaar 2025 kan zijn, zeker niet met hernieuwbare energie, die afhangt van het weer. Omdat een elektriciteitsnet dat steunt op een flink aandeel aan hernieuwbare energie inherent instabiel is door de weersonzekerheid, moet er ook in de bouw van gascentrales worden voorzien om tekorten op te vangen.

Een privébedrijf wil echter garanties dat energie die nu door de overheid wordt gereserveerd, na 2025 ook zal worden afgenomen aan een correcte prijs. De overheid neemt dus een soort optie op een bepaald vermogen aan energie, en geeft daarvoor financiële steun aan de producent.

Omdat het CRM echter volgens alle geldende regels “technologieneutraal” moet zijn, mag het energiebronnen niet uitsluiten. Dat betekent concreet dat kernenergie en CO₂-uitstotende energieproductie zoals op basis van gas, binnen dit model mogen passen. Als een gascentrale niet kan werken omdat er op na 2025 veel hernieuwbare energie geproduceerd kan worden, dan hebben ook deze gascentrales recht op een CRM-subsidie.

Kernenergie is een zekere energiebron, vergeleken met de overige energiebronnen. Op de hoge investeringskosten na, nodig voor de bouw van reactoren, moet de productie van kernenergie niet gesubsidieerd worden. Een goed werkende kerncentrale heeft ook niet de productieproblemen die hernieuwbare energiebronnen hebben, en die een CRM-mechanisme nodig maken. Dat het CRM bijgevolg én de bevoorradingzekerheid moet garanderen na de kernuitstap, én tegelijkertijd technologieneutraal moet zijn, is eigenlijk een contradictie. Het is in de eerste plaats dan ook een politieke uitvinding. □

afhankelijk is van het veranderlijke weer, eisen zij steeds vette risicopremies.’

Maar u wilde voornamelijk gascentrales vervangen, zegt u zelf...

‘We hebben vorige legislatuur én het aandeel hernieuwbare energie doen toenemen, én stappen gezet voor de verlenging van de kerncentrales. Als je minder koolstofuitstoot wil, is dat namelijk de manier waarop je te werk wil gaan, eerder dan alles inzetten op gascentrales, zoals ook het klimaatpanel IPCC in zijn laatste rapport aangeeft. Bart Tommelein (Open Vld), Jean-Luc Crucke (MR) en Céline Frémault (CDH) waren toen energieminister in de deelstaten. Zij wilden niet begrijpen dat er problemen zouden opduiken zonder kernenergie. Ik geloof nog altijd dat er toen vanuit de regio’s – en vanuit Vlaanderen met de N-VA, dus – andere scenario’s mogelijk waren, scenario’s pro kernenergie, als men daar meer de nadruk op had gelegd. Als men de burgers verplicht hun mazoutketels te verwijderen, met elektrische auto’s te rijden en hun huizen te isoleren, dan kan men moeilijk verantwoordelijk maken dat elektriciteit door CO₂-uitstotende gascentrales wordt opgewekt.’

‘Ook de ministers van de deelstaten wilden dus alleen maar hernieuwbare energie en gas. Ook daar wilde men niet begrijpen dat het CRM en kernenergie samenhangen en elkaar niet uitsluiten. Het CRM moet energieneutraal zijn, wat wil zeggen dat het niet op één energieproductiebron mag steunen, maar integendeel best bestaat uit een boekje van verschillende energiemogelijkheden die – zoals ik al gezegd heb – flexibel in elkaar over kunnen lopen bij problemen. Waarom heeft Ecolo-Groen het in journalisten hun hoofd geramd dat het CRM een alternatief is voor kernenergie? Omdat er toen in hun hoofden al beslist was dat de gascentrales koste wat kost de kernreactoren moesten vervangen. Deze beslissing maakt het onmogelijk dat mensen nog mazout als verwarmingsbron konden gebruiken door de prijsstijging die ermee gepaard ging. Er moesten koste wat kost alternatieve plannen gemaakt worden, zonder kernenergie. Het probleem met politici is dat ze denken dat de problemen worden aangepakt wanneer zij erover praten. Het woord is makkelijker dan de daad.’

‘Ik was verplicht om op de lange termijn te werken. Voor de volgende regering, dus. Dat de huidige minister van Energie de keuze maakt om alsnog de kernuitstap te realiseren, is haar eigen verantwoordelijkheid, maar wordt van langsom minder de keuze van de regering.’

‘Weet u: zelfs Ecolo-staatssecretaris Oliver Deleuze zegt nu dat Ecolo-Groen in 2003 nooit bezig is geweest met zich concreet af te vragen hoe de kernuitstap feitelijk zou moeten gebeuren. Men heeft die wet gemaakt opdat de groenen betrokken konden worden bij de regering-Verhofstadt-I. Pure politieke redenen, met andere woorden. Alle volgende regeringen zijn het slachtoffer van deze monumentale politieke hypocrisie geweest. Er is geen goede reden om kernenergie te laten vallen; geen politieke, geen geopolitieke, en geen wetenschappelijke.’

‘100% hernieuwbare energie? Ik begrijp nog altijd niet waarom dat absurde idee zoveel media-aandacht krijgt. In België is zoiets gewoon niet haalbaar, en nauwelijks in het buitenland. Zo’n decentralisering van productie zou astronomisch veel geld kosten, en zou het landschap vernielen. Tenzij men aan de mensen zegt dat elektriciteit een luxeproduct is, dat alleen voor de superrijken is, of alleen op bepaalde tijdstippen aanwezig zal zijn, weet men nu bij Ecolo-Groen dat hun discours irrealistisch is.’

“ Er is geen goede reden om kernenergie te laten vallen; geen politieke, geen geopolitieke, en geen wetenschappelijke ”

Kunnen er nieuwe kerncentrales bijkomen?

‘Ja, we hebben nog altijd de knowhow in België om kernreactoren te bouwen. Laten we dat dan vooral doen. Dat is voor ons ook de inzet om de kernuitstap tegen te houden. Want als er straks geen centrales zijn, dan is er ook geen knowhow meer in eigen land. 50% elektriciteitsproductie door kernenergie, te verhogen tot 80% met behulp van kleinere reactoren, is voor mij de basis van een gezonde energiemix. Met 20% hernieuwbaar. ‘Ik zal het blijven herhalen: de nucleaire sector ontvangt, in tegenstelling tot gas en hernieuwbare energie, absoluut geen subsidies. Pas nu gaat de Belgische energieregulator CREG de meerwinsten van hernieuwbare energie onder de loep nemen.’ □

Ingenieurs voor kernenergie: “ALLEEN ZO KUNNEN WE CO-UITSTOOT TERUGSCHROEVEN”

CHRISTOPHE DEGREEF

Technologiefederatie Agoria organiseerde onlangs een informatie-dag met ingenieurs en wetenschappers van de lobbygroep-denktank “100TWh” over kernenergie. Conclusie: werken met 100% hernieuwbare energie is onmogelijk. Bij een stijgende elektriciteitsbehoefte hebben we kerncentrales nodig. Niet alleen de huidige, waarschijnlijk ook nieuwe.

‘De geopolitieke situatie is momenteel instabiel. De prijzen van gas en elektriciteit stijgen. Daarnaast moeten samenlevingen de uitstoot van het broeikasgas koolstofdioxide (CO₂) verminderen. Dat houdt in dat er massaal moet worden overgeschakeld op elektriciteit als voornaamste energiebron. Geschat wordt dat het verbruik in België daardoor zal stijgen van 90 terawattuur per jaar (TWh/j) naar 180 terawattuur per jaar. We hebben een energiebron nodig die kan inspelen op die enorme vraag. Hernieuwbare energie kan maar een onvoorspelbare hoeveelheid aanbieden. We moeten dus nieuwe kerncentrales bouwen.’ Het zijn de woorden van Philippe Hendrickx, die als industrieel ingenieur bij Engie Electrabel werkt als projecthoofd. Hendrickx heeft zijn carrière van meer dan drie decennia gebouwd op kernenergie, en kent er de geheimen van. Tevens is hij lid van het directiecomité van het NCK, een belangenvereniging van kaderleden in de energiesector. Het is dan ook in deze laatste hoedanigheid dat hij spreekt, eind mei, in Brussel, op een informatiebijeenkomst georganiseerd door de federatie van technologische bedrijven Agoria, in samenwerking met de vereniging “100TWh” (100 terawattuur).

Hendrickx: ‘100% hernieuwbare energie is onmogelijk, zeker voor een land als België. We zouden enorme opslagcapaciteiten moeten bouwen om die energie op te vangen wanneer die geproduceerd wordt, tot er vraag naar is. Het is daarentegen wel volledig mogelijk om elektriciteit te produceren en onze CO₂-uitstoot bijna volledig te reduceren. Maar alleen met kernenergie’, zegt Hendrickx.

Hendrickx heeft het Elia-rapport dat federaal Energieminister Tinne Van der Straeten (Groen) heeft laten opstellen ter verdediging van de kernuitstap, kritisch doorgenomen.

11 november

‘Het probleem met hernieuwbare energie is dat je niet zeker bent van de productie. Ik geef een voorbeeld: op 11 november vorig jaar was er van in de namiddag tot ’s nachts wind noch zonneschijn in België. Op dat tijdstip heeft België 120.000 megawattuur verbruikt. Om eerder geproduceerde hernieuwbare energie aan die vraag te laten voldoen, zouden we ze vooraf hebben moeten opslaan. Er zouden 1.000 grote batterijen voor nodig zijn. Dat is onmogelijk, want één zo’n batterij kost 56

miljoen euro, en er is nu al een lithiumschaarste. Zouden we de vraag willen opvangen met door ‘groen’ waterstofgas geproduceerde elektriciteit, dan zou alleen al voor de productie van dat gas de energie nodig zijn van 250 megawatt aan windmolens, gedurende een jaar. Een jaar om een periode van een etmaal zonder wind en zon op te vangen! En de afwezigheid van wind en zon is niet zeldzaam in dit land’, maakt Hendrickx zijn punt. 15.000 windmolens nodig

‘Voor België zijn er nog niet veel studies gewijd aan kernenergie. Maar voor Nederland weten we dat, met een bevolking van 18 miljoen, hun totale energieverbruik 121 terawattuur bedraagt. Je kan die totale energiebehoefte van de Nederlanders koolstofarm bereiken door 25 kernreactoren te bouwen. Of je kan die energiebehoefte dekken door 15.000 windmolens (er staan er nu bijna 3.000 in Nederland, red.), 200 miljoen zonnepanelen, 500.000 megabatterijen en 10.000 geothermische putten. Om nog maar te zwijgen over alle nieuwe bekabeling die daarvoor nodig is. De productie daarvan vergt ook veel energie.’

Voor Hendrickx is het moeilijk aan te nemen hoezeer kernenergie in een slecht daglicht is gesteld, zowel bewust als onbewust, door pers en politiek. ‘Recent nog moest VRT-journalist Tim Pauwels Energieminister Tinne Van der Straeten ter verantwoording roepen omdat zij stelde dat kernenergiecentrales minder betrouwbaar zijn dan gascentrales. Tussen 2019 en 2021 ging er in gascentrales 5 terawattuur aan energie verloren door pannes. In kerncentrales was dat twee keer minder. Het geloof dat de kernenergie-“scheurtjescentrales” onbetrouwbaar zijn, is er de voorbije jaren echt ingeramd. Dat idee is gewoonweg fout.’

‘Ook al schroeft men de kernuitstap van de huidige kernreactoren terug, dan nog dreigen er problemen te ontstaan. Doel 4 en Tihange 3 zullen niet voor 2025 geüpdatet zijn. Bevoorradingsproblemen dreigen de komende decennia verder aan te slepen als gevolg van de energiewende. Daarom is het volgens mij raadzaam wanneer de regering opnieuw een “force-majeure-clausule” in de wet inbouwt. Ze geeft daarmee te kennen dat een gebeurtenis buiten het normaal gangbare kan staan, en kan daardoor onmiddellijk actie ondernemen. Men kan dan reactoren verlengen zonder dat er een milieueffectenrapportage nodig is.’

Ook de burens

‘Na 2025 moet er zo minimum 4000 megawatt aan nucleaire capaciteit verlengd worden. Alle zeven reactoren zijn technisch verlengbaar. Elke megawatt die ontbreekt, zal uit het buitenland moeten worden ingevoerd. Maar onze buurlanden kampen met dezelfde energieproblemen. Als we kiezen voor gas als overbrugging van deze periode, dan stellen we ons bloot aan potentieel stijgende gasprijzen.’ Het ontbreken van objectieve studies over realistische vermindering van de CO₂-uitstoot, is ook voor spreker Pierre Kunsch een doorn in het oog. Kunsch is hoogleraar natuurkunde aan de Universiteit Libre de Bruxelles. Hij doet een poging, op basis van een studie voor de regio New England in de Verenigde Staten, waar een dergelijke analyse

wel al is gemaakt. ‘Allereerst: als we het pad van “alles hernieuwbaar” volgen, dan moeten we onszelf ervan bewust zijn dat we veel vermogen zullen moeten produceren via onbetrouwbare energiebronnen, en dat we dus veel opslagcapaciteit nodig zullen hebben’, zegt Kunsch. ‘Ten tweede, en dat is nog belangrijker: de kostprijs om dit mogelijk te maken is torenhoog. Ik kom daar dadelijk op terug.’

‘Landen als Frankrijk, België en Duitsland hebben ervoor gekozen om hun stabiele energiecentrales – gas en kernenergie dus – niet te vernieuwen. In 2020 was 15 gigawatt van onze productie vast, tegenover 10 gigawatt hernieuwbaar. Die eerste categorie moeten we dus volledig vernieuwen willen we de doelstelling van “100% hernieuwbaar behouden”. Die aanpak leidt integendeel tot een overproductie en dus een vermeerderde uitstoot.’

Volatiele energiemarkt

‘Net omdat hernieuwbare energie afhangt van het weer, leidt het tot onevenredig hoge systeemkosten’, zegt Kunsch. ‘Dat toont de studie uit New England aan. De energiemarkt zal volatieler worden door de onzekerheden rond hernieuwbare energie. Sinds 2010 is de prijs voor hernieuwbare energie in België zo al erg gestegen. Nu al is 68% van onze energie koolstofarm. Alleen in een scenario waarin we onze afhankelijkheid van gas afbouwen ten voordele van meer kernenergie en windmolens op zee, kunnen we tegen 2035 streven naar maar liefst 83% koolstofarme productie.’

Kunsch voorziet daarbij een energiemix van 70% kernenergie, en respectievelijk 9% productie door windmolens op zee (in 2021 bedroeg de productie door windmolens op zee 7%, red.). Filosoof Maarten Boudry van de Universiteit Gent maakt het probleem nóg aanschouwelijker tijdens dezelfde informatieconferentie.

‘Toen Duitsland met de energiewende begon in het jaar 2000, was 15% van hun energieproductie koolstofarm. Twintig jaar later is dat rond de 22% geworden, ongeveer hetzelfde als België. Zweden bouwde vanaf 1970 echter veel kerncentrales, en wist het productie-aandeel van koolstofarme energie op zestien jaar tijd te laten toenemen van 25% naar bijna 55%. Hetzelfde geldt voor Frankrijk, waar men in de periode 1974-1990 kerncentrales bijbouwde, waardoor de productie van koolstofarme energie werd opgekrikt van ongeveer 10% tot bijna 40%. Sindsdien is in alle landen het aandeel koolstofarme energieproductie nog verder gestegen, maar veel trager zonder nieuwe kernenergiecentrales.’

Gevraagd naar de oorzaak van de “het-zero-droom”, zegt Georges Van Goethem, adviseur wetenschappelijk beleid bij de Europese Commissie: ‘Windmolens en zelfvoorzienendheid klinken goed en romantisch. Wie wil er nu niet terug naar de natuur en onafhankelijk leven? Maar je betaalt er natuurlijk wel een prijs voor. Vooral de Duitsers hebben zich aan die romantiek laten vangen.’

JOHAN SANCTORUM

BROOD EN SPELEN: waarom het fiscale gunstregime voor het voetbal overeind blijft

▲ Johan Sanctorum is filosoof-publicist en Doorbraak-columnist.

De meest pittoreske, flamboyante Belgische politicus is geen Vlaming, geen minister, niet eens een parlementair, maar een partijvoorzitter, Georges-Louis Bouchez van de Franstalige liberalen (MR), ook voorzitter van voetbalclub Francs Borains. Als rechtse populist heeft hij begrepen dat België maar op één manier kan gered worden: door het voetbal. Geen sport als een ander, maar meer een soort nationaal-sacraal ritueel waarvoor uitzonderingswetten moeten gelden. Er zijn uiteraard de Rode Duivels, die nooit een toernooi winnen, en och ja, er zijn wat Vlamingen die Belgisch patriot worden tijdens een EK, maar de echte betekenis van het voetbal ligt in zijn multicultureel handelsmerk, zijn brood-en-spelen-allure, én de manier waarop het perfect ingebed is in het Belgische bestuurlijk moeras.

Want er is natuurlijk heel de onfrisse geur van witwaspraktijken, omkoping en matchfixing die via operatie Propere Handen aan de oppervlakte kwam, maar minstens even straf is het fiscale gunstregime dat de politieke klasse aan de topvoetballers en de clubs tot op vandaag toekent.

Een unicum binnen Europa.

Het gezegde dat een poetsvrouw meer sociale bijdragen betaalt dan topvoetballers, strookt met de realiteit. Hun RSZ wordt niet berekend op het werkelijke salaris, maar op een fictief bruto maandloon van 2.352 euro. Hun inkomsten uit portretrechten en dergelijke parkeren ze dan nog bij voorkeur in Luxemburgse vennootschappen, ook weer om aan fiscale 'optimalisatie' te doen. De clubs betalen op hun beurt amper werkgeversbijdragen op de spelerslonen, namelijk 25% op datzelfde fictieve minimumloon van 2.352 euro. Het geld dat ze daarmee besparen dient zagezegd om de jeugdopleiding te financieren, maar in werkelijkheid worden de lonen van jonge profs onder de 23 jaar ermee uitbetaald.

Berekeningen geven aan dat de clubs van de Jupiler Pro League vorig jaar 200 miljoen euro aan overheidssteun ontvingen. Alle vrome voornemens ten spijt, stoere verklaringen in de media van financiënminister Van Peteghem, en zowaar een 'voortwerp van een programmawet', blijft de situatie tot op vandaag ongewijzigd. De lobby van de grote clubs en hun half verdoezelde chantage ('zonder deze voordelen is het met het Belgisch voetbal

gedaan') werpt zijn vruchten af. De drijvende kracht achter deze lobby: Georges-Louis Bouchez.

Afrikanen voor een prikje

Het hedendaagse voetbal is de onbetwistbare erfgenaam van de Romeinse circus- en arenaspektakels: een tamelijk gewelddadige kijksport waaraan de massa binnen bepaalde perken mag participeren. De politici zijn als kleine keizers glunderend present in de eretribune, voor een tweemaal 45 minuten durend theater waarin atleten voor het minste schijndood vallen, kronkelend op de grond gaan liggen, én af en toe stevig natrappen (gele kaart). Van de supporters wordt verwacht dat ze enthousiasme betonen, hun ploeg aanmoedigen, veel lawaai maken, mits een aantal restricties, zie verder.

Om dit theater betaalbaar te houden, krijgt het voetbal dus grote fiscale cadeaus, waarmee niét de

selmatig supporters sanctioneert die een banaan op het veld gooien, maar demagogisch klopt dit als een bus: door de gewone man/vrouw moreel te betuttelen en te stigmatiseren, wordt de aandacht afgeleid van de corrupte organisatie die heel het theater draaiend houdt en er, vooral via televisierechten, slapend rijk door wordt.

Luxeslaven

En zo kom ik weer bij het Belgische verhaal en de passie van de Waalse Balthasar Boma, Georges-Louis Bouchez. Heel het circus rond de Rode Duivels, de door de overheid zwaar gesponsorde clubs, de multiculturalistische boodschappen van de bond en Vincent Kompany en co, het lijkt allemaal mooi te kaderen in een pedagogisch project, met het racismeverbod als baseline én schaamlap voor het malgoverno dat dit land teistert. Het Belgische institutionele kluwen, de onwerkbaarheid van deze staat, het politieke falen op federaal én regionaal vlak, de surrealistische oplossingen voor problemen die blijven aanmodderen, het wordt allemaal ondergedompeld in het bad van het grote voetbalspektakel, met een permanente demagogische 'fond', waarvan de regisseurs het racismeverbod tot hoofdthema hebben uitgeroepen. De sportjournalistiek, met namen als commentator Filip Joos, spelen dit spel perfect mee en geven in elke talkshow af op supporters die zich 'misdragen'.

Ave Caesar

Ik ga hier geen complottheorie van maken en er evenmin de these van de omvolking bij sleuren, dat hoeft allemaal niet. Intuïtief heeft de politiek begrepen dat het voetbal - ik bedoel dan het topvoetbal van de grote clubs in de eerste klasse - een flink stuk antipolitieke onvrede kan afleiden. De import van Afrikaanse luxeslaven, figurerend als gedekoloniseerde zwarten (eventueel nieuwe Belgen), is daarbij een middel om het grasveld te ont-witten en de supporters politiek correcte gedragscodes op te leggen, op straffe van stadionverbod, het sportieve equivalent van de cancel culture in het woke-register.

De BLM-motto's en het knietje, solidair uit te voeren door de spelers, lijken een repliek van het 'Ave Caesar'-gebaar van de Romeinse gladiatoren. Ze doen zich voor als uitingen van solidariteit met de verdrukten, terwijl ze eigenlijk het systeem en de grote geldmachine erachter legitimeren, waarin ze volop meedraaien. Heel deze ceremoniële omlijsting heeft als doel om de uitlaatklep die het voetbal is, zorgvuldig af te regelen en binnen de krijtlijnen van de politieke correctheid te houden. Wie denkt dat dit ideologisch onschuldig is, vergist zich.

De poetsvrouw die evenveel afdraagt aan de staat als de topvoetballer, terwijl ze amper haar elektriciteitsrekening nog kan betalen, financiert op die manier eigenlijk mee het regime van de kakistocraten, waarvan Georges-Louis Bouchez een gangmaker is. Hou hem in 't oog, hij is de grote restaurator van de nv België. Het is ook een middel om in de geschiedenisboeken te komen.

“ Door de gewone man/vrouw moreel te betuttelen en te stigmatiseren, wordt de aandacht afgeleid van de corrupte organisatie die heel het theater draaiend houdt en er slapend rijk door wordt ”

jeugdwerking gefinancierd wordt zoals de bedoeling was, maar het uitbetalen van buitenlandse spelers, vooral Afrikanen die onder de 26 jaar als 'jeugd' worden beschouwd. Ze zijn voor een prikje gekocht in landen die niet toevallig vroeger ontginningsgebieden voor slavenhandelaren waren. Ghana, Ivoorkust, Senegal, Nigeria en Kameroen zijn klassieke jachtgebieden voor makelaars, die ons land weten liggen, want hier kan veel. De bedoeling van de clubs - een aantal van hen in buitenlandse handen - is vooral om deze luxeslaven een paar jaar later met winst te kunnen doorverkoopen. Ondertussen kwijnt de jeugdwerking weg.

Excuus-Belgen

Dit systeem zorgt ervoor dat onze voetbalvelden steeds meer donkerkleurig ogen. Ongeveer twee derde van wat op de loonlijst staat in de Jupiler League heeft de Belgische nationaliteit niet. 'Binnenkort speelt hier een ploeg met elf derde-rangs-niet-EU'ers tegen een andere ploeg met elf niet-EU'ers, en enkele excuus-Belgen op de bank', aldus sporteconoom Trudo Dejonghe. Een gevaarlijke uitspraak, want voor hetzelfde geld heeft deze criticus een klacht bij UNIA wegens racisme aan zijn been.

Effectief, de aanwezigheid van al deze Afrikanen zou tot een soort volks- en toghumor kunnen verleiden die helemaal niet geapprecieerd wordt. Het is dus strikt verboden om oerwoudkreten te lanceren. Het lijkt bizar dat uitgerekend een corrupte organisatie als de FIFA het publiek om de oren slaat met deugmotto's als 'No racism', en stel-

FILIP MICHIELS

Bart Van Craeynest (Hoofdeconoom VOKA)

“We laten in dit land te veel **KANSEN** liggen”

Net voor de oorlog in Oekraïne losbarstte, begin februari, bestempelde de Europese Commissie ons land als de traagste economische groeier van de EU. Eind mei gaf de commissie België in haar jaarlijkse economisch rapport nogmaals een stevige onvoldoende. “Nee, we zijn nog niet de oude, zieke man van Europa, maar we laten hier wel gigantisch veel kansen liggen”, reageert Bart Van Craeynest, hoofdeconoom bij werkgeversorganisatie Voka.

Is dit nieuwe rapport nu dramatischer van toon dan de eerdere negatieve rapporten?

Bart Van Craeynest: ‘De pijnpunten zijn uiteraard al veel langer bekend, maar het moet ons toch echt zorgen baren dat de commissie – nadat eerder ook al de OESO en het IMF dit deden – nu al de derde grote internationale instelling is die voor ons land de alarmbel luidt. Inzake economische groeiverwachtingen voor de komende jaren eindigt België overal bij de zwakste leerlingen van de Europese klas. Daarnaast zijn we ook goed op weg om het grootste begrotingstekort van heel Europa te realiseren. Vooral die uiterst zwakke groei moet ons zorgen baren: heel onze samenleving is daar immers op gebaseerd. Zonder groei kunnen we onze welvaartstaat niet langer behouden, zo eenvoudig is het.’

‘Heel concreet: het wordt dan onmogelijk om onze pensioenen te verhogen, we kunnen onze gezondheidszorg niet langer verbeteren en in het algemeen is er gewoonweg minder geld beschikbaar om te regeren en beleid te voeren. In de wetenschap dat het de voorbije jaren al bijzonder lastig bleek om nieuwe regeringen te vormen, is het bijzonder slecht nieuws als de taart te klein wordt om alle partijen toe te laten een stukje te voorzien

voor de eigen achterban. Zonder een significante economische groei kan er in de samenleving niemand op vooruit gaan zonder dat anderen daar het slachtoffer van worden.’

Ter linkerzijde hoor je nochtans almaar vaker mensen pleiten tegen dat mantra van de eeuwige economische groei?

‘Dat is ronduit absurd. Zonder groei kunnen we onze welvaart onmogelijk behouden. Neem nu de impact van de vergrijzing: in de jaren ‘90 stonden er tegenover elke 65-plusser nog vier mensen op beroepsactieve leeftijd die konden werken om de pensioenen te betalen. Vandaag zijn dat er nog drie, in 2050 worden dat er nog twee. Zonder economische groei wordt de druk op dat afnemende aantal werkenden almaar zwaarder. Op wereldniveau zou de impact van een nulgroei nog veel extremer zijn, omdat heel veel landen daar nog in een veel hoger groeitempo zitten en de economische terugval voor hen dus nog veel zwaarder zou uitvallen.’

Misschien is er niets mis met een stevige herverdeling van de economische taart?

‘We moeten heel goed beseffen wat dit zou betekenen: wij zouden hier dan vrijwillig een enorme stap terug moeten zetten om de rest van de wereld meer te geven. Dit klinkt in theorie misschien wel goed, in praktijk valt het ronduit onmogelijk te realiseren. We moeten ook af van het idee dat de economische groei die we nu realiseren ongebreidel is: we leggen onszelf al jarenlang allerlei groeibeperkingen op, gaande van sociale regels tot klimaatdoelstellingen. De huidige groei kent dus al veel correcties.’

‘Het valt trouwens ook op dat de landen die het meest vooruitgang boeken inzake klimaatdoelstellingen ook die landen zijn die het meest welvarend zijn. Je hebt immers groei nodig om te kunnen investeren in allerlei nieuwe technologieën. Neem nu een bedrijf zoals ArcelorMittal in Gent: naar Belgische normen is dit een van de zwaarste vervuilers, op wereldschaal is dit op milieuvlak al één van de meest geavanceerde staalfabrieken. Leggen we de lat hier nu onrealistisch hoog, dan trekt dit bedrijf hier weg en kopen we binnenkort staal dat pakweg in China geproduceerd wordt in een fabriek die nog veel vervuilerder is. Wat hebben we daarbij dan gewonnen?’

Op korte termijn stevenen we nu wellicht af op een recessie. Beschikken we vandaag over betere kaarten om die te counteren dan pakweg eind jaren ‘80 of in 2008? Met dank aan de babyboomers die massaal met pensioen gaan, zodat we nu niet meteen hoeven te vrezen voor massale werkloosheid?

‘Ik denk dat we dit tweede kwartaal zelfs al in een recessie (twee opeenvolgende kwartalen van negatieve economische groei, nvdr) zullen eindigen, maar u heeft gelijk: de situatie is nu heel anders dan in het verleden. En dat hebben we volledig te danken aan de krapte op de arbeidsmarkt. Mochten we nu voor een jaar in recessie gaan, dan zullen de meeste bedrijven heus wel tweemaal nadenken

alvorens mensen aan de deur te zetten, net omdat ze zo moeilijk nieuwe arbeidskrachten vinden.’

Het strakke Europese budgettaire kader staat tot eind 2023 on hold: dat lijkt goed nieuws, maar in België is het misschien vooral slecht nieuws. Het geeft sommige politieke partijen min of meer een vrijgeleide om de financiële teugels nog minstens een jaar te lossen?

‘Tijdens de pandemie moest de overheid ingrijpen om ons land economisch boven water te houden, en was het dus effectief een goed idee om de begrotingsdiscipline te lossen en tijdelijke steunmaatregelen in te voeren. Het probleem is dat er in België intussen ook heel wat structurele maatregelen genomen zijn: van hogere lonen in de zorg tot een verhoogd minimumpensioen. Onze overheidsuitgaven blijven zo dus structureel de hoogte ingaan, de voorbije dertig jaar een steeds weerke-

“ Als belastingbetaler krijgen wij in België systematisch te weinig waar voor ons geld

rend verhaal in dit land bij elke crisis. De overheid leeft hier structureel boven haar stand.’

‘En helaas, ook deze regering zal het tij op dat vlak niet keren. Vivaldi zal afsluiten met een begrotingstekort van 4,5 tot 5 procent. Dat is onaanvaardbaar hoog. Bovendien dreigt er opnieuw weinig of niets in huis te komen van absoluut noodzakelijke hervormingen, zoals de pensioenhervorming of een moderne fiscaliteit. Ook de verhoging van de werkzaamheidsgraad tot 80 procent – bij het begin van deze legislatuur toch aangekondigd als één van de absolute topprioriteiten – dreigt alweer een slag in het water te worden. Op federaal niveau heeft minister van werkgelegenheid Dermagne (PS) nog geen enkele maatregel genomen die daar ook maar enigszins kan toe bijdragen.’

De automatische loonindexering zorgt er volgens de Europese Commissie voor dat de loonkosten in ons land in de periode 2020-2023 vijf procent extra zullen stijgen in vergelijking met de buurlanden. Hierdoor dreigt ook de concurrentiepositie van onze bedrijven opnieuw een heel stuk slechter te worden. Welke structurele oplossingen ziet u hiervoor op korte én langere termijn?

‘Op lange termijn maakt die indexering niet zo’n groot verschil omdat de lonen in de buurlanden dan ook wel de hoogte ingaan. In crisisperiodes is het een ander verhaal, en zoals de kaarten nu liggen dreigen we inderdaad opnieuw de loonhandicap op te bouwen die we de voorbije jaren net moeizaam hadden afgebouwd. We vervallen zo opnieuw in de fouten van het verleden.’

‘Bestaat er een comfortabel alternatief? Ik vrees van niet. De stijgende prijzen van grondstoffen en energie kosten een economie die sterk afhankelijk is van de import nu eenmaal geld. We kunnen alleen maar proberen die factuur te verdelen, maar in België gaat de politiek er blijkbaar van uit dat

de bevolking dit niet mag voelen. De koopkracht is heilig, en dus schuiven we het prijskaartje met onze automatische loonindexering integraal door naar de bedrijven. En vergis je niet: dit gaat over vele miljarden. Bovendien krijgen we die factuur als consument sowieso onrechtstreeks toch op ons bord, via de hogere prijzen die bedrijven nu aanrekenen. Op de koop toe zullen buitenlandse bedrijven ook tweemaal nadenken om extra te investeren in ons land. In pakweg Nederland of Duitsland stijgen de lonen op korte termijn immers minder snel. Dat weegt dan weer op onze economische groei.'

Welke oplossing ziet u dan wel?

'In Duitsland is er geen automatische indexering, maar onderhandelen vakbonden en werkgevers over loonstijgingen. In lastige economische tijden stellen beide partijen zich dan doorgaans wat terughoudender op. Gaat het economisch opnieuw beter, dan volgt er een inhaalbeweging.'

Tegelijk kan u moeilijk ontkennen dat heel wat bedrijven het de voorbije jaren bijzonder goed hebben gedaan: de beurzen hebben jarenlang uitstekend gepresteerd. Beschikken ze dan niet over voldoende financiële ademruimte om die gestegen kosten zelf grotendeels te dragen?

'Tussen de bedrijven onderling bestaan er uiteraard heel grote verschillen. Zij die de gestegen loonkosten hier in België gewoon kunnen doorrekenen, komen niet of amper in de problemen. Bedrijven die in een internationale context opereren, belanden wel in een lastig parket, omdat ze veel minder concurrentieel dreigen te worden. We zouden veel beter af zijn zonder indexering en loonnormwet (die de stijging van de lonen kunstmatig beperkt, nvdr), en zonder vaste afspraken die voor het hele land gelden. Alleen al tussen Vlaanderen en Wallonië gaat er op economisch vlak immers een diepe kloof. Economisch gezien is het gewoon ook veel logischer om lonen op bedrijfsniveau te onderhandelen, in functie van de specifieke situatie in een bepaalde sector.'

Intussen zitten we in dit land ook op een reserve van 400.000 mensen die zogenaamd arbeidsongeschikt zijn en zelfs niet meer worden meegenomen in de officiële werkloosheidstatistiek. Schrijven we mensen te snel af voor de arbeidsmarkt of maken we het hen te gemakkelijk eens ze uitgestroomd zijn?

'In heel het land zitten we intussen aan bijna 2 miljoen mensen op actieve leeftijd, tussen 20 en 64 jaar dus, die niet werken. Dat is een rondt onwaarschijnlijk cijfer en het vertaalt zich dan ook in een werkzaamheidsgraad waarmee we achteraan het Europese peloton bengelen. Qua krapte op de arbeidsmarkt zitten we dan weer bij de Europese top. Het probleem is dat het bij ons, zeker als we de vergelijking maken met de Scandinavische landen, nog te vaak alles of niets is. Ofwel werk je voltijds, ofwel ben je ziek of deels arbeidsongeschikt en werk je helemaal niet.'

'We moeten mensen veel beter gaan opvolgen: alle internationale studies wijzen uit dat je mensen

minstens gedeeltelijk op de arbeidsmarkt kan houden als je hen heel snel en adequaat opvolgt zodra ze uitvallen. Mogelijk raken ze ook niet meer voltijds aan het werk, en dus moet je werk maken van een systeem waarbij een loon en een uitkering vlot te combineren zijn. Bij ons is deeltijds werken doorgaans heel onaantrekkelijk, omdat je dan ook al vlug je recht op uitkering verliest. Los daarvan moeten we mensen natuurlijk ook langer aan het werk houden. En voor alle duidelijkheid: dit is een gedeelde opdracht voor overheid én bedrijven. Er moet meer flexibiliteit komen van beide kanten, en arbeidsongeschiktheid mag niet meer gebruikt worden als een dankbaar alternatief om 60-plussers die nog niet met pensioen kunnen toch vervroegd te laten uitstromen.'

Hoeveel winst valt er daar te boeken in dit land?

'Er bestaat uiteraard niet zoiets als één mirakeloplossing, maar meer mensen aan het werk kan ons in heel veel domeinen sowieso flink wat winst opleveren. Enerzijds besparen we op de uitkeringen, anderzijds stijgen de belastinginkomsten. Hierdoor komt er ook extra financiële ruimte voor meer nieuwe beleidsinitiatieven zonder de druk op de bevolking op te voeren, waardoor ook de politieke polarisatie zal afnemen. Naast de economie in de strikte zin van het woord wordt ook de samenleving in zijn geheel hier dus beter van.'

Volgens de meest recente berekeningen stevent ons land in 2023 op een begrotingstekort van 4,4 procent van het BBP af, na Malta het grootste tekort in de eurozone. Een verhoging van de inkomensbelasting om dit tekort weg te werken lijkt politiek onverkoopt, en dus komen we automatisch bij de vennootschapsbelastingen of bij een extra vermogenbelasting terecht. Ziet u alternatieven?

'Met een overheidsbeslag van ruim 50 procent (het aandeel van de overheidsuitgaven ten opzichte van het BBP, nvdr), zit België bij de landen met de hoogste overheidsuitgaven ter wereld. Tegelijk is ook de fiscale druk hier bij de hoogste ter wereld. Na de zorgsector vragen nu onder meer ook justitie, het onderwijs, de politie en het leger extra geld. Terwijl er bijvoorbeeld in Europa maar één land is dat meer aan onderwijs besteedt dan wij. Voor mij komt dan onvermijdelijk de vraag naar meer efficiëntie op tafel, in heel wat sectoren.' 'Als belastingbetaler krijgen wij in België systematisch te weinig waar voor ons geld. In Nederland hanteert men bijvoorbeeld het systeem van de zogenaamde spending reviews, waarbij elk departement alle uitgaven systematisch moet laten doorlichten. Hier lanceert elke minister nieuwe ideetjes, maar intussen blijven ook alle uitgavenposten uit het verleden netjes behouden. Op fiscaal vlak zitten we met onze belastingen op arbeid én op kapitaal al bij de hoogste ter wereld, qua belastingen op consumptie scoren we gemiddeld. Ik zie geen ruimte voor extra belastingen, maar we kunnen de fiscaliteit wel anders organiseren. Onze economie zou structureel te winnen hebben bij een verschuiving van de belasting op arbeid naar die op consumptie. Arbeid draagt immers meer bij

▲ **Bart Van Craeynest** pleit voor meer mensen aan het werk

aan economische groei dan consumptie, maar met de huidige inflatie is zo'n verschuiving natuurlijk een lastig verhaal.'

En wat met meer belastingen op kapitaal?

'Ook dat is een zeer complex verhaal. Wij hebben bijvoorbeeld als quasi enige land ter wereld geen meerwaardebelasting op aandelen. Daar staat tegenover dat kapitaal in dit land, onder meer via dividenden, wel degelijk behoorlijk zwaar belast wordt. Ik pleit vooral voor een gelijkwaardige belasting op alle vormen van inkomsten uit kapitaal. Zo vermijden we dat mensen keuzes maken, daarbij geholpen door een hele stoet aan vermogensplanners en gespecialiseerde bankiers die hen helpen om hun kapitaal te 'optimaliseren'. Of dit politiek haalbaar is, dat is dan weer een heel andere vraag.

Maar iedereen moet wel beseffen dat er geen ruimte is voor lagere belastingen, wél voor een slimme, rechtvaardiger en economisch verstandigere fiscaliteit. Niet iedereen zal daarbij winnen, maar onze hele economie zal er in zijn geheel wel beter van worden.'

Een aantal partijen zien in de slechte economische rapporten en de sombere verwachtingen die internationale instellingen nu al vele jaren oplist ook het definitieve bewijs dat het model van dit land gewoonweg niet meer werkt. Federale regeringen kunnen enkel nog gevormd worden én overeind blijven op basis van eindeloze compromissen, die gigantisch veel geld kosten en doorgaans ook de problemen niet echt fundamenteel aanpakken. Snijdt die conclusie hout?

'Ik geloof niet dat alle problemen plots opgelost zouden zijn, mocht Vlaanderen zelf alles kunnen beslissen. Ook de Vlaamse regering blonken de voorbije jaren niet altijd uit in daadkracht. Tegelijk kan je natuurlijk niet om de vaststelling heen dat de drie gewesten economisch heel erg verschillen. Een beleid op maat van die verschillende economische realiteit is dus zeker niet onzinnig.'

'Er zijn de voorbije jaren al heel wat stukken van belangrijke bevoegdheden geregionaliseerd, denk maar aan het arbeidsmarktbeleid. Maar het ging daarbij nooit om complete bevoegdheidspakketten. De financiële responsabilisering ontbreekt vaak, waardoor er natuurlijk ook een belangrijke trigger tot meer efficiëntie wegvalt. Zeker arbeidsmarkt en gezondheidsbeleid zouden volledig geregionaliseerd moeten worden: de situatie op het terrein is heel verschillend en in beide domeinen worden er regionaal gewoonweg ook heel verschillende beleidskeuzes gemaakt. En effectief, ook ik stel vast dat het federale niveau almaar meer vastloopt in fundamenteel andere visies. Een nieuwe staatsvorming lijkt me dus onvermijdelijk, al was het maar omdat Wallonië ook financieel in heel nauwe schoentjes raakt. De grote uitdaging zit natuurlijk in de financiële responsabilisering die we daar ditmaal absoluut aan moeten vastkoppelen.'

Een aantal economen waarschuwen voor een scenario waarin België een soort van Griekenland aan de Noordzee dreigt te worden. Ter linkerzijde worden zij vaak weggezet als doemdenkers die voor rekening van het bedrijfsleven rijden. Raakt die kritiek u ook?

'Voor mijn analyses ga ik zoveel mogelijk uit van objectieve en openbaar beschikbare economische data en cijfers. Je kan het oneens zijn met de conclusies, maar vandaag worden ook de cijfers zelf vaak al in twijfel getrokken. Persoonlijk schaar ik me niet achter het absolute doemscenario: we blijven een super welvarende regio. Onze overheidsfinanciën zijn er bijzonder slecht aan toe, dat klopt, maar in vergelijking met het Griekenland van een aantal jaar geleden, beschikken wij wel over een zeer welstellende en dynamische privésector. Tegelijk laten we te veel potentieel en te veel kansen liggen, wat ons ook almaar meer tot zeer lastige politieke keuzes dwingt. Dat is doodjammer.'

WINNY MATHEEUSSEN

Walter De Donder

“IK BEN BEZORGD OVER DE TOEKOMST VAN CD&V”

Het laatste bastion van de Vlaamse christendemocratie bevindt zich op het lokale niveau, met zijn 107 CD&V-burgemeesters. Walter De Donder, ook bekend van tv, is één van hen. Sinds 2011 is hij de populaire burgervader van het landelijke Affligem, al komt hij er al sinds 2014 op met de Lijst Burgemeester en niet onder de merknaam CD&V.

Aan dit interview is de nodige bedenktijd voorafgegaan?

'Ik had eerst een beetje voorbehoud bij een interview voor Doorbraak. Sommigen spoorden me aan tot voorzichtigheid, wezen me er op dat Doorbraak rechts is. Maar ik denk niet in die termen. Of toch niet zo gauw.'

In Vlaanderen is er toch een belangrijke sociaal-economische rechtse grondstroom, die ook eerder conservatief is. En dan vooral in de rurale gebieden waar CD&V toch nog een belangrijke achterban heeft?

'Als je het boek *Het DNA van Vlaanderen* van Jan Callebaut en Ivan De Vadder leest, zie je dat wanneer je de mensen buiten verkiezingstijd bevraagt, zij eerder de geborgenheid van het midden opzoeken. Niet extreem, niet links, niet rechts. Maar wanneer

ze moeten gaan kiezen, handelen ze daar blijkbaar niet naar. Kijk maar naar de laatste peilingen. Hoe je het ook draait of keert, zij vormen toch een graadmeter die een realiteit naar boven brengt en waar je rekening mee moet houden. Maar ik denk dus niet links, noch rechts. Ik denk na, zou ik zeggen.'

De grote tegenstelling zit in Vlaanderen misschien eerder tussen het platteland en de stad. Is het beleid niet almaar meer gericht op een stedelijke realiteit?

'Dat kan kloppen. Vooral voor CD&V is dat belangrijk, want net in die rurale gebieden zit onze kracht. Waar zitten die 107 burgemeesters? Op het platteland. In de dertien centrumsteden en de twintig kleinere steden staan wij niet sterk. Wij zijn een echte rurale partij, maar net dat platteland staat nu onder druk. Ik moet voorzichtig zijn met dit soort uitspraken, maar de realiteit is wat ze is. Ik zie ieder jaar 20.000 mensen vanuit Brussel vertrekken naar de landelijke gemeenten in de Vlaamse Rand. Dat is veel. Ik stel me dus de vraag of de mensen nog wel zo graag in de stad wonen.'

'Neem nu mijn gemeente, Affligem. Die telt 13.400 inwoners, ligt op tien kilometer van Brussel en op zeven kilometer van Aalst. De Brusselse vlek deint almaar verder uit en zit al tegen de grens met Oost-Vlaanderen. Zo'n toestroom van nieuwkomers veroorzaakt problemen en vereist veel aanpassingsvermogen. Al die mensen moeten gehuisvest worden, ze verwachten goed onderwijs en sociale voorzieningen. We moeten ons op de gevolgen van die tendens voorbereiden en ons daar tegen wapenen. Het gaat dan om anderstaligheid, schoolachterstand, het weinig geïntegreerd zijn in het verenigingsleven. Net dáár zit ook onze grondstroom: in de parochies van vroeger. We hebben het moeilijk om met die instroom om te gaan, om daar een degelijk antwoord op te bieden.'

Moeten we het probleem, de vaak gebrekkige integratie van nieuwkomers, niet duidelijker durven te benoemen? Mijn ouders spoelden destijds uit de Kempen aan in de Vlaamse Rand. Zij engageerden zich in het verenigingsleven, maar vandaag zie ik iedereen zich terugtrekken op zijn eigen stukje grond?

'We hebben hier een 70-tal verenigingen. Twintig met een sportieve inslag en vijftig gericht op cultuur. En daarbovenop ook nog eens vier jeugdbewegingen. Wanneer je naar al die evenementen gaat, zoals ik toch probeer, kom je daar misschien 3.000 mensen tegen. Die overige 10.000 zie je nooit. Die gaan niet op café, die zitten niet in het verenigingsleven. Zij komen zich hier vestigen, gaan werken in Brussel en nemen de kinderen mee om ze daar of ergens onderweg naar school te laten gaan. Die ouders - kinderen hebben hier geen vrienden, geen contact. De gemeenten in de rand worden zo steeds meer slaappgemeenten. Ik vind dat een spijtige evolutie. Je ziet hier steeds meer een stedelijke mentaliteit, die meer gericht is op het individu dan op de gemeenschap. Langzaam maar zeker verdwijnt zo ook het sociale weefsel verdwijnt, en wellicht is dat ook het grootste verschil tussen de stad en het platteland. Ik vrees dat het beleid te vaak vertrekt vanuit een stedelijke realiteit en te weinig rekening

houdt met het rurale gegeven. Ons leven op het platteland is veranderd. Mensen gingen vroeger makkelijk een pint drinken. Na het werk stapten ze een café binnen. Wanneer je dat nu doet, is dat blijkbaar iets fout.'

In Vlaams-Brabant spreekt natuurlijk ook de steeds groter wordende taalproblematiek. De lokale besturen hebben geen instrumenten om het gebruik van het Nederlands op te leggen.

'Voor mij is het duidelijk: wie in Vlaanderen komt wonen, moet de taal leren. In Affligem zijn we daar zeer kordaat in. Aan de loketten van het gemeen-

“ Ons leven is veranderd. Mensen gingen vroeger makkelijker een pint drinken. Na het werk stapten ze het café binnen. Wanneer je dat nu doet, is dat blijkbaar iets fout ”

tehuis wordt alleen Nederlands gesproken. Wie dat niet kan of weigert, wordt teruggestuurd en moet met een tolk terugkomen. Wij organiseren taalklassen, zomerklasjes voor kinderen met taalachterstand, we hebben een taalpunt in de bib. Af en toe levert dat iets op, maar we kunnen Belgische inwoners vandaag niet tot taalintegratie verplichten. Terwijl ik nochtans wel vind dat je zo'n eis kan opleggen aan iemand die zich hier komt vestigen. Hoe kunnen we elkaar verstaan en samenleven indien we niet dezelfde taal spreken? Ik hoor van

▼ **Walter De Donder**
Burgemeester Affligem
foto W. Matheussen

leerkrachten uit Asse en Zellik dat daar al klassen zijn zonder Nederlandstaligen. Wanneer die ouders dan naar het oudercontact komen, vertikken ze het om Nederlands te leren en te spreken. Zo'n houding is onaanvaardbaar is.'

'Wij zijn als lokale overheid bereid om veel inspanningen te doen, maar die moeten ook van twee kanten komen. Integratie is een plicht voor elke nieuwe inwoner. We hadden bijvoorbeeld graag ook afdwingbare taalvereisten gekoppeld aan het recht op een sociale woning, maar dat is niet mogelijk. Het Grondwettelijk Hof heeft dat destijds verworpen. Je kan geen woning weigeren op basis van het niet beheersen van het Nederlands. De hogere overheid zou daar wettelijk een mouw aan moeten passen en de lokale besturen die macht geven. We hanteren nu een toewijzingsbeleid voor sociale woningen dat gebaseerd is op de band met de streek, maar zuiver op basis van taal kunnen we eigenlijk niets. Het beleid op de hogere niveaus houdt dus geen rekening met die problematiek die op het platteland voor vervreemding zorgt.'

Uw partij doet daar toch ook niets aan op die niveaus? CD&V zit in zowel de Vlaamse als in de federale regering.

'Inderdaad. Ik heb het dan over het beleid dat boven de lokale gemeenschappen wordt gevoerd. Ik vertrek altijd vanuit die kleine gemeenschap. Dat kan je gezin zijn, je straat, je wijk, het verenigingsleven, je dorp. Dat klinkt nog warm, dat kunnen de mensen gemakkelijk bevatten.

Maar kijk nu naar het fusiedebat. Momenteel kunnen gemeenten nog vrijwillig fuseren, maar

ik ga er van uit dat de Vlaamse regering na 2024 zal doorduwen met een grote financiële wortel waar vooral de steden met veel schulden graag naar happen. Wat zie je dan? Antwerpen slurpt het kleine Borsbeek op en rijft zo miljoenen Vlaams

“ Die vrijwillige fusies zijn een georganiseerde rooftocht op de staatskas. De groten gaan snel de kas leegmaken voor de problemen beginnen ”

geld binnen, zonder dat daar voor Borsbeek een meerwaarde in zit. Het voorbeeld van Mechelen en Boortmeerbeek is nog schrijnender: daar springt de minister van Binnenlands Bestuur, Bart Somers, als burgemeester over de grenzen van de provincie, over de regiogrenzen, die hij verdorie zelf heeft opgelegd! Hij springt ook over de politiezones, om een financieel gezonde gemeente op te slorpen in een fusie die vooral zijn schuldenput moet dempen. Op kosten van alle Vlamingen dus! Nu goed, dat was zo grof waardoor die plannen terug zijn opgeborgen.'

'De wijze waarop ze nu met die vrijwillige fusies omgaan, is een georganiseerde rooftocht op de

▼ **Walter De Donder**
Burgemeester Affligem
foto © W. Matheeusen

staatskas. De groten gaan snel de kas leegmaken voor de problemen beginnen. Mochten we nu allemaal een fusie aangaan en vervolgens allemaal onze 500 euro schuldvermindering per inwoner opeisen, dan is de kas meteen leeg. Nee, die is al leeg, dan slaan we er de bodem uit! Het is hallucinant dat diegenen die aan de stuurknuppel zitten, nu snel gebruik maken van het systeem om de eigen financiën in hun thuishaven op orde te stellen. De bedoeling van die vrijwillige fusies was om een aantal kleinere entiteiten samen te laten werken en zo efficiëntiewinsten te boeken. Niet om de financiële putten van bepaalde steden te dempen.'

Hier en daar kan het ongetwijfeld wel wat efficiënter?

'Ik heb geen probleem met een reorganisatie van

“ Ik vind dat we die taalintegratie moeten kunnen verplichten. Je mag die eis opleggen aan iemand die zich hier komt vestigen ”

bepaalde bestuurlijke zaken, maar je moet dan vertrekken vanuit die kleine gemeenschappen: de dorpen, de kernen waar de burger een directe band mee heeft. Fusies moeten gebeuren tussen gelijkwaardige partners. Laat die kleinere entiteiten met elkaar praten om tot een groter geheel te komen, met het oog op het welzijn van de burger. Die is niet geïnteresseerd in hoe je je backoffice organiseert: het personeelsbeleid, de IT-organisatie, het financieel beleid. Dat kan je effectief samen met andere gemeenten organiseren, om zo het schaalvoordeel te vergroten. Waar ligt die burger wel wakker van? Van de front office, de dienstverlening dus. De mensen willen bereikbaarheid, ze willen hun identiteitskaart of reispas in het eigen dorp kunnen afhalen. Moet dat dan in een groter bestuurlijk geheel? Misschien wel, maar zo'n model moet je uitrollen tussen gelijkwaardige partners.'

Het valt op dat vrijwillige fusies enkel gebeuren tussen gemeenten met gelijkgezinde burgemeesters, en CD&V is daar toch wel kampioen in. Daar lijkt het dan toch belangrijker dan de efficiëntiewinst?

'Ik denk dat het gemakkelijker is om toenadering te zoeken tussen gemeenten waar dezelfde partijen besturen. In het andere geval bots je steeds op wederzijds wantrouwen en bezorgdheid over wat de politieke gevolgen zouden kunnen zijn. Idealiter zou de hogere overheid zo'n samenwerkingsverbanden moeten sturen en inhoudelijk invullen, via een soort kader waarin je als lokale entiteit dan kan instappen. Dan ben je meteen ook van dat politieke getouwtrek af. Nu moeten de gemeenten al het werk zelf opknappen. Gemeenten die willen samengaan moeten nu een beroep doen op studie-bureaus die hen daarbij begeleiden, en ook dat kost

handenvol geld. Veel van het geld van de schuldenlastvermindering gaat dus op aan het betalen van de studie-bureaus die de fusie voorbereiden. Waarom organiseert de overheid dat niet volgens één model voor heel Vlaanderen?'

Via de regiovorming onderneemt Vlaanderen toch een poging om bestuurlijk orde op zaken te stellen en de verschillende gemeentelijke samenwerkingsverbanden te stroomlijnen?

'De Vlaamse overheid heeft enkel beslist om zeventien regio's af te bakken. Ze heeft daar echter geen inhoud aan gegeven, er is niet bepaald wat die regio's moeten doen. En wat nu? Neem nu Affligem: wij zitten in een regio die samenvalt met het gebied van de intercommunale Haviland. Daar zitten 35 gemeenten in. Wij moeten nu zelf gaan uitzoeken hoe we gaan samenwerken. We hebben hier nu het Toekomstforum, waarmee we bepaalde regionale problemen in kaart willen brengen. Onder dat forum vallen zes werkgroepen, onder meer over veiligheid, werk, sociale zaken en mobiliteit. Dit alles wordt administratief ondersteund door Haviland, waarvan ikzelf voorzitter ben.'

'Wij proberen nu dus zelf inhoud te geven aan die nieuwe regio, door de burgemeesters, de algemene directeurs en de korpschefs te bevragen over waar zij meerwaarde zien in deze nieuwe geografische structuur. Hiermee doen wij nu dus eigenlijk het werk van de Vlaamse overheid, die zich beperkt heeft tot een puur geografische afbakening zonder inhoudelijke richtlijnen. Die zeventien regio's gaan nu dus allemaal zelf bepalen wat ze gaan doen, in onderling overleg tussen de burgemeesters. In het slechtste geval krijg je zeventien andere invullingen van een bestuurlijke entiteit die er eigenlijk geen is, want de regio's mogen geen nieuwe bestuurslaag vormen. Nu komen de provincies zich daar ook in moeien, want ook zij tonen zich plots bevreesd voor hun bevoegdheden. Waar slaat dit dan op?'

Ik bespeur enige frustratie. Heeft u ook een oplossing?

'Waarom vertrekken we niet gewoon van de bestaande bevoegdheden en bestuurlijke entiteiten om alles degelijk te herschikken en te verdelen? Waarom maken we van de provincies geen eengemaakte veiligheids- en hulpverleningszone? Hevel de brandweer- en politiezones over naar dat niveau, net zoals de civiele bescherming. Mobiliteit is ook zo'n bevoegdheid. Vandaag plaatst elke burgemeester de eigen straten vol bloembakken, maar het blijft wachten op een helikoptervisie, waardoor het verkeer overal vastloopt. Al de rest kan je wat mij betreft best bij de lokale besturen leggen. Ik pleit voor een een duidelijk afgebakende taakverdeling, die ook transparant is naar de burger toe. De burgemeesters moeten zich dan niet meer bezighouden met én een brandweerzone én een politiezone én een eerstelijnszorgzone.'

'De provincie kan dan zorgen voor een degelijke geografische inplanting van de nodige uitvalsbasisen. Je zou de de provincieraad zelfs kunnen hervormen tot een raad van burgemeesters. Zo

BINNENLAND

behoud je de nodige inspraak. Die structuur kan je ook klaar en duidelijk aan de burger uitleggen, wat voor begrip en draagvlak zorgt. Nu weet niemand nog waar de provincie mee bezig is of waar we met die nieuwe regio's naar toe moeten.'

Dat niveau is dan afgedekt, maar waar moet het met België naartoe? Het land lijkt op zijn tandvlees te zitten. Alle belangrijke dossiers blokkeren, federale regeringen raken amper nog gevormd en eens ze er zijn, krijgen ze niets gedaan.

'Dat het land op zijn tandvlees zit, dat is uw conclusie. Ik denk dat we een manier moeten vinden om met verschillende gemeenschappen samen te leven, zonder direct over een splitsing te praten. We leven op een grondgebied dat amper een zakdoek groot is. Ik pleit voor homogene bevoegdheden, die dan volgens het subsidiariteitsprincipe bij het gepaste bestuursniveau terecht moeten komen. Tegelijk ben ik er wel van overtuigd dat je zo'n staatsvorming niet enkel meer aan de politiek mag overlaten. Het lijkt me opportuun om daar ook een aantal specialisten vanuit de academische wereld mee aan de slag te laten. Die kunnen dan, onafhankelijk van de politiek, een aantal scenario's opstellen waar de politici dan uit kunnen kiezen. Ik vrees dat de politieke belangen ons hebben gebracht waar we nu zijn, in een situatie waar niemand meer weet welke bevoegdheid juist waar zit. Te veel partijen zijn voor hun bestaan blijkbaar afhankelijk van de malaise waar we nu inzitten. We hebben neutrale specialisten nodig die op een intellectueel eerlijke manier een efficiënte structuur uittekenen die dan door de politiek moet worden geïmplementeerd.'

Veel geluk daarmee. Défi wil Brussel uitbreiden en vindt tegelijkertijd dat er een cordon sanitaire moet komen rond Vlaams belang, N-VA en de PVDA. Binnenkort moeten we in Vlaanderen zelfs niet meer gaan stemmen voor het federale niveau?

'Dat is stoere taal van een kleine partij die zich zo in de belangstelling werkt. En het is ook het gevolg van een steeds meer oplopende polarisering. De Vlaams-nationalisten verwijten de Walen lui te zijn en niet te willen werken, de Franstaligen verwijten de Vlamingen onsolidaire egoïsten te zijn. Zo krijg je steekvlampolitiek en kom je nergens. Nogmaals, het moet toch mogelijk zijn om op deze zakdoek in vrede samen te besturen, met respect voor elkaar? De verwijten vliegen al langer heen en weer. Ook de N-VA draagt daar aan bij. Maar tot nader order zitten zij toch niet in een cordon. Ik zie dat nog niet zo snel gebeuren. Nu, ik vind wel dat de gemeenschappen verantwoordelijk moeten zijn voor hun beleid en hun keuzes. Maar een splitsing gaat me te ver en zou overigens steeds vastlopen op het vraagstuk Brussel. Daar heeft niemand een pasklare oplossing voor.'

Intussen kwijnt uw eigen partij steeds verder weg en zakt ze in de peilingen zelfs onder de tien procent. Hoe verklaart u dat, en welke oplossingen ziet u nog?

'Ik sprak laatst nog met een aantal dertigers en veertigers. Ik vroeg hen hoe het kwam dat ze steeds minder interesse hebben voor politiek, want ik zie

“ Wanneer ik zelf naar De Zevende Dag of Villa Politica kijk en ik hoor onze politici daar bezig, versta ik zelf de helft van de tijd niet meer waarover het gaat. Wat een woordenbrij! ”

ook dat de mensen zich afkeren en hun toevlucht zoeken in extremen. Zij blijken het gevoel te hebben dat de politiek zich niet bekommert om de zaken die hen bezighouden.'

'Als je vraagt aan de leden van de federale of Vlaamse regering waar ze mee bezig zijn, krijg je een hele uitleg, maar de burger voelt zich daardoor niet langer aangesproken. Dit zorgt voor wantrouwen en maakt de burgers angstig. Dat is een gevaarlijke evolutie.'

Zijn dat onbegrip en dat wantrouwen dan terecht in uw ogen?

“ Hevel de brandweer- en politiezones over naar de provincie. Maak dat ook de civiele bescherming op het niveau van de provincie wordt gebracht ”

'Ik begrijp het. Wanneer ik zelf naar De Zevende Dag of Villa Politica kijk en ik hoor onze politici daar bezig hoor, dan versta ik zelf de helft van de tijd niet meer waarover het gaat. Wat een woordenbrij! Terwijl ik nu toch wel enige ervaring heb in de politiek en bestuurlijke zaken. Ik kan hier aan de inwoners van Affligem in een paar zinnen uitleggen waar ik mee bezig ben en hoe dit hen aanbelangt. Maar als het over de hogere niveaus gaat, over cruciale vraagstukken zoals bijvoorbeeld de pensioenen, hebben de partijen geen duidelijke standpunten meer die iedereen kan begrijpen. Ze willen de kool en de geit sparen. En bij CD&V kan niemand nog in

BINNENLAND

één zin zeggen waar de partij voor staat.'

Hoe zou u dan zelf verwoorden waar uw partij nu voor staat of zou moeten staan?

'De CD&V moet zorg dragen van de wieg tot het woonzorgcentrum. Moeilijker moet je dat niet maken. Dat moeten wij doen: zorg dragen voor de mensen. Niets "enerzijds, anderzijds", niet "als dit, als dat". Gewoon zorg dragen. In concreto: zorgen voor betaalbare en betrouwbare crèches in de buurt. Zorgen voor een goede buitenschoolse kinderopvang. Erover waken dat de scholen op een veilige manier bereikbaar zijn. Werklozen een vlotte toegang tot een arbeidstraject garanderen, liefst zo dicht mogelijk bij huis. En niet te vergeten: komaf maken met de wachtlijsten in de zorg. Dat zou 1,3 miljard euro kosten, hoor ik dan, maar zie hoeveel geld we hebben weggesmeten door de coronacrisis. Zorg voor die mensen. 25.000 jongeren wachten vandaag op geestelijke gezondheidszorg. Vijf-en-twintig-duizend! Draag zorg voor die jonge gasten, want zo los je ook de problemen van morgen op. Of het nu over gehandicaptenzorg, een rustoord of geestelijke gezondheidszorg gaat: 1,3 miljard, hebben we dat er niet voor over?'

Uzelf bent nochtans geen kandidaat-voorzitter meer?

'Ik heb daar lang over nagedacht, maar net zoals in 2019 valt het me op dat de kopstukken verstek laten gaan, op Sammy Mahdi na. Die heeft heel snel beslist zich opnieuw kandidaat te stellen. Ik denk dat hij daar al langer over heeft nagedacht... Toen ik me in 2019 kandidaat stelde, was dat vooral om de belangen van de landelijke gemeenten te verdedigen. Ook nu hebben sommigen me gevraagd dit opnieuw te doen, anderen hebben het me dan weer afgeraden. Ik ben in elk geval op geen enkele manier onder druk gezet. Maar ik heb dus besloten om het niet te doen. Ik ben graag burgemeester. De vraag is wie deze situatie nog recht kan trekken, want dit is geen cadeau. Ik wacht af en ben benieuwd naar wat er met de partij gebeurt. Maar ik ben wel bezorgd.'

U komt al jaren niet meer op onder de naam CD&V. Neemt u zelf al afscheid van de partij?

'Nee, maar ik merk dat meer burgemeesters met een eigen lijst gaan opkomen. En niet alleen CD&V-burgemeesters, ook bij Open Vld en Vooruit wordt er op lokaal niveau getwijfeld aan de sterkte van het merk. Ik geloof nog altijd in mijn partij, maar ik meen dat de politieke hervorming van onderuit zal beginnen. Ik blijf me in elk geval thuis voelen in een echte centrumpartij, zonder communautaire scherpslijperij, zonder straffe taal. Maar wel een partij die duidelijk maakt waarvoor ze staat, een centrumpartij die bezig is met de problemen van de mensen. Misschien moeten we de C van christelijk maar vervangen door de C van centrum... Maar met respect voor het katholieke rurale Vlaanderen, de grondstroom waar het fundament van onze samenleving ligt.'

Mattias Desmet,
Vlaanderens nieuwste intellectueel in tijden van tegenwind

“Ik denk dat de mens beter bescheiden blijft en God buiten zichzelf blijft situeren.”

CHRISTOPHE DEGREEF

© foto Selina De Maeyer

Sinds twee jaar staat Mattias Desmet bekend als een scherpe analist van een samenleving die bang is voor een overschat virus. Met ‘De psychologie van het totalitarisme’ schreef hij een bestseller, en door zijn deelname aan de documentairereeks ‘Tegenwind’ won hij samen met andere critici een Vlaamse publieksprijs. Tot ergernis van het Vlaamse wetenschappelijke en politieke establishment. Maar hij raakt er wel bekend door in Amerika. Bij Doorbraak vond Desmet in het najaar van 2020 als eerste Vlaamse medium echt gehoor. Nu is het tijd voor een terugblik. Over technologisering, massamanipulatie en de homo deus. Maar ook over de gevaren van complotdenken.

Het is altijd een goede oefening: welke van uw voorspellingen zijn eigenlijk uitgekomen?

Mattias Desmet: ‘Mjah, ik heb niet al te veel voorspeld, denk ik. In het interview bij het Nederlandse *De Nieuwe Wereld* in het najaar van 2020 – dat was het interview waarmee ik bekender werd bij een ruimere groep – heb ik onder meer gezegd dat de maatregelen niet zouden stoppen wanneer er een vaccin zou zijn. Ze zijn nu wel tijdelijk niet meer van kracht, maar ik denk niet dat het er definitief mee gedaan is, met die maatregelen. We bevinden ons in een luwte. Als ik dan toch een voorbeeld moet geven, dan denk ik wel dat dat een voorspelling is die uitgekomen is.’
‘Over de gevaarlijkheid van het virus heb ik nooit grote voorspellingen gedaan. Het ging me meer om de maatschappelijke reactie op het virus. Als psycholoog merk ik meer en meer dat het vermogen van onze samenleving om risico’s te tolereren, afneemt. Die evolutie is niet gestart met de coronacrisis. Ze begon al met de *war on terror* en met het klimaatdiscours. Ons leven staat steeds meer in het teken van het afwenden van gevaar. We gebruiken code geel, oranje of rood voortdurend om ons aan het gevaar van iets te herinneren. Of het nu over dreiging van terroristen, onweders of virussen gaat. Terrorisme, epidemieën en slecht weer zijn er nochtans altijd geweest. Maar onze omgang ermee is erg veranderd. Voor mij is dat tekenend voor wat ik “technocratisch totalitarisme” noem. Dat is een technologische maatschappij die geleid wordt door technische experts. Waarin zowel bevolking als leiders geloven dat dit de enige oplossing is voor de gevaren die op ons afkomen. Dat was mijn basisboodschap bij het begin van de Covidcrisis. En dat is ze vandaag nog.’

Waarin bent u tijdens de covidcrisis veranderd?

‘Ik had wellicht beter wat meer de nadruk gelegd op het feit dat massavorming niet alleen voorkomt bij mensen die meegaan in het coronaverhaal, maar ook bij mensen die zich ertegen verzetten. Aan de ene kant heb je een massa die

fanatiek de strijd met het virus aanging, maar aan de coronakritische andere kant had je ook een sterke groepsvorming waarin ook een heel fanatieke mentaliteit kan heersen. De breuklijn tussen die twee groepen loopt dwars door alle vooraf bestaande sociale groepen heen. Dwars door families, vriendengroepen en politieke partijen. Plots was maar één iets meer van tel: wat denk je over het virus?’
‘Massavorming kan dus in beide groepen spelen. De coronakritische groep bevindt zich in een situatie waarin er eveneens veel angst speelt en eveneens de neiging bestaat om een eenvoudig narratief te vinden waarmee men de situatie mentaal kan controleren. Dat leidt vaak tot redeneringen in de zin van: “alle problemen worden veroorzaakt door een kwaadaardige elite, mocht die er niet zijn, dan zou alles opgelost zijn”. Dat klopt natuurlijk niet. Maatschappelijke problemen zijn complex en dynamisch. Zoals Solzjenitsyn zei: ‘De scheidingslijn tussen goed en kwaad loopt door het hart van iedere mens.’ Mijn oorspronkelijke bedenkingen bij het mainstreambeleid blijven wel overeind. De oorspronkelijke modellen die ons richting lockdowns hebben gestuurd, overschatten de ernst van het virus. Ze maken geen degelijke kosten-batenanalyse. We hebben ons blind laten meesleuren in een proces. Nu worden we geconfronteerd met de enorme onregelende gevolgen. Enerzijds stevenen we af op een economische crisis zonder gelijke. We kunnen die natuurlijk niet alleen toeschrijven aan de coronamaatregelen, maar toch voor een groot deel. En daarnaast zitten we met nog een gevolg waarvoor ik waarschuwde: een enorme sociale verbrokkeling ten gevolge van de massavorming. Studenten komen niet meer naar de universiteit, werknemers blijven thuis werken, culturele evenementen trekken geen volk meer. Ik heb dat vooraf al goed uitgelegd: massavorming zuigt alle energie weg uit de relaties tussen individuen en investeert ze allemaal in de relatie tussen individu en collectief. Daardoor kunnen mensen de

stap naar de medemens niet meer overwinnen en verkiezen ze om in hun kot te blijven. Dat was dus ook een van mijn correcte voorspellingen.’

Verbaast het u als psycholoog eigenlijk dat de voorbije twee jaar zo'n diepgaand psychologisch effect nalaten?

‘Aan de ene kant niet, maar ergens ook weer wel. Ik had zelf ook niet verwacht dat het effect zó groot zou zijn. Mensen trekken zich terug uit de publieke ruimte. Dat heeft niet alleen met de economische crisis te maken. Sociaal contact is in zekere zin altijd moeilijk. Het brengt de mens zijn diepste voldoening, maar het is altijd ook een opgave. Ik voel bijvoorbeeld zelf ook de verleiding om van thuis online les te geven. Maar de echte voldoening van lesgeven verdwijnt zo, het directe contact met de studenten. Voelen dat je hen enthousiast hebt kunnen maken, dat je hun geest in beweging hebt gezet. Je moet er altijd energie in investeren. Sedert de Verlichting zien we meer en meer het opkomen van de eis dat het leven gemakkelijk moet zijn. Vroeger werd het leven als een soort loutering gezien – een lastige leerschool om de imperfecte ziel te louteren. Nu eisen we dat het leven zo aangenaam en risicoloos mogelijk is.’

Merkt u de nasleep van de voorbije twee jaar in uw praktijk?

‘Ja. Die zat al vol voor de crisis. Maar ik merk echt wel dat veel mensen verweesd en eenzaam achterblijven en dat ze de draad niet meer oppakken. En bij de coronakritische beweging is het vertrouwen in de samenleving erg beschadigd. Je ziet er de neiging tot ideologische radicalisering die hen tot een heel eenvoudig waarheidscriterium drijft: “wat ‘de mainstream’ zegt, moet per definitie verkeerd zijn”. Zelfs meer: het omgekeerde moet waar zijn. Als de mainstream zegt dat de aarde rond is, dan moet ze plat zijn. Hoe dat gaat eindigen, dat weet ik niet. Maar het risico op een serieuze polarisatie is reëel.’

‘Die polarisering zelf kan in de grote covid-mainstreamgroep dan weer een reden zijn om de eigen ideologische fictie steeds verder op te leggen aan de maatschappij. Een ideologische fictie die erop neerkomt dat de enige oplossing eruit bestaat om de gevaarlijke chaos steeds meer technologisch te proberen controleren. We gaan wel degelijk richting totalitarisme. Dat instellingen als het Hannah Arendt-instituut dat niet erkennen, heeft te maken met het feit dat ze bij wijze van spreken nog altijd met hun verrekijker de straten afspeuren om te zien of er geen mensen met hakenkruisen door de straten marcheren. Maar ze vergeten dat Hannah Arendt zelf aangaf dat het nieuwe totalitarisme niet fascistisch van aard zou zijn, maar wel technocratisch, een technologisch-bureaucratisch systeem, geleid door saaië bureaucraten en technocraten.’

In het begin was u er rotsvast van overtuigd dat het virus de maatschappelijke angsten nog versterkte. Nu merk ik dat slechts weinig mensen

nog bang zijn voor het virus op zich. Men is wel bang voor ofwel het vaccin, ofwel voor de maatschappelijke gevolgen van een vaccin-weigering.

‘Let op: ik heb nooit gezegd dat de covidcrisis de maatschappelijke angst deed toenemen. Wat ik wel gezegd heb is dat de coronacrisis het landschap van de angst heeft hertekend. De vrij rondzwevende angst en het onbestemde onbehagen waren al aanwezig voor de crisis. Voor de crisis was er een epidemie van burn-outs en maatschappelijk onbehagen. We vergeten dat

“ Zowel de covidbelievers als de covidkritische groep zijn bereid veel te verliezen. Daarmee zie je maar hoe erg de mens een symbolisch wezen is, gedreven door ideologie ”

gemakkelijk. En plots komt er een verhaal over een biologische dreiging, een ideaal object van angst. Alle al aanwezige angst koppelt zich aan dat object en mensen stappen mee in de strategie om met dat angstobject om te gaan, zelfs als die strategie in veel opzichten overduidelijk absurd en zelfdestructief wordt. Dit is het punt: het covidgebeuren en de maatregelen vervullen én vervullen de functie van een ritueel. Ze herstellen de teloorgegangene sociale band. Door de maatregelen te volgen, tonen individuen dat ze hun eigenbelang opofferen voor het belang van het collectief. Ze willen dus een offer brengen voor het collectieve goed. Dat is altijd al de functie geweest van rituelen. Op zich is daar niets verkeerd mee, maar rituelen kunnen ook ontsporen en radicale doodsrites worden.’

Goed. Maar wat maakt nu eigenlijk dat sommige mensen hard vasthouden aan het verhaal dat covid erg gevaarlijk is, en anderen zich er tegen afzetten? Gaat het om autisten tegenover egoïsten?

‘Dat is een goeie vraag. Ik zie aan de ene kant vooral een groep mensen die hardnekkig gelooft dat technologie de enige oplossing is. Terroristen moeten voor hen via surveillancesystemen gecontroleerd worden, virussen via mRNA-technologie en QR-codes, en klimaatveranderingen via individuele koolstofscores voor iedere mens. Men vertrekt daarbij niet zelden vanuit een radicaal pessimisme omtrent het gezond verstand van de massa. De massamens is irrationeel en destructief. Als je hem niet behendig weet te manipuleren, zal hij alles om zeep helpen.’ ‘Je ziet hoe het precies die gedachte was die aan de basis lag van de opkomst van propaganda en massamarketing. De geestelijke vaders van de propaganda genre Lippman, Bernays en Trotter hebben allemaal goed Gustave Le Bon, José

Ortega y Gasset, en daarvoor Alexis de Tocqueville gelezen: met de democratie heeft de massa macht gekregen. Het is de massa die de leiding heeft, en het zijn de politici die uiteindelijk moeten volgen. Voor de opkomst van de moderne democratie legden de leiders hun wil op aan de massa. Mensen aanvaardden dat, gewoon omdat het narratief waarin de maatschappij gegrepen was – het religieuze wereldbeeld – dat zo bepaalde. Maar met de opkomst van de moderne idee van democratie veranderde dat. De leiders werden eigenlijk volgers. Ze moesten de massa zo goed mogelijk volgen in haar voorkeuren. Iemand als Bernays, de vader van de propaganda en de public relations, ziet dat al heel duidelijk in de jaren ‘30. Omdat we weten dat de massa zichzelf vernietigt en volstrekt irrationeel is, moet we haar zonder dat ze het weet handig sturen met psychologische strategieën, zegt hij. De massa moet in haar eigen voordeel bedrogen worden. Ik kan dat ergens begrijpen, want de massa is wel degelijk irrationeel en destructief. Maar toch is het volgens mij absoluut nefast om de oplossing voor dat probleem te zoeken in manipulatie.’

‘Dat is eigenlijk wat we nu meemaken: de gedachte dat experten de maatschappij in handen moeten nemen en daarvoor best wel wat mogen manipuleren. Het hele idee van ‘nudging’ gaat in die richting. Het is eigenlijk puur het beruchte Chatham-house-filmpje waarin Marc Van Ranst al lachend zegt hoe je een bevolking met de pandemie moet leren omgaan. En factchecking bijvoorbeeld, is in wezen een vorm van propaganda. Bekijk het team van Factcheck Vlaanderen maar eens. Denk je echt dat al die jonge mensen zonder enige onderzoekservaring in staat zijn om een oordeel te vellen over de kwa-

“ Instellingen als het Hannah Arendt-instituut speuren met hun verrekijker naar mensen die met hakenkruisen door de straten marcheren ”

liteiten van het werk van professoren? Nee, wat die jongelingen doen, is geen feiten vergelijken, maar feiten afmeten aan het dominante discours. Alles wat niet strookt met het staatsdiscours, wordt als niet strokend met de feiten bestempeld. We hebben hier wel degelijk te maken met een Orwelliaans Ministerie van Waarheid.’ ‘De drijfveren van de mens zijn nooit eenduidig, maar over het algemeen is egoïsme niet wat de coronakritische groep drijft. Ze verzetten zich in wezen tegen de opkomende technocratische ideologie. En daarvoor willen ze net hun egoïstische belangen volledige opofferen als het moet. De meesten leven in de veronderstelling dat hun weigering om zich te voegen naar het dominante verhaal hen net alles kan doen verliezen:

hun jobs, de toegang tot het café, op reis gaan, enzoverder. Die bereidheid tot opoffering is trouwens ook absoluut aanwezig in de tegengestelde groep, bij de hardnekkige aanhangers van zero covid en de groep die maatregelen in het algemeen erg nodig vindt. Ook zij willen alles opgeven: sociaal contact, ja zelfs het lievelingscafé dat failliet zou kunnen gaan wanneer iedereen zich aan de maatregelen houdt. De mens is een symbolisch wezen dat uitiem alles wil opofferen voor een ideologische zaak, met een ware doodsvrees. Zowel de ene als de andere groep.’

Schrijver en filosoof Yuval Noah Harari waarschuwt voor een verregaande technologisering die sommige mensen overbodig zal maken als ze niet willen meegaan in het nieuwe technologische denken. Zijn boodschap is eigenlijk dezelfde als die van u. Toch wordt hij gezien als een “pion van het Wereld Economisch Forum”, die het plan van een kwaadaardige elite moet uitvoeren.

‘Harari zegt in zijn boek letterlijk dat de mens op het punt staat om god te worden. Hij zal zich bijvoorbeeld van het eeuwige leven gaan verzekeren in de nabije toekomst. Daarop slaat de titel van zijn boek ‘Homo Deus’ trouwens. Als mens heb ik te veel respect voor het ongrijpbare van het leven, en wil ik het ongrijpbare ook intact houden. Is dat trouwens niet precies wat Wetenschap – met grote ‘W’ – ons paradoxaal genoeg via strikt rationele weg getoond heeft: de menselijke ratio is uiteindelijk onvermogen om de kern en essentie van het leven te vatten?’ ‘Iedereen heeft zijn eigen rationaliteit. Dat toonde de wiskunde ons ook al. In de negentiende eeuw ontdekte men dat er niet één juiste meetkunde is, maar talloze. Wie zijn eigen logica of rationaliteit oplegt aan anderen, in de veronderstelling dat hij de enige is die rationeel kan denken, die legt dus uiteindelijk gewoon zijn eigen subjectieve voorkeuren op aan de samenleving. Dat is natuurlijk het grote risico van een technocratie: tirannie onder het mom van rationaliteit. Ik denk dat de mens beter bescheiden blijft en God buiten zichzelf blijft situeren.’

Vooruitgangsdenkens zouden zeggen: die rationaliteit en het godcomplex hebben mensen uit de armoede gehaald. De mens wil zichzelf verbeteren.

‘Ja. Maar heeft dat de mens echt menselijker gemaakt? Vergis u niet: ook ik vind dat we vooruit moeten. Maar die vooruitgang moeten we niet bereiken door de grenzen van de ratio te miskennen, in een eindeloos verder streven naar technologische controle. De ratio is noodzakelijk en de voorbije paar honderd jaar, de hele traditie van de Verlichting lang, werd een van de grootste prestaties geleverd die de mensheid kon leveren. Maar de ratio is vooral een trap die we moeten opgaan om haar uiteindelijk te overstijgen. Lees er mijn boek maar eens op na. Daarover gaat het tenslotte. (lacht)’

CHRISTOPHE DEGREEF

WOKE OP Z'N BOSNISCH: na de ruïnes, het kunstzinnige militantisme

Over de oorlog in Bosnië-Herzegovina zijn bibliotheken vol geschreven. Ook de media hebben zich veelvuldig aan de problemen in het Balkanland gelaafd. Een minderheid van jongvolwassenen heeft echter een groeiende hekel aan de manier waarop de oorlog en het Joegoslavië van weleer herinnerd worden. Zij keren terug om met activisme en kunst een etnisch-ingedommelde samenleving nieuw leven in te blazen.

'Ik wil geen mens zijn, geef me alsjeblieft een andere vorm.' Het is een kenmerkende uitspraak van de Bosnische schrijver Faruk Šehić. Kenmerkend voor de moeilijke omgang met het verleden. Het verleden: de Joegoslavische burgeroorlog, die in Bosnië woedde van 1992 tot 1995. Šehić' uitspraak geeft weer hoe het Bosnië na de oorlog is vergaan. In de herfst van 1995 werd in het Amerikaanse Dayton een vredesverdrag afgesloten tussen de strijdende partijen. De Bosnische Serviërs kregen een eigen deelstaat (de 'Servische republiek'), en de Kroaten en moslims kregen er samen ook één (de 'federatie Bosnië en Herzegovina'). Als grenzen werden de zich nauwelijks nog verplaatende frontlijnen genomen. En sindsdien... bleef de situatie ongewijzigd. Bosnië werd heropgebouwd met steun van de Europese Unie en de NAVO. Het vrije westen probeerde het land klaar te boetsen voor de vaart der volkeren, ook wel Europese Unie genaamd. Een onderneming die eerder mislukte. Anderzijds: sinds 1995 kende het land ook geen etnisch geweld meer. Ook al roepen experts en waarnemers al sinds het einde van de burgeroorlog dat het geweld kan terugkeren.

► 'Rellen, geen diëten,' zegt een slogan in de Bosnische hoofdstad Sarajevo. De slogan is feministisch verzet tegen het schoonheids-ideaal dat vrouwen wordt opgedrongen.

© Christophe Degreef

Opgelegde orde

De "Hoge Vertegenwoordiger" van de EU – de Duitser Christian Schmidt – ziet er als een soort schaduwpresident met vetorecht op toe dat het met het land de goede richting uitgaat. Dat wil zeggen: erop toezien dat er niet gemorrelt wordt aan letter en geest van de Dayton-vredesakkoorden en aan de Europese aspiraties. In die hoedanigheid heeft hij het aan de stok met de Servische republiek. De Bosnische Serviërs willen eigenlijk niet echt meer deel uitmaken van het land Bosnië. Dayton is voor hen iets dat hen is opgelegd. De oorlog in Oekraïne doet het Westen vrezen dat een secessie van de Bosnische Serviërs opnieuw tot geweld zou kunnen leiden. Rusland was al voor de nieuwste fase van de Oekraïne-oorlog van 2022 een tegenstander van de Hoge Vertegenwoordiger van de EU in Bosnië. China erkent het recht van de Bosnische Serviërs om de Dayton-vredesakkoorden te ontgroeien. De internationale orde die het Westen in de jaren 1990 oplegde, staat met andere woorden onder druk. Maar: de Serviërs, ook die van het aangrenzende land Servië, hebben ook geen zin meer om de eeuwige slechterik te blijven. Zij voelen zich bedreigd in hun bestaan door het oprukkende liberale Europese project, en willen meerdere handels- en politieke partners. In dat streven worden zij meer en meer erkend door machtige illiberale spelers buiten de Europese orde. Rusland en China, dus.

Bevroren

'Men noemt de Bosnische politiek dus een bevroren conflict', zo vertelt Šehić tijdens een lezing in Antwerpen midden mei, georganiseerd door VRT-journalist en Balkanliefhebber Stefan Blommaert. 'Maar bevroren is niet altijd bevroren. Soms brandt het, soms koelt het opnieuw af. Het leven in Bosnië is vandaag niet altijd een positieve ervaring. Ik

“ Oekraïne is Bosnië op een grotere schaal. Voor ons heeft de nieuwe oorlog de oorlogsdreiging misschien weggenomen. Maar oorlog heeft zijn eigen perspectieven ”

heb niet veel respect voor mijn vlag. Eerlijk: bij het horen van de naam Bosnië denk ik ook eerder aan onze prachtige natuur.' 'En die natuur, die is niet alleen prachtig, maar bevat ook nog altijd massagraven. Wanneer ik op wandel ga, herinnert veel aan wat er ooit gebeurd is', zegt Šehić met de nodige duisterheid. Šehić is een vijftiger die in de jaren '90 zelf meevocht met de Bosnische moslims. Zijn visie is typerend voor zijn generatie. 'Mijn jeugd was zoals die van andere jongeren in rijke landen: onbezorgd. Joegoslavië voor 1992 kan je vergelijken met een ruimteschip. Nu is het uiteengevallen in alleen

maar kleine landjes. Paard en kar, vergeleken met het ruimteschip. Men gebruikt de waarden die wij in Joegoslavië hebben meegekregen niet meer. Elk landje heeft nu zijn eigen waarden, alles is anders. Het is een onzichtbare apocalyps. De Joegoslavische samenleving is verdwenen. Dat gebeurde niet op één moment, en ook niet 's nachts. Maar wat wel bestaat, is dat je plots op een ochtend wakker wordt. En dat je in het verkeerde kamp blijkt te zitten. Nu resten alleen de ruïnes.' Cynisme? Realisme? 'De president van de Bosnische Serviërs zegt het zelf: het grotere plan is Rusland', zo zegt Šehić. 'Oekraïne is Bosnië op een oneindig grotere schaal. Voor ons heeft de nieuwe oorlog de oorlogsdreiging misschien weggenomen. Maar oorlog heeft zijn eigen logica. Oorlog heeft altijd de logica van de strijdende partijen. Het is een kwestie van perspectief.'

Schuld en boete

Wie een illustratie wil van oorlogsperspectief, bekijkt best de documentaire "Pretty Village" van de Bosnische Brit Kemal Pervanić. Pervanić zat in 1992 gevangen in het Bosnisch-Servische concentratiekamp Omarska nadat hij zijn dorp wilde verdedigen. Hij werd er hardhandig ondervraagd. In 1992 liet de woordvoerder van de kampdirecteur aan de bezoekende westerse pers weten dat de gevangenen er goed behandeld werden. Die woordvoerder, dat was voorheen Pervanić' leerkracht Engels geweest. Natuurlijk loog zij tegen de pers. 'Voor de oorlog was zij een lieve vrouw', zegt Pervanić. Erger is nog dat een van Pervanić' ondervragers (er wordt gealludeerd op marteling) zijn lievelingsleerkracht was. In 2006 zocht Pervanić deze man op, die na de oorlog in dezelfde school is blijven lesgeven. De leraar gaat Pervanić niet uit de weg, zo is te zien in de documentaire. Maar hij toont geen spijt, zegt dat hij maar een radertje was in een groter geheel, en de verantwoordelijken elders te vinden zijn. Pervanić heeft zijn leven gewijd aan de vraag der vragen: bestaat het kwaad? Of is het integendeel banaal, en huist het in elk van ons? Het bracht de getormenteerde man ertoe zijn vroegere martelaars te vergeven. Zonder dat die schuld bekenden. 'Dat doen ze nooit.' 'Ik geloof ondanks alles dat het een privilege is om mens te zijn. Want als we dat niet kunnen geloven, dan gaan we onze verantwoordelijkheid uit de weg. Sinds 2008 knaagt iets meer en meer aan de westerse beschaving en zit die in de verdrukking. Nu hebben we Oekraïne, wat we ons niet echt kunnen voorstellen. We nemen als mens gewoon niet graag verantwoordelijkheid', zegt Pervanić. Pervanić is geboren in 1968, van dezelfde generatie als Šehić dus. De oorlog zit er diep in. En zal nooit verdwijnen.

Slecht geweten

Een ander verhaal zijn echter de jonge Bosniërs. Zij hebben de oorlog als kind gekend, maar houden zich er anders toe. Zoals de 35-jarige Bosnisch-Servische schrijfster Lana Bastašić. In tegenstelling tot hun voorgangers, kiezen zij er vaker voor om niet naar het buitenland te trekken,

of tenminste niet permanent. Kritiek is voor hen effectiever van binnenuit. 'Ik ben geboren in Kroatië, in Zagreb, als kind van de Servische minderheid. Daarna verhuisde ik met mijn ouders naar Banja Luka, de hoofdstad van de Servische republiek in Bosnië. Ik heb niet geleden onder de oorlog omdat er in Banja Luka niet gevochten werd. Bovendien was ik geprivilegieerd, omdat ik aan de zogezegd goede kant stond. Ik had op het juiste moment op de juiste plaats de juiste naam. Dat is logica die volwassenen graag hanteren. Als kind had ik echter het gevoel dat er iets niet klopte. Tijdens de oorlog mocht ik naar school omdat ik een Servische naam had, maar moslimkinderen dan weer niet. Kinderen doorzien dat soort leugens van nationalistische paranoia snel.'

'Mijn ouders dachten eind jaren '80 als goede Joegoslaven niet dat zulke dingen konden gebeuren. Nochtans begon de oorlog voor het vechten. En hoe begint oorlog? Met taal. Wanneer de taal verandert, verandert de verhouding tot de werkelijkheid. Als ik nu in Banja Luka kom, valt het me altijd op hoe de mensen mijn Servisch "niet puur" vinden. Vaak krijg ik ook te horen dat mijn visie niet geapprecieerd wordt. Mijn ouders wonen nog in Banja Luka en smeken me om voorzichtig te zijn. Ik ben een verrader, en een slecht geweten voor de Serviërs. Dat vind ik niet erg. Ik vind het niet erg dat ik in Belgrado, waar ik nu woon, soms verbaal aangevalen wordt. Ik moet de vuile was buiten hangen. De Servische, niet die van een ander. Dat mogen de anderen voor zichzelf doen.'

Bastašić' strijd is anders dan die van haar ouders. Zij kant zich tegen het Servische nationalisme, maar ook tegen vrouwenhaat, twee zaken die voor haar samenhangen. Daarbij idealiseert zij het Joegoslavische verleden niet. 'Als vrouw apprecieert men vandaag niet dat ik mijn mond opendoe. Vrouwen hadden meer rechten en aanzien in Joegoslavië. Ze konden stemmen en scheiden, zonder dat er rond die zaken een sociaal stigma hing. Vrouwenrechten hielden gelijke tred met de ontwikkelde wereld of waren zelfs voor op het Westen. Na de burgeroorlog werden vrouwen vooral moeders.'

Politiestaat

'Maar laten we niet vergeten dat Joegoslavië een politiestaat was. De economie werkte er niet. Bovendien onderdrukte Joegoslavië lokale nationalistische gevoelens. Het geromantiseerde Joegoslavische denken was een minderheidsstandpunt. Het is duidelijk waarom het land gedesintegreerd is', zegt Bastašić.

'Nostalgie helpt ons niet verder. Bovendien hoor ik jonge mensen opnieuw de etnische mythes van vroeger oprakelen. In Belgrado kan je vrij zijn. Maar hoofdsteden zijn geen afspiegeling van de rest van het land. Ik ben vaak de enige Servische die deelneemt aan het gesprek. Het probleem van Bosnië is dat het corrupt is en dat jonge mensen er weg willen. De Verenigde Staten hebben na de Tweede Wereldoorlog een langetermijnplanning opgezet voor Europa. Voor Bosnië hebben ze dat na de Daytonakkoorden niet gedaan. We hebben in Bosnië veel menselijk kapitaal. Maar ik denk dat nadenkende mensen vooral een gevaar zijn voor de

huidige machthebbers. Het systeem is erg corrupt.' Toch verkiest Bastašić de Servische hoofdstad Belgrado en niet haar vorige woonplaats Barcelona. 'Zoals ik al zei: ik ben liever het slechte geweten. Ik hou ervan als de Servische politiek mij niet leuk vindt. Voor Bosnië moet ik vaststellen dat het eigenlijk de enige grootschalige multi-etnische staat is die uit het voormalige Joegoslavië is ontstaan. Dingen kunnen veranderen. De president van de Servische Republiek in Bosnië doet het niet goed in de lokale verkiezingen. Eigenlijk zijn de financiële problemen en de corruptie erger dan de etnische problemen. We moeten blijven geloven dat verandering mogelijk is.'

Kopje koffie

Nóg optimistischer kan ook. Daarvan getuigt kunstenaar Aida Šehović. Zij reisde tot 2020 met haar installatie "Što te nema?" (Waar ben je geweest?, nvd) de wereld rond. Die installatie bestaat uit duizenden koffiekopjes die op een druk plein vol Bosnische koffie worden gegoten door voorbijgangers. Elk van de 8.373 kopjes staat voor een vermiste man of jongere die het leven liet in de

▲ Sarajevo is na de oorlog een van de weinige plaatsen in Bosnië die er volledig bovenop lijken. Een gemeenschap van kunstenaars is daar niet vreemd aan.

© Christophe Degreef

massamoord in Srebrenica in 1995. Op die manier wil Šehović de achterblijvende weduwen en moeders van de vermoorde of vermiste personen eren. En pleit zij voor het erkennen van Srebrenica als een genocide. Een lezing die door de Bosnisch-Servische politiek verworpen wordt. Zij erkennen officieel hun aandeel in de massamoord, maar vinden het niet opportuun om van genocide te spreken. Vanuit hun logica wilden zij iedereen die tegen hen de wapens kon opnemen gevangenemen of vermoorden. Het Internationaal Strafhof in Den Haag en het gros van de internationale gemeenschap erkent Srebrenica wél als genocide. Šehović heeft een militant-linkse politieke houding en een sterke overtuiging over rechtvaardigheid. Zij is afkomstig uit Banja Luka, waar zij en haar familie tijdens de oorlog werden verjaagd. Zij woonde lang in New York waar ze op z'n Amerikaans recht voor de raap leerde zijn. Vorig jaar verkaste ze naar de Bosnische hoofdstad Sarajevo. Omdat ze vond dat haar installatie daar uiteindelijk het beste thuis hoort.

'Zijn we onszelf eigenlijk niet aan het hertraumatiseren?', vraagt ze zich af. 'Er is een saturatie van oorlogstrauma's in Bosnië. Nostalgie helpt niet. Trouwens: ik ken tientallen jonge mensen die vanuit het buitenland teruggekeerd zijn, vooral naar Sarajevo. Er broeit daar wat.'

'Ik ben veel met Srebrenica bezig, zoals je weet. Maar ik moet de eerste huidige inwoner van Srebrenica nog tegenkomen die haat meedraagt voor wat er is gebeurd. Is dat niet hoopvol?'

Opvallend is dat alle Bosniërs die deelnemen aan de informatieavond in Antwerpen, behoorlijk politiek links zijn. Donald Trump was een bedreiging voor de wereld, evenals Marine Le Pen. Nationalisme is vergif en het fascisme rukt op. In de Balkan is er een sterke voedingsbodem voor antifascisme nieuwe stijl, wat wij in West-Europa woke zijn gaan

noemen. Dat schrijvers en kunstenaars activistisch zijn, is geen nieuwigheid. In Bosnië heeft het echter een concrete betekenis, voortspuitend uit een recent trauma en echt exclusief nationalisme. Omdat de Bosnische samenleving verouderd, is dat antifascisme tegelijkertijd ook een generatieconflict. Zoals Lana Bastašić het zegt: 'Mijn grootvader begrijpt niet waarom ik zoveel problemen zoek. Zijn enige informatiebron is de Servische televisie, die erg eenzijdig is. De nieuwsbronnen van onze generatie daarentegen, zijn sociale media en het internet.'

Klasreünie

De Franse documentairemaakster Julie Biro maakte in 2020 de film "Retour à Višegrad". Deze documentaire, die midden mei in Antwerpen in première ging, gaat over de weduwe van een leerkracht en een schooldirecteur die in de jaren '90 lesgeven in de basisschool van Višegrad, een stadje in het oosten van Bosnië, nu in de Servische republiek in Bosnië. Zij stellen zich tot doel om hun oud-leerlingen uit de klas van toen de oorlog begon samen te brengen. Geen gemakkelijke klus. De multi-etnische klas leeft erg verspreid over Bosnië en de wereld. De moslims zijn in 1992 met hun familie weggejaagd. Sommigen zijn getraumatiseerd. De Serviërs wonen in grote mate nog altijd in Višegrad. Sommigen onder hen willen niet deelnemen aan het experiment.

Op het einde lukt het toch flink wat leerlingen samen te brengen. Budimir, de lieve en emotionele schooldirecteur, geniet van het gemeenschappelijke boottochtje op de rivier Drina, samen met zijn oud-leerlingen. Hij kan echter moeilijk afscheid nemen van wat Joegoslavië ooit was. Djemila, de weduwe, woont als moslim vandaag de dag in Servië, net over de grens. Wars van elke politiek, of marteling. □

▼ De iconische bibliotheek van Sarajevo werd in 1992 stukgeschoten. Vandaag is het gebouw schitterend gerenoveerd, en is het het stadhuis.

© Christophe Degreef

JENS DE RYCKE

OORLOGSLITTEKENS IN ARMENIË

De nasleep van de 44-daagse oorlog

Sinds de val van de Sovjetunie is het door Armenië en Azerbeidzjan betwiste gebied Nagorno-Karabach een strijdveld in de Kaukasus. De door de Sovjetunie getekende grenzen zorgden ervoor dat deze exclave, waar Armeniërs de meerderheid vormen, binnen Azerbeidzjan kwam te liggen.

De eerste oorlog in de jaren '90 leidde tot een Armeense overwinning maar een vredesakkoord bleef uit. Op 27 september 2020 brak er een nieuwe oorlog uit die 44 dagen woedde tot op 10 november beide partijen een door Rusland onderhandeld vredesakkoord ondertekenden. Azerbeidzjan won de oorlog en heroverde zijn verloren grondgebied. De Armeniërs bleven als verliezende partij getekend door het oorlogstrauma achter. Meer dan een jaar na de strijd komen er nog steeds rouwende familieleden naar de militaire begraafplaats Jerablur in de Armeense hoofdstad Jerevan. Naast Tsitsernakaberd – de heuvel waarop het monument van de Armeense Genocide is gelegen – lijkt deze plaats een toevluchtsoord voor rouwende Armeniërs te zijn. De oorlog is afgelopen maar de littekens zijn nog vers. Alexander Iskandaryan is politiek analist bij het in Jerevan gevestigde Kaukasus-instituut. Hij heeft een eigen visie op de heropflakking, alsook op de toekomst van dit conflict.

Iskandaryan: 'Er is destijds nooit een politieke

oplossing voor het conflict in Nagorno-Karabach gekomen omdat Azerbeidzjan geen vierkante meter van zijn grondgebied wilde opgeven. De Armeniërs wilden de bezette landen omruilen voor de erkenning van hun Armeense republiek Artsach, op het grondgebied van Nagorno-Karabach.' 'Maar daar waren de Azeri's niet toe bereid. Zij wilden niet verder gaan dan hen een status binnen Azerbeidzjan te geven. Maar hoe deze eruit zou zien hebben ze nooit verduidelijkt. Dit was voor de Armeniërs dan weer niet bespreekbaar want het zou de politieke situatie van tijdens de Sovjetunie doen terugkeren. En deze situatie had volgens de Armeniërs net tot de oorlog geleid. Dus zag de politieke elite in Bakoe geen andere oplossing dan het conflict gewapenderhand op te lossen. In 2016 was er al een opflakking van het geweld maar dat was geen echte oorlog.' De 44-daagse oorlog van 2020 was anders omdat Turkije zich deze keer volledig achter Azerbeidzjan schaarde met het leveren van onder andere Bayraktar drones en Syrische huurlingen.

Er bestaat een grote sympathie tussen Turkije en Azerbeidzjan als Turkse naties maar Ankara was betrokken partij om zijn eigen belangen te dienen. Het land zoekt strategische diepte in de (kleinere) buurlanden en wil ook zijn geografische en culturele rol opnemen. Uiteindelijk was het Rusland dat een wapenstilstand afdwong in het conflict. Want sinds enkele eeuwen beschouwen de Russen een aanwezigheid in de zuidelijke Kaukasus als essentieel voor hun veiligheid. Zonder troepen in de regio hebben ze geen grote veiligheidsbuffer en invloedzone. En nu hebben ze met Russische troepen in Nagorno-Karabach ook in Azerbeidzjan een militaire aanwezigheid.

'Volgens het vredesakkoord bestaat er de mogelijkheid dat ze op vraag van de Armeniërs of Azerbeidzjan na vijf jaar kunnen vertrekken,' zegt Is-

kandaryan. 'Maar dat acht ik weinig waarschijnlijk aangezien de militaire investeringen van Moskou zo groot zijn dat ze een aanwezigheid voor een lange termijn aanwijzen. Voorheen was het Armenië dat de belangen behartigde van de Armeniërs in Nagorno-Karabach, nu zal dat Moskou zijn. Op de korte termijn zal Rusland het hedendaagse status-quo willen behouden. Op middellange termijn vermoed ik dat de Armeniërs in Nagorno-Karabach zichzelf, zonder een status, onder Russische controle zullen besturen. Hiermee blijft voor Azerbeidzjan het probleem van Nagorno-Karabach onopgelost want ze hebben nog altijd geen controle over hun volledig grondgebied. Maar zij zijn dan ook alleen geïnteresseerd in Nagorno-Karabach zonder diens Armeense inwoners.'

Het 'spektakel' in Bakoe

De Armeense vlag wappert over het graf van Kim Khachaturyan in het kleine Armeense dorpje Arini. Hij was één van de vele duizenden jongemannen die naar het front trokken om Artsach, de Armeense naam voor Nagorno-Karabach, te gaan verdedigen. Hij kwam om bij de strijd in de bergen van Kelbajar. Het verlies van zoveel jongemannen zorgt voor een breuk in de Armeense samenleving. Sommige families eren hun gevallen als een martelaar van de Armeense strijd, andere verwijten de politieke elite in Jerevan hun familieleden naar een zinloze dood in een onmogelijke oorlog te hebben geleid. Maar naast de duizenden Armeense doden waren er ook honderden Armeense krijgsgevangenen. Het onderwerp is nog steeds een groot taboe aangezien niet alle krijgsgevangenen zijn teruggekeerd.

Volgens De ngo Path Of Law was er tegenover de Armeense krijgsgevangenen ook sprake van systematische mensenrechtenschendingen. Waarbij, volgens de beweringen van de gevangenen, ook Turkse officieren betrokken waren. Eén van de verhalen die dat laatste lijkt te bevestigen is dat van voormalig krijgsgevangene "Gevorg". Bij onze ontmoeting op het kantoor van Path Of Law wil hij zijn verhaal enkel onder een schuilnaam delen. **Gevorg:** 'Ik besloot om als vrijwilliger te gaan vechten voor het Armeense moederland en belandde zo aan het front. Door de hevige gevechten werden we begin oktober al gedwongen om in

“ Toen de Azeri's Hadroet binnentraden ging dit gepaard met een orgie van geweld. Hadroet werd etnisch gezuiverd ”

een bunker te gaan schuilen. We werden toevallig door een nieuwsgierige Azerbeidzjaanse soldaat ontdekt. Er ontstond een vuurgevecht en we ontdekten nadien dat we volledig omsingeld waren. Onze situatie leek uitzichtloos en dus besloten we ons aan hen over te geven.' 'De Azerbeidzjaanse soldaten maakten filmpjes van onze gevangenneming en postten deze op Youtube', vervolgt Gevorg. 'Wat aanvankelijk

voor mij de ultieme vernedering leek bleek later waarschijnlijk mijn redding te zijn geweest. Want de hele wereld zag dat ik gevangen was genomen. Niemand kon dus beweren dat ik was omgekomen in de strijd. We werden naar een onbekende locatie in de Azerbeidzjaanse hoofdstad Bakoe gebracht en daar startte "het spektakel". Ze ketenende me met één hand aan de muur en gedurende zeven dagen werd ik dagelijks geslagen.' 'Ik werd duidelijk niet gemarteld om informatie want als vrijwilliger kon ik weinig militair nuttige informatie geven. Het Russische accent van mijn ondervragers was voor mij onbekend, het was zo dat ik erachter kwam dat ze Turks waren. Uiteindelijk werd ik samen met andere krijgsgevangenen in december vrijgelaten. Mijn terugkomst in Armenië en mijn hereniging met mijn twee kinderen was zo intens en emotioneel dat ik me er niets meer van kan herinneren. Iedereen van mijn familie was trots op het feit dat ik mijn taak had gedaan. Maar ik ben alleen nog blij dat ik leef en zelfs meer dan een jaar na de oorlog ben ik alleen bezig om het hele trauma van mijn gevangenschap een plaats te leren geven."

Een vergeten vluchtelingen crisis

'De wereld vergeet nog steeds onze vluchtelingen, zelfs de vele brieven die we aan de Verenigde Naties schreven bleven onbeantwoord', klaagt Hameso Beugekian van de ARS (Armenian Relief Society). De Armeense overheid was niet voorbereid op zulk een humanitaire crisis en schoot tekort. Het waren dus humanitaire organisaties zoals de ARS die de noden mee moesten helpen opvangen. Veel vluchtelingen zijn teruggekeerd naar Nagorno-Karabach of hebben elders in Armenië een nieuwe thuis gevonden. Maar van de 90.000 vluchtelingen die de Armeense hoofdstad tijdens de oorlog opving, wonen er nog altijd ongeveer vijfduizend in Jerevan. Levon Hagryan is één van hen. Hij moest vluchten voor de oprukkende Azerbeidzjaanse troepen toen die zijn stad Hadroet naderden.

Levon: 'Het was een gewone septemberdag die na de bombardementen opens ontaardde in totale paniek. Iedereen werd overvallen door de plotse oorlogssituatie. Alle jongemannen werden in allerijl naar het front gestuurd en niemand wist wat er exact aan het gebeuren was. Er waren niet genoeg schuilkelders en de dorpen aan de grens begonnen aan een massale evacuatie.'

'Vanaf de eerste dag werd Hadroet bestookt door drones en gebombardeerd met Smerch- en Gradketten. Toen wij in de jaren '90 na de Armeense protesten voor zelfbeschikking begonnen te strijden, vchten we alleen met geweren. Wat ik tijdens 44-daagse oorlog heb gezien had bijna iets apocalyptisch. We hoorden verhalen van Syrische strijders en dit veroorzaakte veel angst bij alle inwoners. Iedereen kende hun reputatie uit het Syrische conflict. De onthoofdingen en martelingen waarover Syrisch-Armeense vluchtelingen ons hadden verteld, dreigden ook nu in Nagorno-Karabach te gebeuren. Maar ook de soldaten uit Azerbeidzjan waren meedogenloos.'

'Toen de Azeri's Hadroet binnen traden ging dit gepaard met een orgie van geweld. Huizen wer-

den geplunderd en in brand gestoken en kwetsbare bejaarden die niet konden vluchten werden onthoofd en opgehangen. Hadroet werd etnisch gezuiverd en door middel van de culturele vernietiging van Armeense kerken, kloosters en chatsjkar (Armeense kruizen) probeert men ieder spoor van de eeuwenoude Armeense aanwezigheid te wissen. Zelfs onze doden laat men niet ongemoeid. De Azerbeidzjaanse president Alijev doet dit bewust zodat er geen enkel bewijs is voor een toekomstige Armeense eis om deze gebieden terug te geven.'

De hedendaagse strijd van Davit Bek

De Armeense regio Sjoenik ligt centraal tussen Armenië, Iran, Turkije en Azerbeidzjan. Aangezien er nog altijd geen open grenzen zijn en handel tussen Armenië en die twee laatst genoemde landen onbestaand is, vormt het vooral een verbinding voor goederenverkeer dat vanuit Iran komt. Maar dat verkeer moet nu een grote omweg nemen omdat de snelweg tussen de steden Goris en Kapan is afgesloten.

Verkeer dat vanuit het zuiden van Armenië naar het noorden wil rijden moet omrijden langs steile bergwegen die reizigers langs het klooster van Tatev brengt. Langs de nieuwe grenzen van Armenië en Azerbeidzjan vinden er na de afloop van de oorlog op regelmatig basis terug vuurgevechten plaats. Azerbeidzjaanse soldaten rukten daarenboven ook op in stukken Armeens grondgebied die buiten de internationaal erkende grenzen liggen. De officiële grensmarkering tussen beide landen moet nog plaats vinden maar hangt onlosmakelijk vast aan de status van de Armeniërs in de enclave van Nagorno-Karabach.

In de hoofdplaats van Sjoenik, de stad Kapan, staat het beeld van de Armeense strijder Davit Bek. Hij was een commandant die de Armeniërs leidde tijdens de 18de eeuw in een opstand tegen de bin-

▼ **Vluchtelingen Stepankert**
© Jens De Rycke

▼ **Het Tatev klooster**
© Jens De Rycke

nervallende Ottomaanse troepen. Enkele eeuwen later staat hij opnieuw symbool voor de Armeense strijd maar dan deze keer tegenover de Azerbeidzjaanse troepen die zich aan de overkant van de rivier hebben gevestigd. Vanop de luchthaven van Kapan zijn de verschillende vlaggen en posities van soldaten uit Rusland, Armenië en Azerbeidzjan rondom de stad duidelijk zichtbaar. Moskou bouwt in dit strategisch knooppunt opnieuw zijn aanwezigheid op.

De Armeense strijder heeft naast een standbeeld in Kapan ook een dorp dat zijn naam draagt. Het kleine dorpje Davit Bek was de enige plaats in de republiek Armenië zelf dat tijdens de 44-daagse oorlog is beschoten. Voordien kon je in het dorp vanop de heuvel van de Gayanekerk de provincie Hadroet in de republiek Artsach zien. Vandaag is dit de nieuwe grens alsook frontlinie tussen Azerbeidzjan en de Armeense republiek. Vrezh Balayan is de assistent van de burgemeester van Davit Bek. Hij biedt in zijn kantoor als asbak een stuk van een clustergranaat aan voor zijn rokende gasten die hij ontvangt. Een trofee die ook als een waarschuwing dient voor de strijd die ook in zijn stad heeft plaatsgevonden.

Balayan: 'De nieuwe realiteit in deze grensregio's van Armenië is er één vol angst en onzekerheid. Toch proberen we aan een toekomst te bouwen. De nieuwe school is in aanbouw maar we zijn niet naïef. De kans is groot dat er hier terug een oorlog uitbreekt. Daarom bouwen we in de school ook een nieuwe schuilkamer. Tijdens de 44-daagse oorlog werd het dorp met clustermunitie beschoten en zijn Azerbeidzjaanse soldaten tot aan de grenzen van het dorp genaderd.'

'Na de afloop veranderden de grenzen en werden we na decennia met alleen Armeense burens terug geconfronteerd met Azeri's. Naast angst bracht dit ook veel praktische problemen met zich mee. Wij

hebben nooit geleerd Azeri's te haten. Helaas zijn ons wel. Tijdens de Sovjetunie konden de oudere generaties naast en met elkaar leven. Maar dat is nu veranderd. De huidige jonge generatie Armeniërs kent hen enkel vanuit verhalen van vervolging en vanop het slagveld.'

De toekomstige trein door Meghri

Maar ook op andere plaatsen in Armenië is het status-quo van voorheen verbroken. Zo ook in het uiterste zuiden, aan de grens met Iran. Het verlaten en vervallen treinstation van Meghri ligt vlak naast de rivier Aras die de grens vormt tussen Iran en Armenië. Het verwaarloosde station, met zijn afgebladerde communistische ster en verroestte treinlocomotieven, zal binnenkort opnieuw functioneren als een handelsknooppunt in de regio. Volgens het vredesakkoord dat na de oorlog werd afgesloten zal hier een (handels)corridor over Armeens grondgebied komen die verkeer tussen Azerbeidzjan en zijn enclave Nachitsjevan zal toestaan. Rusland zal garant staan voor deze corridor en op deze manier heeft ook Turkije, dat grenst aan de Azerbeidzjaanse exclave, een rechtstreekse toegang tot de Kaspische zee. De grenzen die na de afloop van de eerste oorlog in Nagorno-Karabach in de jaren '90 voor decennia werden gesloten, lijken zich weer te openen en maken transport over heel de regio opnieuw mogelijk. Regionale grootmachten lijken deze evolutie met open armen te omarmen maar ook de burgemeester Bagrat Zakaryan van Meghri heeft hier zijn eigen mening over.

Bagrat Zakaryan: 'Ik ben niet tegen deze nieuwe corridor al denk ik, zoals veel Armeniërs, dat er in ruil hiervoor een aanvaardbare status moet worden gevonden voor de Armeniërs in Nagorno-Karabach. Momenteel gaat de corridor alleen over goederen, niet over personen, en zal deze door Rusland worden beheerd. We zijn tegelijk wel bezorgd over het feit dat Turkije en Azerbeidzjan zwaar willen investeren in deze corridor. We weten dat economische belangen vaak met militaire middelen worden verdedigd. Dit kan een aanleiding voor een nieuwe oorlog betekenen in het zuiden van Armenië.'

In de nasleep van de oorlog lijkt de zuidelijke Kaukasus, met Armenië in het centrum daarvan, opnieuw een handelsknooppunt te worden. Regionale grootmachten zoeken economische kansen om zo hun invloed te vergroten en Azerbeidzjan probeert na zijn militaire overwinning Armenië vanuit een dominante positie tot een vrede op diens voorwaarden te dwingen. Ondertussen blijft de Armeense samenleving getraumatiseerd achter, verdeeld en getekend door verlies. De komende jaren zal Jerevan vanuit de vrees voor Azerbeidzjan en Turkije en de militaire druk meer bescherming zoeken onder de Russische paraplu. Moskou vergroot zijn aanwezigheid en invloed in Armenië. En de Armeniërs kunnen intussen alleen hun wonden likken en zoeken naar een nieuwe positie in de drastisch veranderde situatie in de Kaukasus.

WINNY MATHEEUSSEN

DE KIEKEBOES GAAN MEE MET HUN TIJD

“Als we ergens geen grappen over mogen maken, dan grappen we over het feit dat het niet meer mag.”

Robert Merhotteïn (°1948) kent u beter als Mehro, geestelijke vader van de populaire stripreeks Kiekeboe. “Dit was de laatste strip die zonder ondersteuning van TV een succes is geworden,” blikt hij terug. “De tijden zijn natuurlijk veranderd, en het publiek is nu veel gevoeliger geworden. Ik ga mee met mijn tijd, maar dat betekent niet dat ik taboes uit de weg ga.”

‘Ik zag vorige week de nieuwe theatershow van Brigitte Kaandorp en Jenny Arean’, verwelkomt hij ons in zijn tekenstudio in Brasschaat. ‘Verbluffend hoe die diva’s er staan op een podium. Pure klasse!’ Mehro, net zoals die andere striplegende Willy Vandersteen geboren en getogen in de Antwerpse volksbuurt Seefhoek, werd zelf nooit cabaretier. Spijt heeft hij daar niet van, al blijkt de passie voor die eerste liefde nooit te zijn gedoofd. ‘Het cabaret, die grote Nederlandse traditie, heeft me altijd gefascineerd. Paul Van Vliet, Seth Gaaikema, Toon Hermans: die zagen wij op de Nederlandse TV. Ze speelden hun livenesshows ook in Vlaamse zalen. Hun taal was voor ieder bij ons perfect te verstaan. Op dat moment was er niets vergelijkbaars bij ons. De manier waarop die mensen met taal speelden, dat was onvoorstelbaar voor ons in Vlaanderen. Zij verstonden de kunst om naadloos te schakelen tussen burleske humor en diepe emotie.’ Ik zag dat ook terug bij Kaandorp en Arean. Op een bepaald moment brengen ze een polonaise met Hollandse carnavals-hits. Van de ene seconde op de andere gaat Jenny Arean over op “Het is over” van Annie M.G. Schmidt, een lied over het einde van een relatie. Haar vertolking is zo doordringend dat zij het publiek, dat nog in carnavalsstemming is, plots muisstil krijgt. Een kippenvelmoment.’

U geniet er duidelijk nog van. De Nederlanders blijven toch een voorsprong hebben in dit genre. Heeft u daar een verklaring voor?

‘We hebben op dit moment ook kleppers hoor. Ik vind bijvoorbeeld wat Alex Agnew doet van een uitzonderlijk hoog niveau. Maar de Nederlanders hebben een veel langere traditie. Ik herinner me nog het kleinkunstbureau Spiraal, opgericht begin jaren ‘70 door Kamiel Pauwels. Die haalde toen alles wat in Nederland speelde naar Vlaanderen. Ik kon dankzij hem in de Arenbergschouwburg in Antwerpen kennis maken met al dat Nederlands geweld: Jasperina De Jong, de musicals van Annie M.G. Schmidt. Helaas, Pauwels is te vroeg gestorven en na hem is dat een beetje stilgevallen. De traditie in Nederland gaat terug tot het begin van de 20ste eeuw, met figuren als Koos Speenhoff, Louis Davids en Louis Pisuise. Later heb je dan Toon Hermans, Wim Kan, Wim Sonneveld en Paul Van Vliet. In onze contreien had je voor Urbanus zo goed als niets. Mijn ouders namen me wel eens mee naar zogenaamde ‘bonte avonden’, maar dat was van een ander niveau. Dat haal je zomaar niet in. Maar u vroeg een verklaring. De beste die ik ooit gehoord heb, kwam van Fons Jansen, de man van De Lachende Kerk, waar Youp Van ‘t Hek nog stage bij liep. Hij kende Vlaanderen goed, want hij speelde hier steeds een tachtigtal voorstellingen van zijn shows. Fons Jansen zei dat je niet tegelijkertijd met je taal kan spelen én er om vechten. In die tijd zaten we in de volle taalontvoogding, met de ABN-kernen die ons voorhielden dat we correct moesten praten zoals in Nederland.’

Een taalachterstand, als het ware!

‘Er was toch een duidelijk verschil. Je merkte dat ook in het stripmilieu. Mijn eerste albums, maar ook de albums van Suske en Wiske, moesten aangepast worden voor het Nederlandse publiek. Daardoor ging het karakter er uit. Die trend was al vroeger ingezet, maar het kwam in een stroomversnelling toen Wies Andersen in 1975 voor de Nederlandse TV begon met poppenfilms van Suske & Wiske. Die hebben overigens een enorme boost gegeven aan de verkoop. Toen ik in 1970 bij Vandersteen begon, vierden we daar het eerste album

▼ Het hotel uit “Les Vacances de monsieur Hulot” © Merho

dat een oplage haalde van 100.000 exemplaren. Dat was ‘De Charmante Koffiepot. Eind ‘76 ging ik er weg en toen verscheen het nieuwste album op 500.000 exemplaren. Ik had daar geen verdienste aan (lacht). Dat kwam door die TV-reeks. Tot drie kwart van de oplage was voor Nederland bestemd. Toen ik in 1990 van uitgeverij Hoste overstapte naar de Standaard uitge-

verij, kwam ik voor het eerst in contact met die Nederlandse taaltoezichthouders. Hoste had geen distributiekanaal in Nederland, zoals Standaard dat wel had.’

Wat veranderde toen aan de taal?

‘Bij Standaard werden de teksten gecorrigeerd door Hollanders. “Camion” werd “vrachtwagen”. Een mooie uitdrukking zoals “bij valavond” werd “bij het vallen van de avond”. “Verwittigen” werd “waarschuwen”. Alle Zuid-Nederlandse uitdrukkingen moesten er uit.’

Wat moet dat geweest zijn voor de Nero-albums? Kon Marc Sleen daar mee leven?

‘Daar is veel ambras rond geweest. Marc Sleen heeft moeten vechten om het woord “nonkel” te behouden. Daar wilden ze “oom” van maken. Zo herinner ik me dat Nero op een bepaald moment zegt “Ik heb met die man nog een appeltje te schillen”, terwijl hij bij een mand met appels zit die hij schilt. In Nederland kennen ze die uitdrukking niet en dus vervingen ze dat door “Ik heb met die man nog een eitje te pellen”. Het verband tussen het beeld en de taal verdween dus op slag, waardoor de kracht verloren ging. De Nero-strips kenden in Nederland nooit het grote succes. Die waren te Vlaams en te veel gericht op de Belgische politiek. Voor Marc Sleen was de dagelijkse publicatie in de krant het belangrijkste. “Lees je me?”, vroeg hij me regelmatig, want Marc had een bijzonder groot ego. “Ja, Marc”, antwoordde ik dan, “ik lees je.” “Maar heb je me in de krant gelezen?”, kwam dan de vervolgvraag. “Neen, Marc, ik lees een andere krant, maar ik lees je albums.” “Jamaar nee, je moet dat in de krant lezen!”, klonk het dan verbolgen. Door die toespelingen op de actualiteit waren de albums van Nero sneller gedateerd en bleken ze voor kinderen moeilijker leesbaar te zijn. ‘Ik streef er altijd naar om mijn verhalen ook voor kinderen leesbaar te houden. Daar zitten dan wel grapjes in waar ze overheen lezen en die ze pas op latere leeftijd ontdekken. Van die gelaagdheid hou ik. Zo haalt de lezer telkens iets nieuws uit de strip. Maar je moet wel voorzichtig zijn met toespelingen op actualiteit of verwijzingen naar de eigen helden. Een jong publiek heeft een ander referentiekader dan een oude man zoals ik (lacht).’

‘Ik heb dat voor het eerst ondervonden toen de Kiekeboes twintig jaar bestonden. Bij die gelegenheid verscheen het “Kiekeboek”. Hierin werden ook de cameo’s vermeld. In “Met de Franse Slag” dat zich afspeelde in het zuiden van Frankrijk, voer ik karikaturen op van mijn Zuiden helden Bourvil, Fernandel en Gabin. Aan dat boek werkte een doctorende germanist mee. Die moest die namen al gaan opzoeken, want hij had géén idee over wie het ging. Ik voeg nog regelmatig van die kleine details toe, zoals het hotel uit “Les Vacances de monsieur Hulot”, maar ik doe dat louter voor mezelf. Niemand vat die referentie nog...’ ‘Af en toe geef ik ook gastrolletjes aan bekende figuren en dat wordt wel opgepikt. Zo heb ik ooit Maggie De Block opgevoerd, wat -tot mijn grote verbazing- toen alle kranten heeft gehaald: Maggie De Block in “De Kiekeboes”!’

▲ Fanny
© Merho

U introduceerde destijds het sexy stripfiguurtje Fanny, de dochter van Marcel Kiekeboe, in het eerder conservatieve Vlaanderen. Fanny heeft in elk album een nieuw vriendje. Heeft u daar nooit problemen mee gehad?

'Fanny is niet enkel sexy, ze heeft ook seks met haar vriendjes. Maar nee, ik heb daar eigenlijk nooit commentaar op gekregen. De Kiekeboes verscheen in *Het Laatste Nieuws* en bij Hoste. Die waren vrijzinnig en dus ook iets ruimdenkender.'

'In de Kiekeboes worden wel meer taboes doorbroken. Eind jaren '70 introduceerde ik de eerste homo's in de Vlaamse stripwereld. De eerste echtscheiding is die van de Van Der Neffe's, de burens van Kiekeboe, die uit elkaar gaan. Dat heeft in bepaalde kranten de voorpagina gehaald. De eerste transgender duikt in De Kiekeboes op in de jaren '90: Timotheus Triangel wordt Timothea.'

'Op zeker ogenblik ontdekt Marcel Kiekeboe dat hij een halfzus heeft. Zijn vader Oscar en Moemoe bleken geen al te goed huwelijk te hebben gehad. Hij had een buitenechtelijke relatie. Ik heb nooit problemen gehad met dit soort thema's. Of toch, in 'Afgelast wegens Ziekte' gelooft Marcel dat hij terminaal is omdat er twee dossiers verwisseld zijn. Hij neemt een stervensbegeleider in dienst en gaat dan onder meer zelf zijn doodskist uitkiezen. Daar heb ik commentaar op gekregen van mensen wiens naasten in een gelijkaardige situatie verkeerden. Die vonden dat dat eigenlijk niet kon. Ik begrijp dat ze daar een probleem mee hadden, maar over het algemeen ben ik met alles mooi weg gekomen.'

De laatste tijd mag je steeds minder lachen. De woke generatie zit nogal snel op zijn/haar/hun paard. Ondervind je daar nog steeds geen last van?
'Dat valt mee. Ik merk die tendens natuurlijk ook. In de maatschappij zie je een slingerbeweging. Na de oorlog had je een generatie die gefixeerd was op

▲ Timotheus triangel wordt Timothea
© Merho

de wederopbouw. Wij, de boomers, vonden die te materialistisch en reageerden daarop met de vrijheid en blijheid van '68, waarin alles moest kunnen. Ondertussen is alles weer preutser geworden. Die slinger zal in de toekomst wel terugkeren, al weet ik niet wanneer.'

'Maar ondertussen maken we van de nood een deugd. Als je met bepaalde zaken niet meer mag lachen, maken we grappen over het feit dat je er geen grappen over mag maken. Dat heb ik gedaan in het album 'Iemand Moet Het Doen'. Daar duikt een controleur op die strafpunten uitdeelt wanneer de personages iets zeggen of doen dat niet meer door de beugel kan. Bij 300 strafpunten wordt de reeks uit de rekken gehaald. Zo kan ik me uitleven door al die thema's aan de kaak te stellen: je moet enorm oppassen, want het minste kan anders uitgelegd worden dan je bedoelt.'

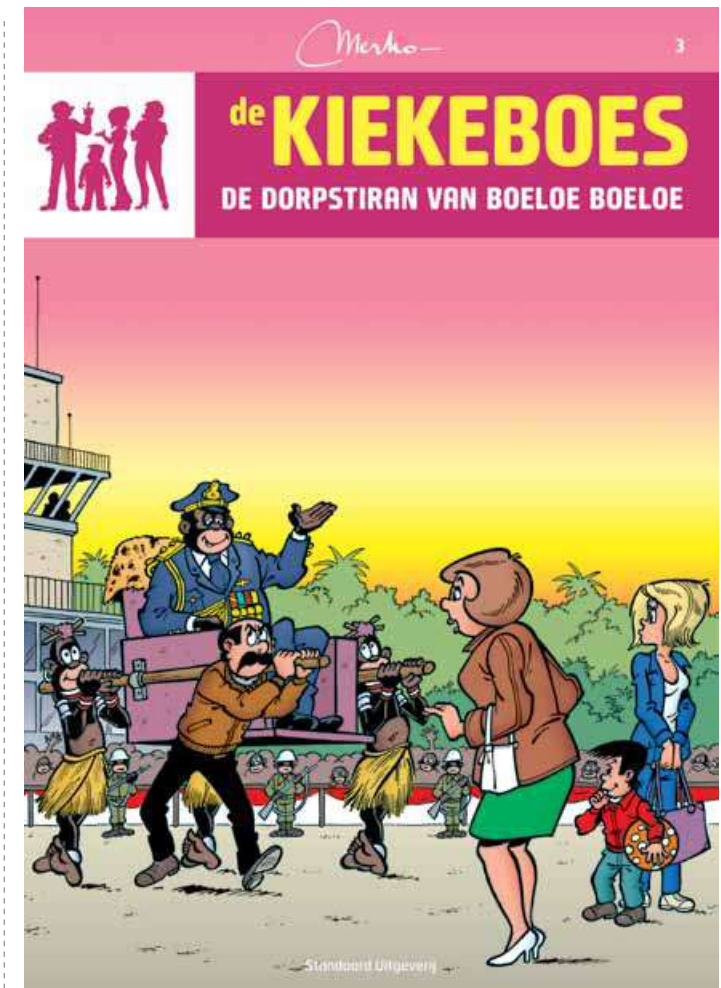
In oudere albums, zoals 'De Dorpstiran van Boeloe Boeloe' en 'De Zwarte Zonnekoning' voert u een zwarte dictator op, mét dikke lippen. Zou dat nog kunnen?

'Die vraag heb ik me ook al gesteld. Ik zou het op een andere manier doen. Mijn tekenstijl is ondertussen geëvolueerd, indien u dat bedoelt. Die albums zijn 40 jaar oud... Maar daar staan geen zaken in die ik verzonnen heb. Het personage Bibi Pralin Gaga is gebaseerd op de Oegandese dictator Idi Amin Dada. Ik heb altijd gevonden dat hij eigenlijk een boosaardige stripfiguur was. Ik heb hem dus gewoon terug in zijn natuurlijk kader geplaatst.'

'De tijden zijn veranderd en het publiek is nu veel gevoeliger geworden. Ik ga mee met mijn tijd, maar dat betekent niet dat ik taboes uit de weg ga. In 'De Butler Heeft Het Gedaan' is een butler in dienst bij een steenrijke zwarte modeontwerpster. Hij wordt door haar behandeld zoals de zwarten vroeger in de kolonies behandeld werden door de blanken. Ik reis veel en merk dat mensen mensen zijn, of ze nu blank zijn of zwart. Je ziet dat mensen die macht en geld hebben uit de hoogte doen tegen anderen. In buitenlandse hotels heb ik al vaker vastgesteld hoe rijke zwarten arrogant omgaan met het personeel. Ik vond het wel eens prettig om daar mee te spelen.'

De Kiekeboes zijn inderdaad geëvolueerd. Er komen duidelijk meer diverse personages in voor dan in de beginjaren.

'Ik vind het belangrijk dat de strips een realistisch beeld weergeven van de maatschappij. Je ziet dan ook al eens een hoofddoekje opduiken in het straatbeeld, waar de mensen sowieso meer kleur hebben gekregen. Want je kan moeilijk ontkennen dat onze maatschappij multicultureler is geworden. Het straatbeeld is veranderd. Het gekke is dat ik, als oude man, mijn jongere medewerkers daar regelmatig op moet wijzen: dat ze meer kleur in de figuratierollen moeten steken. Een jaar of tien geleden werd ik door een gekleurde kelner, een fan, aangesproken. Hij vroeg zich af waarom er bijna nooit zwarte personages opdoken in de reeks. Als die dan al voorkwamen, waren het slechteriken. De man had gelijk. Sindsdien ben ik daar op beginnen

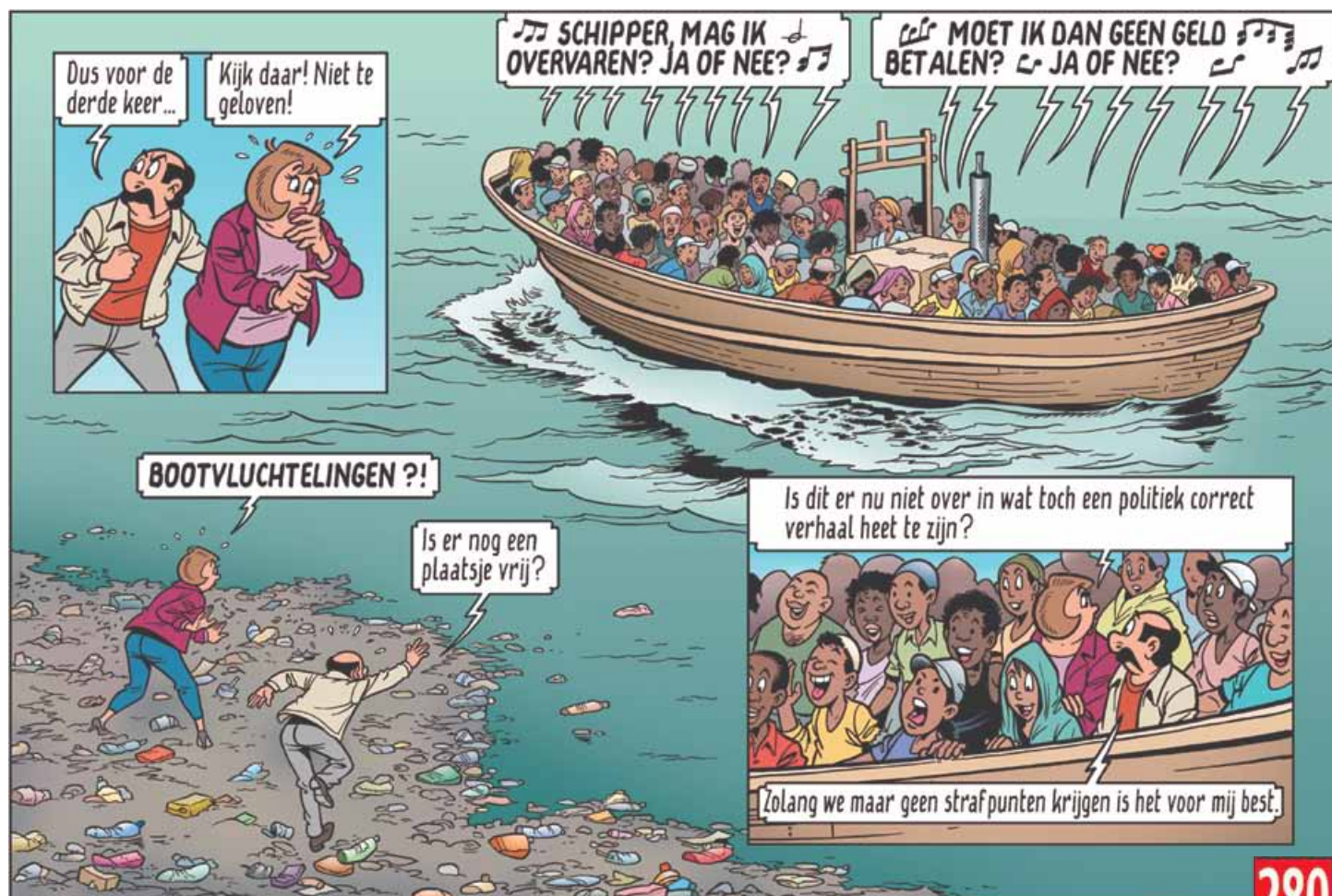
letten en heb ik meer kleur in de strips gestoken.'

U laat zich door wildvreemden beïnvloeden?

'Zo'n ontmoetingen zijn inspirerend. Zo sprak Tatyana Beloy me aan op een receptie. Ze wees me er op dat ik nog nooit een halfbloedpersonage had gebruikt. Ik heb haar toen beloofd Fanny een nieuwe vriendin te geven. Dat werd Tomboy. Maar daar heb ik een duister kantje in gestoken. Tomboy is in het geheim een escortedame. Enkel Fanny en de lezers weten dat. De andere personages zijn daarvan niet op de hoogte. Toen ik met dat idee afkwam, had ik net een nieuwe uitgever. Dat was een Nederlander die de reeks niet zo goed kende. Hij vroeg zich af of dat wel kon, hoe de goedgeemte daarop zou reageren. Ik heb achteraf gehoord dat het tot op het directiecomité is besproken. Daar zei de directeur - een grote fan en eerder libertijns van instelling - dat ze daar hun tijd niet moesten insteken. "Als hij dat in zijne kop heeft, doet hij dat tóch!". Ik heb daar wel eens een opmerking over gekregen van een vader, die zijn tienjarige zoon moest uitleggen wat een prostituee is. Mijn antwoord was kort en bondig: "Awel, dan weet hij dat nu ook!"'

'Soms is er discussie. Zo heb ik bootvluchtelingen getekend die "Schipper, mag ik overvaren" zingen.

▲ De Dorpstiran van Boeloe Boeloe
© Merho

280

Ik deed dit niet met de bedoeling om bootvluchtelingen belachelijk te maken - zoals sommigen het blijkbaar willen interpreteren - maar net om de mensenhandel aan te klagen. Sommigen vonden dat niet kunnen, anderen vinden dat dan weer de beste grap uit het album. Tja... Wanneer ze me vragen waar we nog mee mogen lachen, antwoord ik het liefst met een quote van de bekende Engelse humorist Ricky Gervais: "You can't joke about anything anymore? You can! You can joke whatever the fuck you like. And some people won't like it and they will tell you they don't like it. And then it's up to you whether you give a fuck or not. And so on. It's a good system."

Zijn er dan geen taboes voor u?

'Pedofilie was een moeilijk thema. Ik kon dat niet brengen, tot ik plots letterlijk een godsgeschenk kreeg met de affaire rond bisschop Vangheluwe. Toen heb ik bij de vampieren die ondergedoken zitten in de catacomben van de Brugse Heilig Bloedkapel, een bisschop gezet die in het verborgene leeft. Die wil zich vergrijpen aan de baby-vampier en wordt gebeten.'

Pedofilie was een moeilijk thema, tot de affaire Vangheluwe losbrak... Met de Kerk lachen is niet

meer echt gewaagd. Wat dat betreft heeft Urbanus alle poorten opengemeten. Maar er zijn nog andere religies...

'U doelt op de islam. Dat is inderdaad iets anders. Je ziet dat ook bij cabaretiers. Zelfs de grootste bekken zoals Theo Maassen of Hans Teeuwen willen niet eindigen zoals Theo Van Gogh. Zeker met de aanslag op de redactie van Charlie Hebdo is er iets veranderd, en dat is jammer. Want het ultieme bewijs dat je erbij hoort is dat er met je gelachen wordt. Urbanus heeft dat mooi verwoord: "Een gehandicapte heeft evenveel recht om uitgelachen te worden als een ander". In het geval van de islam is er echter een concrete dreiging met dodelijk geweld. Laat dat maar aan mij voorbijgaan. Al heb ik wel aandacht besteed aan het hoofddoekendebat. Dat doe ik in 'Patiënt Zero', waar ik ook de draak steek met de coronacrisis en de maatregelen. Om een epidemie van kaalheid tegen te gaan

Album © Merho

moet iedereen een hoofddoek dragen.'

U beleeft duidelijk nog veel plezier aan het metier. Maar is er nog een toekomst weggelegd voor de strip? De verkoopcijfers lopen steeds meer terug.

'Dat heeft te maken met verschillende factoren. Zo zijn er de laatste jaren meer dan 3.000 krantenwinkels verdwenen. Die waren belangrijk voor de distributie. Bij het uitkomen van een nieuw album lag dat daar op de toeg, wat garant stond voor een hoop impulsaankopen. Dat haal je niet op in andere circuits. Het publiek verandert ook. De glorie van de jaren '90 is voorbij. De jeugd verzamelt niet meer, dus ook geen strips... Er zijn steeds meer kinderen die de stripcultuur niet met de paplepel hebben meegekregen. Die lezen De Kiekeboes wel, maar dan in de bibliotheek. Zij kopen geen albums. Maar de belangrijkste concurrent voor de strip is het computerspel. Ik herinner me de eerste keer dat ik een iPad zag. Dat was in Sydney. Ik zat te wachten op een binnenlandse vlucht en tegenover me zat een jonge snaak te spelen op de iPad. Ik besepte toen niet dat dat mijn grootste concurrent ging worden.'

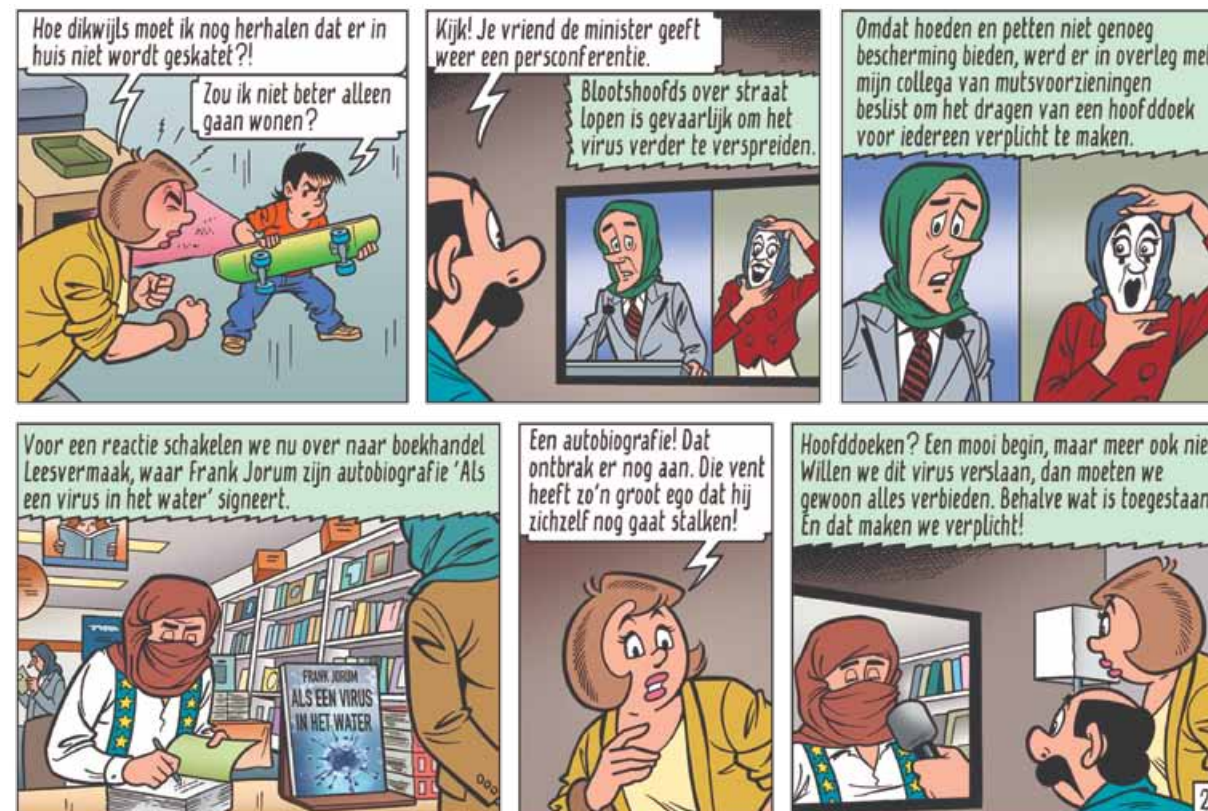
'Is er nog een toekomst voor de strip? Ik weet het ook niet, maar ik heb er geen goed gevoel bij. De uitgeverijen weten het ook niet. Wat de mainstream betreft, zie je dat een nieuwe reeks lanceren niet meer lukt. Kiekeboe was de laatste strip die zonder ondersteuning van TV een succes is geworden. Die andere tak van de strip - de graphic novel - is nu in opmars, maar kan enkel bestaan dankzij subsidies. Jonge mensen die nu nog fulltime hun brood willen verdienen in dit vak werken voor de

Album © Merho

klassieke studio's zoals die van Vandersteen, Nys of mezelf. Iets nieuw publiceren, *out of the blue*, lukt niet meer.' Charel Cambre, een waanzinnig talent, werkt voor Vandersteen. Hij heeft een 15-tal jaar geleden *Jump* geïntroduceerd. Dat was heel tof getekend, heel swingend, gericht op de jeugd van tegenwoordig. Dat had het Jommeke van de 21ste eeuw moeten worden. Maar ze zijn moeten stoppen. De markt is te klein geworden. Sommige strips publiceren nu enkel nog digitaal. Ik zie alleen niet hoe je daar een verdienmodel aan kan koppelen.'

De stripcultuur sterft dus een stille dood?

'Strips blijven bestaan, maar de gouden jaren komen niet meer terug. Er komen andere zaken en kansen voor jong talent. Het is jammer dat het oude métier dreigt te verdwijnen. Want de strip is een kunstvorm die je niet mag onderschatten. De verschillende tekendisciplines komen er samen. Je moet figuren kunnen tekenen, maar je moet ze ook kunnen laten acteren. Er moet expressie inzitten, maar ook beweging. Daarnaast moet een striptekenaar een compositie kunnen maken die overzichtelijk is. Je moet een verhaal kunnen vertellen, het ritme moet kloppen. Je moet decors en auto's kunnen tekenen. Al die disciplines heb je nodig, of je nu op de oude manier werkt of met de computer. Het digitale neemt het stilaan over. Ik schets nog in potlood op papier. Maar sommigen van mijn jonge medewerkers doen alles op een tablet. Het inkten gebeurt nu digitaal, evenals het inkleuren en het letteren. Maar het is niet zo eenvoudig om nog tekenaars te vinden die dat alles beheersen, of er de moeite voor willen doen.'

WINNY MATHEEUSSEN

VRIJSTAAT VANMOL, zachte bieranarchie

Vrijstaat Vanmol Brewing, de brouwerij van onze huiscartoonist en pennenvriend Erwin Vanmol, blijft prijzen halen op internationale bierwedstrijden. De laatste telg afkomstig uit de Vrijstaat, Bloedarend, breekt met de klassieke biercategorieën. De avontuurlijke aard van Vanmol en zijn jeugdige vennoot Jan Panneels voerde hen naar het hoge noorden. Daar brouwen nazaten van de Vikings een eigen bier, op natuurlijke en licht anarchistische wijze. De jury van de Frankfurt International Beer Trophy zag er goud in.

'Ik wist van het bestaan af van de rauwe bieren die ze in Noorwegen in huiselijke kring brouwen,' onthult Vanmol. 'We besloten eens een kijkje te nemen om te zien hoe ze dat aanpakken. Daar ging een wereld voor ons open. Want je moet dat gezien hebben om het te begrijpen. Die mannen doen eigenlijk alles wat je niet mag doen. Ze gaan volledig in tegen de orthodoxe brouwtechnieken.'

Wat doen ze dan zoal 'verkeerd'?

'Eerst en vooral gaat het over een echte huiselijke brouwtraditie die eeuwenoud is. Het is volgens mij de meest authentieke manier van brouwen die je nog kan vinden. Ze brouwen rauw, zonder te koken. Op zaterdag komen alle burens bij elkaar en gaan ze aan de slag. Ze brouwen hun bier, dat drie dagen later al klaar is voor consumptie. Op donderdag komen ze terug samen en drinken ze minstens 30% op. Als het een uitzonderlijk goed brouwsel is kan het gebeuren dat ze voor de volle 100% gaan (lacht). Dat hele ritueel heeft een naam: Oppskåk.'

Dat klinkt eerlijk gezegd niet zo gezond.

'Daar vergis je je in. Dit bier is een echt natuurproduct. Het ligt eigenlijk heel dicht bij onze geuze en lambiekbieren. Ondanks het feit dat het niet gekookt wordt, kan je het best lang bewaren. Misschien iets minder lang dan gewoon bier, maar eerlijk gezegd hebben ze daar in Noorwegen geen last van. Ze behalen met hun techniek behoorlijk

stevige alcoholpercentages. Toen we daar op werkbezoek waren, waren we getuige van een brouwsel met een alcoholpercentage van dertien procent. Alles boven de tien procent wordt beschouwd als "eeuwig houdbaar". Niet dat ze voor de eeuwigheid brouwen. Daarvoor drinken ze te graag.'

'Het geheim van het rauwe brouwen, zonder te koken, zit eigenlijk in de specifieke Noorse gist, de kveik. Met een normale gist gebeurt de vergisting van je brouwsel op een temperatuur rond de 18 à 20 graden. Met de kveik kan je vergisten op 40 graden. Daardoor klaart de gist de klus op één dag, waar je anders veertien dagen nodig hebt. Daardoor krijg je een natuurlijke fruitige smaak, want hoe hoger de temperatuur bij vergisting, hoe fruitiger je brouwsel.'

'Wanneer je onze klassieke gisten echter inzet bij zo'n hoge temperatuur, krijg je onaangename bijsmaken. Er kan dan bijvoorbeeld wel een fruitige mandarijntjessmaak inzitten, maar die wordt dan vergezeld van de smaak van ongewassen kousenbroeken. Dat wil je natuurlijk vermijden.'

Maar het brouwsel wordt niet gekookt. Bestaat het risico dan niet dat er ziektekiemen overleven?

'Nee. Op één dag kan je het alcoholpercentage zo hoog laten stijgen als je wil. Alle bacteriën die zouden kunnen overleven omdat je niet kookt, worden op die ene dag vernietigd omdat het brouwsel gesteriliseerd wordt door de alcohol. Ziekteverwekkers krijgen dus geen kans. Het rauwe brouwen bezorgt het bier overigens een aantal specifiek smaakelementen. Omdat je het brouwsel niet aan de kook brengt, is het vatbaarder voor ketelverzuring en vermijd je bitterheid. Het resultaat is een heel volmondig, mals bier.'

'Dit voor een Vlaming toch wel verbijsterende brouwproces heeft ons geïnspireerd om hiermee zelf aan de slag te gaan. Zo zijn we uitgekomen bij ons eerste rauwe bier, de Nørse Man. Op basis daarvan hebben we dan de Bloedarend ontwikkeld. Die valt nu internationaal zeer in de smaak. Eerst een zilveren medaille op het Concours International de Lyon en nu een gouden medaille in Frankfurt, voor Other Specialty Beer. Dat is de buitencategorie waar ze alles onder plaatsen dat geen eigen categorie heeft.'

Er bestaat dus geen categorie voor die rauwe bieren? Het gaat toch om een heel apart brouwproces?

'Dat vind ik ook. Eerlijk gezegd stoort dat me een beetje. Want we hebben hier in de Vrijstaat een volledig nieuw soort bier geproduceerd: de Belgian Raw Ale. In Noorwegen hebben we ons het hele brouwproces eigen gemaakt. Toen we dat thuis in de praktijk brachten, kwamen we steeds uit bij een heel lekker resultaat, maar het had meer weg van hoplimonade dan van bier. Heel lekker, maar we wilden daar toch een extra punch aan toevoegen. We moesten op zoek naar wat bitterheid.'

'Die krijg je normaal door te koken. Als je de hop een kwartier aan de kook brengt, komt daar die typische bitterheid uit. Maar gezien we trouw willen blijven aan het rauwe brouwproces, is koken uit den boze. We hebben dan ontdekt dat we door lagering op hout gebruik konden maken van de tannines die in dat hout aanwezig zijn. Dat vormt uiteindelijk het

perfecte tegengewicht voor alle plaisanterieën van de hoplimonade.'

'Nu ervaar je dus bij het drinken van een typische Belgian Raw Ale een zekere bitterheid. Die komt echter niet van de hop maar van het hout waarop het brouwsel gelagerd wordt. Het resultaat mag er zijn. De Nørse Man is een heel fruitig bier met een bijna vineuse kwaliteit. Het ligt qua smaak dicht bij witte wijn dan bij Duvel. De Noorse Kveikgist geeft heel fruitige esters die perfect passen bij de citruselementen afkomstig van de hop die we gebruiken. Een Duitse hop, Hallertau Blanc, met pompelmoes- en appelsienachtige accenten.'

'Op basis daarvan hebben we de Bloedarend gecreëerd. Door toevoeging van bloedappelsien krijgen we niet alleen een prachtige kleur, maar voor de smaakbeleving is dat de spreekwoordelijke kers op de taart. De mensen hebben de indruk dat ze een Kriek drinken. Door met al die zaken te spelen hebben we een eindproduct bekomen dat de rauwe biertraditie met het Pajotse smaakpalet verenigt.'

'De smaak is overigens niet de enige band met het Pajottenland. Een echt Pajots bier moet voor minstens 30% bestaan uit ongemoute granen. Voor een klassieke geuze is dat tarwe. Wij gebruiken boekweit, wat een toets van pannenkoekjes geeft. Ik vind dat we hiermee voldoen aan de voorwaarden om een volwaardige nieuwe biercategorie in het leven te roepen: de Belgian Raw Ale.'

De Bloedarend, het prijsbeest uit die nieuwe biercategorie, is aan een nieuwe naam toe. U had daar graag de hulp voor ingeroepen van het publiek.

'Eigenlijk is dat een beetje een vervelende affaire. Er bestaat al een brouwerij die Arend-bier op de markt heeft. Zij hebben ons daarop gewezen. We hebben met hen afgesproken dat we de huidige batch nog verder verkopen onder deze naam. Die is namelijk al gebotteld en van etiketten voorzien.'

'Voor de nieuwe naam zouden we graag een beroep doen op het publiek. Het is een opportuniteit om de consument te betrekken en zo ook wat nieuwe naamsbekendheid te lanceren. We gaan mee met de tijd en staan open voor burgerparticipatie (lacht).'

► **Panneels & Vanmol**
in Noorwegen

SIEGFRIED BRACKE

DAG ALLEMAAL

• **Siegfried Bracke**
Doorbraak-columnist.
Voormalig Kamervoorzitter
voor N-VA, voormalig VRT-
journalist.

Als u, lezer, van de wereld wilt weten dan moet u naast Doorbraak ook nog iets anders lezen. U dacht aan Het Laatste Nieuws en De Tijd – een interessante mix – of aan Business AM – online, zeer goed bezig – of The Economist – degelijk en toch altijd verrassend? Voortreffelijk. Maar vergeet ook Dag Allemaal niet, als u echt wil weten waar het op staat. Ik meen het.

Staat u mij toe dat ik in de editie van 24 mei blader. Op de cover, zoals dat hoort, een palet van onderwerpen. Stephanie Planckaert die niet naar haar chateau verhuist: wat is er aan de hand? En Bart Peeters die één onvervulde wens heeft en ongeduldig is. En Elien en Lorenz uit Boer Zoekt Vrouw: hij heeft haar ouders gevraagd: 'Wat is jullie probleem met mij?' De kleinere onderwerpen.

Maar helemaal in het groot zien we vier (niet onbelangrijk detail) lachende VRT-gezichten. De tekst beantwoordt perfect aan de regels van de Topica, waarin Aristoteles uitlegt hoe je argumentatie moet ontwikkelen. Niet dat ze Dag Allemaal maken met Aristoteles in de hand, maar Dag Allemaal bewijst wel dat Aristoteles wist wat hij zei.

De tekst? 'Terwijl 200 mensen er hun job verliezen / De absolute grootverdieners van de VRT / Tot 40.000 euro per maand / Met óns belastinggeld / TV Experts oordelen.'

O ja, die vier grootverdieners zijn mannen. Daaronder staan twee vrouwen. Twee - ik hoop dat ik dat nog mag zeggen – mooie pronte madammen, maar – alweer niet onbelangrijk – ik heb al flatterender foto's van die twee gezien... 'Mogen Annemie Struyf en Lieve Blanquaert hierdoor een kruis maken over hun programma's?'

Een glasheldere boodschap. En wie hier niets bij voelt, is een onmens. En het komt terug op bladzijde 4: weer die vier lachende mannen, en als tekst 'Zware besparingen vs vette contracten'. En ook die twee vrouwen: ze zien er nu beter uit, maar je ziet in hun blik dat zij het begrijpen.

En het onderwerp is verlucht met nog een foto, van een wat oudere, ernstig kijkende meneer. Ze hebben er zijn naam bijgezet: Mike Verdrengh. Citaat: 'Die riantelonen worden betaald met belastinggeld. Dáár heb ik ethische vragen bij.' Helder.

Dag Allemaal voert in het artikel ook anonieme bronnen op. Zoals de collega's van de kwaliteitsbladen. Onder anderen een bekend tv-gezicht die zegt dat hij 'haast achterover viel' toen hij hoorde wat die lachende mannen werd betaald. Of nog iemand anders 'uit de sector' die zegt dat er een verschil is tussen 'goedbetaald' en 'duizelingwekkende bedragen'.

Wat anderen bevestigen: Margriet Hermans bijvoorbeeld, die lang geleden ook een exclusivi-

lemaal twee weken eerder is verschenen in Humo, maar wel vanuit een ietwat andere benadering. Ook dat is een zeer lezenswaardig stuk, waarin onder meer staat dat het met die VRT-besparingen best meevalt als je tenminste alle abnormaliteiten bant. Maar het is wel ruim twee keer zo lang. Geen glasheldere Verdrengh, wel een professor, van de VUB: de Brusselse Vakgroep Communicatie en de directie van de VRT zijn communicerende vaten waartussen een wonderbaarlijke hoeveelheid spraakwater heen en weer vloeit.

En dus krijg je oude en valse argumenten over de kosten van de Vlaamse openbare omroep. Vals? Als de efficiëntie van een omroep moet worden afgelezen aan de verhouding tussen de kostprijs en het aantal inwoners, dan zou de Russische Staatstelevisie wel eens de best presterende ter wereld kunnen zijn...

En minstens even interessant is dat als de professor gevraagd wordt naar meer transparantie, over wat schermgezichten verdienen bijvoorbeeld, hij antwoorden geeft in de grootse retorische stijl van de mistbank.

'Dat is een straatje zonder einde. Voor sommigen zal het altijd te veel zijn', zegt hij. Dat totale transparantie de gewoonste zaak van de wereld is in Nederland, Duitsland, Groot-Brittannië, het is de expert kennelijk niet bekend.

En niet één factchecker die zich geroepen voelt om wat in Dag Allemaal en Humo staat tegen het licht te houden. Vanwaar toch die kritiekloze houding van de meest kritische geesten in onze kwaliteitspers? Vanwaar het totale onvermogen tot kritische zelfbevraging? Uitgerekend ook bij een overheidsinstituut dat wordt verondersteld expert te zijn in kritische zin.

“ Als de efficiëntie van een omroep moet worden afgelezen aan de verhouding tussen de kostprijs en het aantal inwoners, dan zou de Russische Staatstelevisie wel eens de best presterende ter wereld kunnen zijn ”

teitscontract had: 'De VRT bespaart enkel op dingen waar het brave personeel de dupe van is', zegt Margriet. 'Niet op de bekende gezichten, en wellicht ook niet op de lonen van de top.'

Mike Verdrengh hanteert een andere toon. Hij vraagt zich af of zwaaien met veel geld overeenstemt met de waarden van de openbare omroep. En hij maakt een interessante historische vergelijking. Want VTM had in zijn tijd natuurlijk ook sterren, maar dat was eigen kweek, zegt hij. Lynn Wesenbeek is dankzij VTM een vedette geworden. Voordien wist nauwelijks iemand wie ze was. 'De VRT zou dat ook beter doen: zijn vedetten zelf maken in plaats van ze elders weg te plukken.' Helder.

Verdrengh, die 76 is en al jaren niet meer actief in de media, vindt de VRT-focus op mensen tussen de 18 en de 44 overdreven: 'Blijkbaar vindt men het aan de Reyerslaan erg dat vooral oudere mensen naar de VRT kijken, maar de openbare omroep moet alle kijkers verzorgen in plaats van amechtig de commerciële doelgroepen te bedienen.'

Ook dat is helder. Net zoals Niels Destadsbader, één van de vier. In de zomer van vorig jaar verruilde hij VTM voor VRT. 'Ik wilde meer geld,' zei hij. Dat is ook helder, en op zichzelf niet oneerbaar.

'De samenwerking (...) is marktconform en ligt volledig in lijn met onze doelstellingen', zegt de VRT in Dag Allemaal. En verder: 'De VRT focust op positieve ambassadeurs om onze maatschappelijke opdracht waar te maken (...) Niels is een supergetalenteerde mediamaker, die aansluiting vindt bij de jonge generatie kijkers, luisteraars en surfers. Dat past perfect in het transformatieplan van de VRT, dat de publieke omroep klaarstoomt voor de multimediale toekomst.' Niet echt helder...

Het gekke is dat de fond van dit stuk in Dag Al-

Gebeten door **DOORBRAAK ?**

Doorbraak Magazine verschijnt voortaan viermaal per jaar. Op **Doorbraak.be** kan u dagelijks terecht voor een mix van onafhankelijke journalistiek, opiniestukken en columns.

Abonnementsformules?

Alle info op www.doorbraak.be/doorbraak-plus/

DOORBRAAK

www.doorbraak.be

Hoofdredactie: Pieter Bauwens

Kernredactie: Christophe Degreef, Winny Matheussen en Filip Michiels

Werken mee aan dit nummer: Siegfried Bracke, Frans Crols, Jens De Rycke, Alain Grootaers, Johan Sanctorum, Erwin Vanmol, Teun Voeten

Eindredactie: Wim De Smet

Opmaak: Patrick Giets
Alle foto's zijn © Doorbraak, tenzij anders vermeld.

Doorbraak Magazine is een uitgave van Perruption cv i.s.m. Stem in 't kapittel vzw. Er mogen geen artikels of foto's uit Doorbraak Magazine overgenomen worden zonder de toestemming van de uitgever.

Doorbraak wil bijdragen aan een breder debat in Vlaanderen. Het wil verschillende visies aan bod laten komen in de Vlaamse media en het evenwicht herstellen waar dat ontbreekt. De redactie brengt onderwerpen of perspectieven die in andere media niet of te weinig aan bod komen. Onze journalistiek is objectief en wil alle partijen aan het woord laten. Daarbij staan integriteit en deontologie voorop.

U kan elke dag Doorbraak lezen op <https://doorbraak.be/>

Redactieadres: Doorbraak, Victoriastraat 52, 9000 Gent. Doorbraak Magazine verschijnt vier keer per jaar. Reageren kan via redactie@doorbraak.be.

Contact: info@doorbraak.be

Wil u graag een abonnement?

Surf naar <https://doorbraak.be/doorbraak-plus/> Met vragen kan u altijd terecht op abonnementen@doorbraak.be. Een abonnement op Doorbraak Magazine kost €40 per jaar. Een abonnement op Doorbraak.be kost €90 per jaar of €9 per maand. Een combo-abonnement kost €125 per jaar.

Voor €150 bent u vriend van Doorbraak, inclusief een abonnement op Doorbraak Magazine en Doorbraak.be.

Uw advertentie in Doorbraak?

Stuur ons een bericht via ads@doorbraak.be.

Met dank aan de Vrienden van Doorbraak die dit Doorbraak Magazine door hun steun mogelijk maakten.

Verantwoordelijke Uitgever: Pieter Bauwens, Maurits De Smetstraat 12, 9308 Hofstade.

Met de HospiPlus- verzekeringen speel je op zeker

(Emissie-nummer verzekeringsaandiening 25/0/01 - verzekeringsstatistiekjaar: 2009)

6 formules:

Kostendekkend (basis)
HospiPlan & AmbuPlan

Kostendekkend (comfort)
HospiPlus & AmbuPlus

Naast jouw groepsverzekering
HospiContinu

Vaste vergoeding
HospiForfait

Tandverzekering
TandPlus

Medische kosten
MaxiPlan

Ontdek meer voordelen op vnz.be of bel 015 28 90 90

VNZ, verrassend voordelig

VNZ
Vlaams & Neutraal
Ziekenfonds